

Mezigenerační přenos domácího a genderově podmíněného násilí

Souhrnná výzkumná zpráva

SocioFactor s.r.o.

2024

Souhrnná výzkumná zpráva vznikla v rámci projektu Děti dětí bez násilí podpořeného grantem z Norska prostřednictvím Norských fondů 2014–2021 v rámci programu Lidská práva. Nositelem projektu byla Asociace pracovníků intervenčních center ČR a partnerem projektu SocioFactor s.r.o.

Vydal SocioFactor s.r.o.

Daliborova 631/22, Ostrava – Mariánské Hory, 709 00

Vyhotoveno v roce 2024, počet stran 109

<http://www.sociofactor.eu>

Obsah

Úvod	3
1. Příčiny mezigeneračního přenosu: výzkum mezi experty	5
1.1. Zkušenostní zázemí expertů	6
1.2. Expertní pojetí mezigenerační transmise	7
1.3. Rizikové a protektivní faktory	10
1.3.1. Rizikové faktory	10
1.3.2. Protektivní faktory	12
1.3.3. Další identifikované faktory	13
2. Podoby mezigeneračního přenosu v domácnostech	15
2.1. Sociodemografické charakteristiky respondentů	19
2.2. Incidence domácího násilí a jeho charakteristiky podle životního období	20
2.3. Přítomnost dětí u domácího násilí	32
2.4. Mezigenerační přenos domácího násilí	36
2.4.1. Sociodemografický profil	41
2.4.2. Informovanost o domácím násilí	43
2.4.3. Hodnocení politiky boje proti domácímu násilí	48
2.4.4. Postoje k domácímu násilí	50
2.4.5. Postoje k násilí	54
2.4.6. Systémová důvěra	60
2.4.7. Další pozorované souvislosti	64
2.4.8. Transmise z dětství do dospělosti	71
2.4.9. Shrnutí	72
3. Mechanismus přenosu u osob se zkušeností s domácím násilím	74
3.1. Mechanismus přenosu domácího násilí	75
3.2. Klíčové faktory přenosu domácího násilí	77
3.2.1. Rizikové faktory	77
3.2.2. Protektivní faktory	90
3.2.3. Situační faktory	95
3.2.4. Osobnostní charakteristiky a způsoby zvládání	99
Závěr	102
Seznam grafů	107
Seznam obrázků	107
Seznam tabulek	108
Seznam použité literatury	109

Úvod

Souhrnná výzkumná zpráva přináší závěry výzkumu zaměřeného na téma mezigeneračního přenosu domácího násilí. Jeho cílem bylo popsat **průběh mezigeneračního přenosu násilí a pojmenovat jeho příčiny**, a poukázat na postoje, které mezigenerační přenos umožňují nebo podporují. Výzkumná zpráva je prvním zpracováním vytvořených dat a přináší jejich popisné zpracování, a to ve struktuře, v jaké byl výzkum navržen.

Tuzemské výzkumy dosud příliš nezohledňovaly téma přenosu násilí mezi generacemi a soustřeďovaly se spíše na rozsah a charakteristiky domácího násilí a jeho projevy. **Téma mezigeneračního přenosu bylo doposud z hlediska výzkumu opomíjeno**, což pro nás představovalo výzvu. V praxi ale není něčím úplně novým. Inspirací pro jeho vyhotovení byly právě zkušenosti sociálních pracovníků, kteří při přípravě výzkumu uváděli, že se s přenosem domácího násilí setkávají velmi často a mezi jejich klienty se objevují děti, jejichž rodič byl klientem stejné služby již v minulosti. Náznaky o přenosu bylo možné vyčíst i z dřívějších výzkumů, nedalo se z nich ale usoudit více o rozsahu přenosu, ani na o dalších souvislostech či příčinách, které uváděnou mezigenerační transmissi provází. Proto jsme se rozhodli výzkum zaměřit na příčiny a mechanismy přenosu napříč generacemi a přinést takové poznatky, na základě nichž by bylo možné tento přenos narušit či pozastavit.

Výzkum byl od počátku koncipován jako logicky provázaná činnost, který se skládal z kombinace kvantitativního i kvalitativního přístupu. Využil formátu tzv. smíšeného přístupu, který umožnil vzájemně provázat výzkumné části a byl proveden v rodinách/domácnostech a mezi experty. Měl **tři dílčí části**:

- výzkum mezi experty: identifikace příčin mezigeneračního přenosu,
- výzkum veřejného mínění: podoby mezigeneračního přenosu domácího a genderově podmíněného násilí v domácnostech,
- výzkum v rodinách/domácnostech: mechanismus mezigeneračního přenosu domácího násilí.

První část výzkumu byla zpracována kvalitativním přístupem a zaměřila se na provedení analýzy příčin mezigeneračního přenosu mezi odborníky a odbornými pracovníky. Na jejím základě a s pomocí řešerše odborných zdrojů byly sestaveny pracovní hypotézy pro kvantitativní výzkum. Kvantitativní část se soustředila na popis možných forem mezigeneračního přenosu násilí a na identifikaci postojů, které mezigenerační přenos umožňují či podporují. Hledala odpověď na otázku, jak rozšířený je jev přenosu domácího násilí napříč generacemi v domácnostech. Souběžně probíhaly kvalitativní individuální rozhovory v různých typech domácností, kde byly patrné známky výskytu jakékoliv formy domácího násilí či přítomnosti zvýšeného rizika a s participanty tří generací – dětí, rodičů i prarodičů. Cílem bylo pozorovat průběh mezigeneračního přenosu domácího násilí (dále také DN) uvnitř domácností, jak přenos participantů výzkumu popisují a interpretují.

Čtenáře upozorňujeme na skutečnost, že jsou v textu použity termíny jako „oběť“ či „osoba ohrožená domácím násilím“ nebo zkráceně „ohrožená osoba“, kterými se míní „osoba, jež trpí nějakou formou domácího násilí nebo zažila nějakou formu domácího násilí v minulosti od jiného člena rodiny/domácnosti“. Obdobně termíny jako „původce násilí“, „agresor“, „osoba ohrožující“ nebo

„útočník“, „násilná osoba“ či zkráceně „násilník“ označují „osobu, která se dopouští nebo se v minulosti dopustila domácího násilí vůči jinému členu rodiny/domácnosti“. Tyto termíny byly zvoleny s ohledem na svou srozumitelnost a omezenou délku označení. Autoři textu si jsou vědomi faktu, že tato označení jsou zkratkovitá a nezohledňují genderovou různorodost.

1. Příčiny mezigeneračního přenosu: výzkum mezi experty

První část výzkumu byla zpracována kvalitativním přístupem a zaměřila se na provedení analýzy příčin mezigeneračního přenosu mezi experty. Počátek výzkumu spočíval v popsání toho, jaké příčiny mezigeneračního přenosu domácího násilí odborníci, kteří mají expertní vědění v oblasti domácího a genderově podmíněného násilí. S nimi byly provedeny individuální i skupinové rozhovory. Cílem bylo hlouběji porozumět kontextu přenosu násilí se zaměřením na faktory, které mohou vést k přenosu násilí mezi generacemi.

Skupinové i individuální rozhovory s experty a odbornými pracovníky proběhly v březnu a dubnu 2023. Navazovaly na rešerši zahraničních výzkumů a předcházely kvantitativnímu výzkumu, kterému poskytly náměty pro soubor pracovních hypotéz. Experti, s nimiž byly rozhovory prováděny, byli pečlivě vybíráni tak, aby jejich zkušenosti reflektovaly různorodé perspektivy a obsahy zkušeností. Byli osloveni pracovníci intervenčních center, kteří poskytují pomoc obětem domácího násilí, ale i další pracovníci organizací, kteří se věnují nejen práci s oběťmi, ale také se zaměřují na původce násilí nebo svědky domácího násilí, kterými jsou často děti. Při sestavování skupinových rozhovorů jsme dbali na to, aby byla každá skupina zahrnovala odborníky z různých organizací a odrážela pestrost zkušeností.

Úvodní individuální **polostrukturované rozhovory** byly realizovány s pěti participanty podle předem připravených scénářů (polostrukturované rozhovory). Participantům byly kladeny připravené otázky, ale výzkumníci je dále doplňovali a kladli rozšiřující podle sdělovaných informací. Rozhovor se skládal z několika částí. Úvodní část rozhovoru patřila vysvětlení cíli a okolnostem výzkumu. Dále byl získán souhlas s provedením rozhovoru a pořízením nahrávky. Poté se rozhovor zaměřil na porozumění pracovní náplni a nabytým zkušenostem participanta či participantky. Poté rozhovor směřoval k řešeným tématům a transgeneračnímu přenosu a jeho příčinám. Participant byli dotazováni na faktory, které podle nich k rozvoji mezigeneračního přenosu přispívají (rizikové), a které mu naopak brání nebo přenos pozastavují (protektivní).

Na individuální rozhovory navazovaly **rozhovory skupinové – Focus Groups** (dále jen FG). Byly realizovány dvě FG (obě proběhly v březnu 2023) a zúčastnilo se jich celkem 18 participantů. První FG proběhla formou online, což umožnilo zapojit v jeden čas odborníky z různých míst Česka (pracovníci organizací APIC). Profesně byli zastoupeni sociální pracovníci, psychologové a psychoterapeuti. Druhá FG byla realizovaná formou „face to face“ a zúčastnili se ji další odborníci z organizací, které pracují s osobami se zkušeností s domácím násilím, avšak z jiných organizací než členů APIC. Důvodem zařazení metody FG byla snaha vytvořit data o příčinách mezigeneračního přenosu na základě skupinové interakce, která vyzdvihuje podstatné a umožňuje pozorovat názorové konfrontace a výměny (shody i neshody). I pro moderování FG byly připraveny scénáře a řízení fokusní skupiny bylo členěno do několika fází: zahájení, úvodní diskuse, jádro diskuse a ukončení diskuse. Úvodním tématem bylo představení moderátorů, důvodu setkání (motivace) a pravidel průběhu diskuse.

Během individuálních a skupinových rozhovorů byla vytvořena data, která ve výzkumu pomohla lépe porozumět pojetím tématu mezigeneračního přenosu z perspektivy odborné veřejnosti a formulovat hypotézy pro kvantitativní výzkum. Ukázalo se, že mezigenerační přenos domácího násilí lze chápat jako postupný proces, ve kterém jedinec mimo jiné přijímá, internalizuje a reprodukuje vzorce chování,

jež byly součástí jeho rodinného prostředí v dětství. Současně ale působí i další vlivy, rizikové faktory, které mezigenerační přenos násilí posilují, a protektivní faktory, které mu naopak mohou bránit.

1.1. Zkušenostní zázemí expertů

Odborníci, kteří se rozhovorů zúčastnili, pocházeli z různých organizací, které se zaměřují na téma domácího násilí a věnují se různým kategoriím klientů. Byli zaměstnání v organizacích, které se specializují pouze na oběti kriminality a domácího a genderově podmíněného násilí. Tyto organizace poskytují rozsáhlé spektrum služeb a zahrnují nejširší škálu aktivit, kdy nejdůležitější je sociálně – právní, emoční a psychická podpora. Současně organizace poskytují i krizovou intervenci, která může být spojena s možností krizového pobytu, terénní služby a spolupráci s dalšími institucemi zainteresovanými v řešení problematiky páchaní trestné činnosti, domácího a genderově podmíněného násilí. Jimi často nabízenou službou jsou také linky či schránky důvěry, ať už telefonické, či online, kam se mohou oběti (ale i další osoby) kdykoliv obrátit o pomoc. Také jsme oslovili experty z organizací, které se věnují nejen obětem či ohroženým osobám, ale také pracují s původci násilí. Tyto organizace přistupují k řešení domácího násilí komplexně a zaměřují se na prevenci a rehabilitaci. Jejich cílem může být poskytování podpory a intervencí jak u obětí, tak i u jednotlivců páchajících násilí, s cílem snížit riziko opakování násilných činů a podporovat změnu chování. Tato přístupová metoda, která se zaměřuje na intervence u původců násilí, hraje klíčovou roli v celkovém přístupu k násilí a prevenci jeho přenosu¹.

Dotazovaní odborníci uvedli, že se na ně v minulosti více obraceli klienti, kteří zažívali fyzickou formu domácího násilí. Avšak v posledních letech se častěji než dříve setkávají s klienty se zkušeností s psychickým násilím, případně s kombinací obou forem. Podle jedné participantky je v každém násilném činu zahrnut i psychický aspekt a psychické násilí samo o sobě je čím dál sofistikovanější. K tomuto posunu přispívají zejména nové technologie, které napomohly rozvoji kybernásilí. Psychické násilí se stává promyšlenější a rafinovanější a často se projevuje ve formě manipulace s partnerem, jeho ponižování, stalkingem, kontrolou volného času, financí, sociálních sítí, ale také omezováním kontaktů s přáteli a širší rodinou. Navzdory zvýšenému výskytu je psychické násilí často neuvědomované. V rozhovorech také zaznělo, že si klienti často neuvědomují, že i psychické násilí mezi partnery může mít vážné negativní důsledky na děti, které jsou svědky takového chování mezi rodiči. Pracovníci taktéž upozornili na to, že ve vnímání násilí nastal určitý posun a mladší generace častěji označuje za násilí situace, které by starší generace považovala za „normální“.

¹ STOČESOVÁ, Veronika a ČÁP, David. *Psychoterapeutická práce s původci domácího násilí: zvládání vzteku, agrese a násilných projevů*. Praha: Portál, 2020.

1.2. Expertní pojetí mezigenerační transmise

Téma mezigeneračního přenosu násilí se dle odborníků a pracovníků oslovených organizací týká všech zúčastněných, tedy obětí, původců násilí, ale i svědků, kterými jsou nejčastěji děti. Incidenci přenosu nelze dle pracovníků jednoznačně vymezit, ale někteří oslovení uváděli přibližný odhad, který vychází z jejich zkušenosti a praxe. „*Když jdeme tou rodinnou anamnézou, tak si troufnu říct, že téměř vždy se setkáme s tím, že nám ta oběť řekne, já jsem to v dětství zažívala taky.*“ Odborníci k odhadům přistupovali v souladu se svou zkušeností, což mělo velký vliv na uvedený údaj. „*Já si fakt troufnu říct, že k přenosu dochází možná v těch pětasedmdesáti procentech. Ale jsou fakt to jen odhady jo, ale opravdu je to hodně konzultací v hodně případech.*“ Avšak zazněl i názor že procentuální vyjádření nelze jednoznačně vymezit. „*Kvantifikovat přenos, to bych se na základě své praktické zkušenosti nikdy neodvážila, a jako my jsme daleký toho říkat, je to hodně nebo málo, to je k ničemu. Důležité je na to upozornit a pracovat s tím.*“

Pracovníci také v rámci rozhovorů upozornili na fakt, že problematika mezigeneračního přenosu násilí je **téma, ke kterému se zpravidla musí s klienty propracovat**. „*My máme většinou klientky, do poradny mohou i muži, ale já pracuji na pobytové službě, která je pro ženy. A ony na to vůbec nenahlíží jako na přenos v rámci rodiny, až když se při té terapii dostáváme někde jakoby hlouběji, tak začnou povídat o té svojí původní rodině, a tak najednou tam začnou popisovat nějaké situace z původní rodiny a s tou mojí pomocí si uvědomí, že to, co zažívaly, se přenáší.*“ Někdy však k verbalizaci domácího násilí nedojde vůbec a pouze oni jako odborníci vnímají, že je zde problém mezigeneračního přenosu přítomen. „*A když se s nimi potom jako bavíte, tak to slyšíte, jak v těch vzorcích z té primární rodiny ten mezigenerační přenos je strašně silný.*“ Pracovníci v rozhovorech zdůraznili, že primárně s klienty řeší akutní situaci domácího násilí. „*Většinou ti klienti nás až tak daleko v tom příběhu nepustí a není prostě možné hned zjistit, v čem vlastně vyrůstali, jak to probíhalo mezi rodiči.*“ K tématu přenosu se dostávají až později v rámci terapie, kdy oběť či původce násilí vypráví o tom, jaké měli dětství oni či jejich partner. Klienti si často **přenosu násilí sami vůbec nejsou vědomi** a až verbalizací svého příběhu v rámci terapie dochází k jejich uvědomění. K čemu však dochází poměrně často, je **vymezení toho, že nechťejí být jako jejich rodiče**, „*klientky třeba říkají, já hlavně nechci být jako máma třeba, nebo nechci být jako táta*“, což je často první krůček k zjištění, že k násilí v rodině dochází dlouhodobě. Odkrývání historie rodinného násilí je velmi **složitý a časově náročný proces**, který je však klíčovou součástí práce s osobami se zkušeností s domácím násilím a hraje významnou roli právě v souvislosti s přerušením linky mezigeneračního přenosu. „*Jako ty transgenerační přenosy jsou velké téma, já jsem strašně ráda, že se tomu věnujete. Protože jsme měli pocit, že je to takový jako, i když se to všude uvádí v zahraničních literaturách a tak, ale že se tak úplně tomu v praxi ta pozornost nevěnuje.*“ Pracovníci v rámci rozhovorů upozornili na důležitý fakt, se kterým se často setkávají. Tím je bagatelizace domácího násilí právě díky vícegenerační zkušenosti. Klienti mohou bagatelizovat násilí, protože viděli, jak to bylo u jejich rodičů, a tak jim jejich vlastní situace nepřijde tak vážná (především v případě obětí) nebo v horším případě ho vnímají jako normální (častěji u původců, ale objevuje se i u obětí). „*Ona ta klientka vlastně dojde k tomu, že facka pro ni není žádné fyzické násilí. Nebo že to, co zažívá ona, nic není, že to, co zažívala maminka doma, bylo horší.*“

Jedním z faktorů, který podle pracovníků vede k mezigeneračnímu přenosu násilí, je sklon opakovat a **napodobovat rodičovské vzorce chování**, které děti samy zažily v dětství. Prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá, má významný vliv na jeho vnímání normálního chování. „*Tam najednou vznikne nějaká*

představa, že to vlastně je normální, že ten člověk/rodič, který je ta nejdůležitější osoba, je zároveň jako poskytovatel bezpečí, lásky a náklonnosti a zároveň ale ta blízkost znamená, že je tam ohrožení, utrpení, úzkost, strach a bolest. A vlastně potom to ten člověk tak nějak jako vyhledává i v té dospělosti, protože je to pro něj nějaký poměrně jako běžný vzorec.“ Děti jsou mimořádně vnímavé a neustále sledují chování svých rodičů a dalších členů rodiny. Pokud jsou vystaveny domácímu násilí, vnímají tyto vzorce chování jako normální a přijímají chování svých rodičů jako normu pro svůj vlastní život. Děti se v rámci své rodiny a nejbližšího okolí učí, co je považováno za normální a přijatelné chování. Pokud jsou násilné vzorce považovány za normu, mohou být automaticky internalizovány jako součást osobní identity. V případě, že bylo dítě vystaveno násilí v rodině, tyto vzorce chování si vtiskává do svého života v dospělosti. Během procesu dospívání a vstupu do vlastních vztahů dochází k replikaci těchto vzorců chování. Dospívající může nevědomky reprodukovat vzorce, které byly součástí jeho dětství. Tato replikace může být automatická, protože pouze dělá to, co pro něj bylo normální. *„Je to prostě za mě takový nějaký přenesený naučený vzorec, něco, co ty lidi znají, co jim fungovalo, a i když se tomu brání, tak se to někdy prostě do těch vztahů propíše, aniž by úplně chtěli.*“ V obtížných situacích poté často sahá po naučených vzorcích z rodiny, což může vést k přenosu násilí na další generace.

Bez ohledu na to, zda jsou oběťmi nebo původci násilí, byli tito jedinci často vystaveni domácímu násilí v průběhu svého dětství. Dle pracovníků hraje roli v rámci přenosu **délka vystavení tomuto násilí** – čím je doba kratší, tím menší je pravděpodobnost, že dojde k přenosu. Pracovníci pozorují, že pokud oběť opustí násilný vztah brzy, šance na přenos násilí na další generace jsou nižší nebo minimální. Naopak, pokud oběť setrvává v násilném vztahu, postupem času začnou zúčastnění vnímat toto chování jako normu, což vede k vyšší pravděpodobnosti přenosu násilí na další generace. *„Třeba když se bavím s oběťmi domácího násilí, tak když tam jako je dlouhodobější, tak tam ten přenos je, má to opravdu nějaký jako vliv na vztahový schopnosti těch dětí.*“ U těchto jedinců se rozvíjí zvýšená tolerance vůči násilí a častěji se vytváří přesvědčení, že násilí je v určité míře normální (zejména, pokud jiné formy chování neznají). A tito jedinci pak mají daleko nižší schopnost rozpoznat, co všechno je násilí.

To že se domácí násilí odehrává v soukromí, za zavřenými dveřmi, je samozřejmě jednou ze základních charakteristik tohoto typu násilí. Pracovníci v rámci rozhovoru pak upozornili na zajímavý aspekt, kterým je **samota**. Čím více je rodina izolována od ostatních, tím větší je pravděpodobnost, že se bude domácí násilí odehrávat dlouhodobě. *„Pokud se něco takového děje na samotě, tak to trvá roky, než ta oběť přijde, pokud vůbec přijde. Ona jednak nemá žádný svědky, ale taky se kolikrát ani sama nedostane z domu a je pořád pod kontrolou toho původce násilí. A tam přitom bývá často brutální násilí, kterému jsou běžně přítomny děti.*“ Tato samota nemusí být nutně jen geografická, často si ji vytváříme sami. *„Jak jsou takzvaně satelitní města, tam vznikají nádherný domy, ale kolem nich je potom třímetrová zeď, a to si vždycky říkám, co se jako děje za tím plotem. Ta samota vlastně může být nejen samota na Šumavě, ale i paradoxně samota ve velkoměstě, která se takhle uměle vytvoří.*“

Pracovníci zdůraznili, že problémem spojeným s mezigeneračním přenosem násilí je často **opomíjení dětí jako svědků tohoto násilného chování**, zejména v případě násilí mezi partnery či manžely. S dětmi se méně komunikuje, rodiče se zaměřují na své vztahové problémy. Komunikace s dětmi bývá omezenější, hledají se zjednodušení a zkratky, jak situace řešit, místo toho, aby se s dětmi komunikovalo, aby se jim vysvětlovalo, co se děje a proč se to děje. *„Mnohdy vlastně u nás v intervenčním centru, když pracujeme s takovou maminkou, tak vlastně ji musíme vysvětlovat opravdu úplně jednoduše, co ty děti zažívají, v čem vyrůstají, a ona až třeba u nás získává ten náhled té situace,*

*což si myslím, že je strašně důležité.“ Pokud jsou děti opomíjeny, tak pak často nezvládají adekvátně pracovat se svými emocemi, což může ovlivnit jejich schopnost rozvíjet emoční inteligenci a přenést to do budoucích vztahů. Negativní vzory chování mohou být přenášeny z generace na generaci, pokud není věnována dostatečná pozornost potřebám a emočním projevům dětí v rodinném prostředí postiženém násilím. Případně rodiče **frustraci ze vztahu přenášejí na dítě**, které nepřiměřeně trestají. „Ono i takový to potrestání dítěte fyzicky je vlastně jako neskutečně jednoduché. Tak mu prostě jednu fláknu, a je to vyřízené. Proč s ním budu diskutovat, proč se budu zabývat tím, jak ono uvažuje, čemu rozumí, nerozumí, proč něco udělalo.“*

Podle pracovníků mají nejen oběti, ale i původci násilí často **nezpracovaná traumata z dětství**, nedostatečně rozvinutou emoční inteligenci a problémy s řízením stresu. „*Významná traumatická událost může mít vliv na to, že člověk potom jedná třeba agresivně.*“ Při práci s původci násilí se často objevují příběhy, kde sami zažili nějakou formu násilí v dětství, buď jako oběti, nebo svědci násilí mezi rodiči. Pracovníci uvádějí, že původcům násilí často chybí **schopnost sebereflexe ohledně svého chování** a nemají jasnou představu o tom, co je správné a co překračuje hranice. Tato nejistota může výrazně ovlivnit schopnost těchto jedinců změnit své chování. Pracovníci se tedy snaží pracovat na posilování schopnosti původců násilí porozumět vlastním emocím, identifikovat traumatické zážitky a rozvíjet dovednosti řízení stresu a konfliktů. V důsledku toho může dojít ke zlepšení jejich schopnosti přijímat odpovědnost za své činy a aktivně pracovat na změně svého násilného chování.

Existují však i původci, kteří přicházejí s tím, že si jsou vědomi problémů ve svém chování, uvědomují si, že něco dělají špatně, a aktivně pracují na změně. Stává se, že původci násilí jsou si vědomi toho, že se nechtějí ke svým dětem chovat tak, jak se chovali jejich rodiče k nim, ale **nevědí, jak jinak některé situace řešit**. V takových případech často sáhnou po vzorcích chování, které sami převzali od svých rodičů. Pracovníci v některých případech zaznamenali rozdíly mezi generacemi, kde mladší rodiče mají často odlišný pohled na výchovu a méně často sáhnou po fyzických trestech. Nicméně tato pozorování nejsou pravidlem.

Pracovníci považují motivaci ke změně za velmi důležitou, a to jak u obětí, tak u původců násilí. Bohužel se v praxi stále setkávají s případy, kdy **aktéři domácího násilí nevykazují zájem o změnu**. Toto se netýká pouze původců násilí, kteří nevidí na svém chování nic špatného, ale také obětí, které mohou mít zkreslený pohled na domácí násilí. Mnohé z nich prožily násilí v dětství, což může vést k tomu, že i v dospělosti považují takové chování za normální. V některých případech oběti uvědomují, že zažívají něco špatného, ale bagatelizují situaci tím, že srovnávají svou situaci s tím, co zažila jejich matka s otcem, která to měla daleko horší než oni. Mohou se také pokoušet omluvit původce násilí tím, že tvrdí, že násilné chování není jeho vina, protože sám byl v dětství vystaven podobnému násilí a neví, jak se jinak chovat. Tato **komplexní dynamika** ukazuje, jak obtížné může být motivovat oběť i původce násilí k pozitivní změně a odbourat vnímané bariéry ve změně chování.

1.3. Rizikové a protektivní faktory

Jak již bylo zmíněno, transgenerační přenos domácího násilí je ovlivněn sociálním učením a závisí na přebírání vzorců chování v rodině. Avšak nejen sociální učení, ale i další faktory hrají klíčovou roli v tom, jak se tato problematika projevuje u dětí v průběhu jejich dospívání a vstupu do dospělosti. Jelikož se jedná o daleko komplexnější fenomén, je nezbytné brát v úvahu i řadu dalších okolností a vlivů, které formují cestu dětí, které zažily domácí násilí mezi rodiči, do dospělosti. Tyto vlivy mohou být buď protektivní (ochraňující), nebo rizikové (ohrožující). Způsob, jakým se tyto vlivy prolínají, dále ovlivňuje, zda děti přebírají role a vzorce chování svých rodičů.

1.3.1. Rizikové faktory

V rámci rozhovorů bylo diskutováno, co vše lze považovat za rizikové faktory, které mají na přenos transgeneračního násilí vliv. Jako výrazný faktor byla zmíněna **závažnost a opakování domácího násilí**, kde čím intenzivnější a častější jsou formy násilí, tím je vyšší pravděpodobnost, že se tyto vzorce přenesou na další generaci. Důležitým faktorem je též **délka vystavení domácímu násilí** – čím déle jsou děti vystaveny domácímu násilí, tím větší je riziko, že si přenesou naučené vzorce chování do vlastních vztahů v dospělosti.

Vliv náboženství, komunity a tradičních rodinných hodnot, včetně nastavení rigidních rolí muže a ženy, může formovat vnímání násilí a jeho akceptovatelnost stejně tak jako následné přebírání těchto vzorců chování. Často jsou to tyto vlivy, které brání oběti se ze vztahu vymanit, i přes její snahu o změnu či únik. „*Měli jsme klientku, která pochází z hodně věřící rodiny, a ona s tím jako hodně bojuje, že přece nemůže s tím vyjít na světlo, že se tohle to děje u věřících lidí. No, a když už ta klientka byla jakoby rozhodnutá, že z toho vztahu odejde se svým dítětem, protože ho v tom násilném vztahu nechtěla vychovávat, předávat mu nějaké vzory, tak vlastně ji nepodpořila její původní rodina a řekla, že to je její problém, že si ho vybrala, že si ho vzala a že to slíbila před Bohem a prostě tohle se dělat nebude.*“ Jako rizikový faktor byla také definována **neznalost rodinného prostředí partnera**. Jedná se o poměrně zásadní faktor, který při přenosu násilí hraje roli, ale který je většinou opomíjen, a taktéž je těžké ho ovlivnit. Málokdo si při hledání budoucího partnera dělá hloubkový rozbor jeho rodiny a vzorců chování, které jsou v rodině předávány. „*Problém je v tom, že třeba řada těch obětí vůbec nezná historii toho partnera, vůbec si není vědoma, co tam bylo v té rodině, vůbec to neví.*“

Naučené vzorce chování, kdy se dítě identifikuje s chováním rodiče a přenáší je do svých vztahů, patří mezi klíčové mechanismy transgeneračního přenosu. „*Většina z nás má nějaké vzorce, které si přenáší a bohužel někteří z nich je mají patologické, což potom vede k tomu, že se nám to násilí takhle pěkně sune těmi generacemi.*“ Pokud navíc existuje absence alternativních zkušeností a **vnímání násilí jako normy**, zejména pokud se omezuje na rodinné prostředí, může transgenerační přenos posilovat. „*Vlastně tam je fakt tolik posunutých hranic a neschopnost jako vidět ty věci s nějakým jako odstupem.*“ **Nedostatečná edukace** o domácím násilí a vnímání odborné pomoci jako stigma mohou taktéž podporovat tento přenos mezi generacemi a ztěžovat hledání potřebné podpory. „*Významnou roli hraje i nízká míra edukace, že to vlastně není v pořádku, když se tohle v rodinách děje. A co ten přenos může zastavit.*“

Důležitou roli v definování morálních a společenských hodnot, které mají vliv na transgenerační přenos je **nedostatečný právní rámec a takové společenské normy, které akceptují a tolerují násilí ve výchově**. V rámci rozhovorů se pracovníci shodli na tom, že český právní systém a česká společnost jsou k násilí tolerantní a za násilné jednání jsou obecně stanoveny nízké tresty, či zde v některých případech legislativa zcela chybí. *„Česká republika obecně, nebo ta společnost, že je k tomu násilí tolerantní, i k bití dětí, to je velký problém.“*

Důležitý faktor je také změna **vnímání společenských norem v čase**, kdy dochází k proměně a změnám mezi generacemi. *„Když se bavím s klientkami, které jsou seniorky, tak ony jsou jako o dvě generace ode mne. A jejich norma je vlastně úplně jiná než moje norma, nejenom jakoby tím, že kde pracuji, ale prostě tím, co my jsme slýchali, když jsme byli jako malí, a v čem vyrůstaly ony. Že opravdu ta norma té společnosti a to, co vnímáme jako v pořádku a jaký má být ten vzor, je hrozně jako rozdílná časem.“* Tyto stále přetrvávající **normy předchozích generací** mají nesporný vliv na přenos či posilování mezigeneračního přenosu. *„Jedna klientka mi na setkání říkala, když už jsem si nevěděla rady, tak jsem šla za jeho matkou a říkám, co bych měla dělat, když nic mu není dobrý, chce pozornost pro sebe, vyčítá mi, že pečuju o děti. A ta matka jí řekla, že to musí vydržet, jeho táta je taky takový, a prostě poradila jí, aby žila tak jako ona v tom manželství.“*

K přenosu mohou dle odborníků přispívat také **špatná bytová a finanční situace** také k přenosu mohou dle odborníků přispívat. *„Obecně prostě nedostatek bytů, nízký mzdy, nedostatek psychologů, jakékoliv péče, podpory. To mi přijde úplně strašné jako v dnešní době.“*

Nedostatečná nebo nedostupná **psychologická pomoc** a bagatelizace psychických problémů jsou dalšími rizikovými faktory. *„Ona vůbec dostupnost psychologické péče je malá a pro děti je to ještě větší problém někoho sehnat.“*

Chybějící **komunikační kompetence** a problematická dynamika vztahu mezi partnery jsou dalšími faktory, které mohou posilovat přenos násilí. *„Obávám se, že tu schopnost komunikace teď lidi hodně ztrácejí. A sociálními sítěmi a takovým tím konzumním diváním se na televizi a tak dál, že se tyhle schopnosti nerozvíjí.“*

Individuální charakteristiky, jako nízká frustrační tolerance, poruchy chování, nedostatečná sociální kompetence a absence sebereflexe, mohou situaci dále komplikovat. *„Možná u toho transgeneračního přenosu já bych tam vypíchla ty poruchy osobnosti.“*

Problémy se zvládáním emocí, pocity vlastního selhání a nenaplněná životní očekávání mohou vést k vybití negativních emocí na ostatních. Potřeba pečovat o rodinu za každou cenu a omlouvání násilného chování jsou další aspekty, které mohou udržovat tento cyklus. Významné změny v rodině, přítomnost nebiologického rodiče, závislosti na abúzu alkoholu, konzumace drog nebo hazard – to všechno jsou další faktory, které mohou podle odborníků ovlivnit pravděpodobnost transgeneračního přenosu domácího násilí. *„To je ta obrovská tolerance k násilí, to můžu podepsat, a ještě bych přidala tu toleranci k alkoholu, což je teda něco strašného. A to si myslím, že se hned tak nezmění.“*

1.3.2. Protektivní faktory

Existuje řada faktorů s protektivní funkcí, které mohou hrát klíčovou roli při prevenci transgeneračního přenosu domácího násilí. Změna názoru a pohledu společnosti na domácí a genderově podmíněné násilí směrem k nulové toleranci může vytvářet odpor proti násilí a podporovat prevenci. **Informovanost o problematice** domácího násilí a možnostech pomoci, podporovaná osvětou veřejnosti, může přispět k větší prevenci a poskytnout nezbytnou podporu pro osoby ohrožené tímto násilím. „*My jsme připravili vernisáž fotografií a já vidím, jak u toho stojí takový zrzavý třicetiletý sympaták a třepou se mu ramena zezadu. Já si říkám, snad se nesměje? Byl tam drastický obrázek, jak v Americe zasahuje policie a dítě, kluk, ukazuje na toho tátu a vyčítá mu konečně, že může všechno říct, co jim dělá. Tak k němu jdu a on plakal, strašně plakal a on říkal, tohle je moje dětství, akorát, že ta policie nikdy nepřišla a já vám strašně děkuju, že o tom mluvíte.*“

Rychlá a dostupná pomoc v případě násilí může předejít prohlubování traumat a umožnit efektivnější intervence. Větší dostupnost psychologické a psychiatrické péče pro oběti i původce násilí může napomoci k účinnějšímu zvládnutí a prevenci dalších incidentů. Nedocenitelnou roli pak má tato péče pro děti, kde je reálná šance díky práci s dítětem zapracovat na zastavení přenosu. „*A zároveň vlastně jako když si vezmu, jaký následky to na ty děti má, tak když je to fakt vážné, tak potřebovali by třeba psychiatrickou péči, psychologickou péči, nějakou psychoterapii. Tak to dostane tak malý zlomek těch dětí, protože OSPODy to často nedoporučují. A když už to doporučí, tak dětské psychologové a psychiatři nejsou prostě, nebo jeden z těch rodičů tomu nějak začne jako bránit.*“ Adekvátní reakce a přístup institucí či organizací, zejména když se oběť svěří, mohou poskytnout respekt a podporu, což může podporovat ochotu hledat pomoc. „*Takže podle mě protektivní faktor je včasnost pomoci. Ale dostane ji hrozně málo dětí.*“

Práce s celou rodinou, nikoli pouze s obětí, ale i s původcem násilí a osobami ohroženými, může být efektivní formou intervence, která přispívá k celkovému zlepšení rodinných dynamik a snižuje riziko transgeneračního přenosu násilí. „*Tam v rámci tohoto programu pracujeme teda s celou rodinou. Vlastně i kvůli tomuhle mezigeneračnímu domácímu násilí jsme začali pracovat s těmi násilníky, protože přesně ti rodiče po nás chtěli, nebo babička s dědečkem, abychom pomohli tomu násilnému synovi/vnukovi.*“

Stabilní a zdravý partnerský vztah, spokojenost v partnerském svazku a **dostatečné rodičovské kompetence** jsou další faktory, které mohou působit jako ochrana před transgeneračním přenosem násilí.

Zpětná vazba ze sociálního okolí a nabídka pomoci mohou poskytnout podporu, která je klíčová v prevenci násilí v rodině a následného přenosu. „*Za mě velkou roli, ať pro tu podporu násilného chování nebo zrušení toho chování, je okolí. Protože když v tom bude ten člověk sám, tak nemá šanci si uvědomit, že to je špatně, nebo to je dobře. Ale okolí může dát velkou zpětnou vazbu, nabídnout pomoc, podpořit při rozhodování, být nějakým takovým tím prvkem pevným v té, pro získání té jistoty pro to řešení.*“

Správně nastavená legislativa směrem k netoleranci násilí a přímá ochrana oběti, včetně existujících právních nástrojů, mohou sloužit jako ochranný prvek společnosti a zároveň poskytovat obětem důvěru v ochranu svých práv.

Fungující systém institucí, jako jsou OSPOD, policie a soudy, může zajišťovat účinnou reakci na případy domácího násilí. *„Je problém, pokud lidi, kteří by tady měli být symbolem bezpečí, spravedlnosti, ochrany a tak dále, se toho dopouštějí beztrestně. Když mi paní do telefonu řekla, že je ráda, že se mohla svěřit, ale nic s tím dělat nebude, protože to nejde, protože její muž právě v práci obléká talár a rozhoduje o spravedlnosti a trestu pro jiné lidi, a předtím ji doma ráno zmlátil. Takže jako zase je to o hodnotách celé společnosti, o nějakých vzorech, o prolomení tohoto toho strašného mlčení.“*

Odborná příprava profesionálů, kteří pracují s osobami ohroženými domácím násilím, může zlepšit kvalitu poskytované pomoci. Klíčové pro přerušení cyklu násilí mohou být **preventivní programy**, zejména ty, které pracují s původci násilí. *„Děláme v rámci prevencí besedy pro střední školy a pro učiliště, je to takový dvouhodinový workshop o tom, co je násilí, násilí ve vztahu, a vlastně úplně vždycky si říkám, to není možný, šestnáctiletý lidi jaké mají názory. Minule nám jedna slečna říkala, no já jsem si přestala malovat, jemu se to nelíbí jo, jak strašně jako najíždějí na takové ty stereotypy, které bych už měla pocít, že už si dneska ty mladé holky nenechají líbit.“*

Zkušenosti mimo rodinu mohou poskytnout jednotlivci alternativní modely chování a konfliktního řešení. Stabilní zaměstnání a podpora v pracovním kolektivu mohou představovat další vrstvu stability, která může snížit riziko násilí v rodině. Tyto protektivní faktory společně mohou vytvářet odolnost a podporovat prevenci přenosu násilí mezi generacemi.

1.3.3. Další identifikované faktory

Existuje několik faktorů, které se ukazují jako nejednoznačné, pokud jde o transgenerační přenos domácího násilí. **Věk** jedince, bez ohledu na to, zda se jedná o dítě, dospívající nebo dospělého, není přímým determinantem toho, zda se násilí v rodině přeneslo na další generaci. I když věk může ovlivnit vnímání a schopnost zvládat násilné situace, samotný věkový faktor není dle slov odborníků spojen s pravděpodobností transgeneračního přenosu. U mladšího dítěte, které je svědkem domácího násilí může snáze dojít k vnímání násilí jako normy, v případě, že si nic jiného než násilí nepamatuje a nezažilo. Zatímco u staršího dítěte či adolescenta může dojít k identifikaci s obětí nebo původcem násilí a přenesení si tohoto vzorce chování do dospělosti. I když věk jako takový není rozhodujícím faktorem v transgeneračním přenosu násilí, jeho role spočívá ve vytváření základního rámce pro formování vzorců chování a přijímání normativních hodnot v rodinném prostředí.

Podobně je **pohlaví** jedince faktorem, který nemá přímý vliv na pravděpodobnost přenosu násilí mezi generacemi. Obě pohlaví mohou být jak oběťmi, tak původci násilí, a vliv na transgenerační přenos spíše závisí na konkrétních rodinných dynamikách a vzorcích chování než na pohlaví samotném. Odborníci upozorňovali na fakt, že tradiční schémata o genderových rolích a vzorcích chování se mohou v rodinném kontextu měnit. Dříve uznávané stereotypy, jako je identifikace dívek s obětí a chlapců s původci násilí, nejsou univerzálně platné. Genderové role se mohou měnit v závislosti na konkrétních podmínkách rodinného prostředí a kulturních vlivů. Zkušenosti odborníků z posledních let naznačují,

že i dívky, především v pubertálním a starším věku, se častěji identifikují s původcem násilí. Tento vývoj může být spojen s komplexními interakcemi rodinných vztahů, vnímaných sociálních rolí a vlivů prostředí. Je tedy zásadní přistupovat k otázce transgeneračního přenosu násilí s ohledem na individuální rodinné kontexty a dynamiky, namísto jednoduchého přiřazování rolí pouze na základě pohlaví.

Vzdělání jedince nebo rodiny není přímým determinantem transgeneračního přenosu násilí. I když vzdělání může hrát určitou roli v celkovém povědomí o problematice násilí, není automaticky spojeno s pravděpodobností přenosu násilných vzorců chování na další generaci. Zkušenosti odborníků zabývajících se oblastí domácího násilí dokladují, že i jedinci s vysokým stupněm vzdělání mohou být zapojeni do násilných vztahů, a naopak, lidé s nižším vzděláním nemusí nutně reprodukovat násilné vzorce ve svých rodinách. Důležité je chápat, že transgenerační přenos násilí je multifaktoriální jev, a vzdělání je pouze jedním z mnoha faktorů ovlivňujících tuto problematiku. Vzdělání jedinci a rodiny mohou mít lepší přístup k informacím o násilí, mohou být schopni lépe komunikovat a hledat podporu v případě potřeby. Avšak samotné vzdělání nemusí eliminovat násilné vzorce chování, pokud nedochází k aktivní práci na změně těchto vzorců a k vytváření zdravějšího rodinného prostředí.

Socioekonomický status rodiny, stejně jako počet dětí v rodině, jsou faktory, které rovněž neovlivňují přímo pravděpodobnost transgeneračního přenosu násilí. Socioekonomický status může ovlivnit dostupnost vzdělání, sociálních služeb a dalších podpůrných zdrojů, což může mít dopad na schopnost rodiny zvládat stres a konflikty. Nicméně je důležité zmínit, že i rodiny s nižším socioekonomickým statusem mohou být plné lásky, podpory a pozitivních vzorců chování, stejně jako rodiny s vyšším statusem mohou být zasaženy násilím. Počet dětí v rodině je také kontextuálním faktorem, který může ovlivnit dostupnost zdrojů a pozornost, kterou rodiče věnují jednotlivým dětem. Opět je klíčovým faktorem, jak se v rodině zachází s konflikty a jaké vzorce chování jsou vytvářeny. Tyto kontextuální faktory mohou ovlivnit životní podmínky rodiny a dostupnost zdrojů, ale klíčovým hlediskem při posuzování přenosu násilí jsou spíše vzorce chování, které se vyvíjejí v rámci rodiny, a způsob, jakým jsou tyto vzorce přenášeny na další generace.

2. Podoby mezigeneračního přenosu v domácnostech

Na zjištění provedená v rešerši a získaná od expertů navázal staticko-kvantitativní výzkum, který se zaměřil na identifikaci postojů, které mezigenerační přenos umožňují či podporují. Data k mezigeneračnímu přenosu domácího násilí byla získávána v období od července do října 2023 prostřednictvím dotazníkové šetření. Dotazník byl distribuován v online podobě formou CAVI. Při distribuci dotazníku byly využívány jak sociální sítě (Facebook, Instagram, X, LinkedIn), tak i přímé oslovení respondentů přes partnerské organizace², veřejné známé osobnosti a další jednotlivce, u nichž byla předpokládána vazba na osoby se zkušeností s domácím násilím. Nabídka účasti na šetření byla dále také rozšířena mezi širokou veřejnost. Tento postup distribuce sledoval naplnění cíle popsat mechanismy přenosu domácího násilí z generace na generaci prostřednictvím srovnání jednotlivých skupin respondentů dle jejich zkušenosti s domácím násilím. Proto bylo dbáno na to, aby ve výběrovém souboru bylo dodatečné zastoupení osob:

1. se zkušeností s domácím násilím v rámci jedné životní etapy,
2. se zkušeností s domácím násilím v rámci více životních etap,
3. bez zkušenosti s domácím násilím.

Forma distribuce dotazníku probíhala na základě tzv. *záměrného výběru respondentů*. Klíčové bylo, aby se u vybraných respondentů vyskytnul pozorovaný jev – v našem případě domácí násilí.

Vzhledem k požadavku porovnatelnosti některých zjištění se zjištěními z námi provedeného dotazníkového šetření realizovaného v roce 2015 v rámci výzkumu *Zlepšení praxe při prevenci, identifikaci a eliminaci domácího násilí prostřednictvím specializace*³ (dále dotazníkové šetření z roku 2015 nebo výzkum domácího násilí z roku 2015), bylo množství položek v dotazníku formulováno tak, aby toto porovnání bylo možné.

Vzniklý dotazník tvoří pět oddílů:

1. První oddíl zahrnuje dvě baterie otázek, které mapují postoje respondentů k domácímu násilí a obecně násilí mezi lidmi. Baterie tvoří série tvrzení, k nimž mají respondenti vyjadřovat svůj souhlas nebo nesouhlas.
2. Ve druhém oddílu je respondentům stručně představeno, co je možné za domácí a genderově podmíněné násilí považovat.⁴ Respondentům je také v úvodu dotazníku

² Organizace, které spolupracovaly na distribuci dotazníku: Asociace poskytovatelů intervenčních center, Bílý kruh bezpečí, Dobrá rodina, Heroine, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Linka bezpečí, Platforma do Dospělosti, Pod svícem, Rodinná síť, Síť pro rodinu, Spondea, Věřím ti, aj.

³ Např.: *Zlepšení praxe při prevenci, identifikaci a eliminaci domácího násilí prostřednictvím specializace* (dejmezenamsanci.cz)

⁴ Respondentům byl nabídnut tento text: „*Snahou agresora domácího násilí je způsobit oběti bolest, zastrašit ji nebo ponížit, přinutit ji, aby nejednala podle své vůle. [...] Hovoříme o fyzickém, psychickém, sexuální, ekonomickém a sociálním násilí, v poslední době stále častěji také o kybernásilí. Toto násilí se může objevit mezi partnery, manžely, sourozenci nebo mezi dospělými dětmi a jejich (vlastními i nevlastními) rodiči či prarodiči.*“ Na tento text navazovala otázka: „*Když vezmeme v úvahu popis domácího násilí uvedený výše, máte s ním nějakou zkušenost? Můžete označit více odpovědí.*“

☐ ano, jako dítě

sděleno, že domácí násilí se může projevovat mnoha způsoby a že toto šetření se zabývá nejen fyzickým, ale také psychickým, sexuálním, materiálním a ekonomickým násilím a také kybernásilím. (Zpětnou vazbu o porozumění tohoto vymezení domácího násilí respondenty poskytovala pilotáž dotazníku provedená před jeho distribucí.) Následně je úkolem respondentů uvést, zda s tímto fenoménem mají nebo měli vlastní zkušenost. Problematika domácího násilí je tedy v dotazníku operacionalizována (tzn. převedena do konkrétních položek v dotazníku) prostřednictvím identifikace respondentů s nabídnutou definicí domácího násilí.⁵

3. Třetí oddíl dotazníku je určen pouze pro ty respondenty, kteří v druhém oddílu uvedli zkušenost s domácím násilím. Tento oddíl zjišťuje zkušenosti respondentů zvláště za dětský věk a dospělost. Zároveň z obou podskupin respondentů vyčleňuje třetí podskupinu – respondenty, jejichž dospělé děti žijící ve vlastní domácnosti zažily nebo zažívají domácí násilí.⁶ Celkově tedy tento oddíl identifikuje mezi respondenty se zkušeností s domácím násilím tři podskupiny: (1) podskupina mající zkušenost s domácím násilím v dětství, (2) podskupina se zkušeností s domácím násilím v dospělosti, (3) podskupina respondentů, kteří vědí o domácím násilí odehrávajícím se v domácnostech jejich dospělých osamostatněných dětí. Každé podskupině pak dotazník předkládá položky mapující situaci v době probíhajícího násilí: (1) roli, ve které respondent násilí zažil (oběť, svědek, původce domácího násilí), (2) charakter násilí (formu a délku), (3) materiální zabezpečení domácnosti (ekonomickou situaci a bydlení), (4) přítomnost sociálně-patologických jevů v rodině (např. alkoholismus), o nichž je známá spojitost s fenoménem domácího násilí, (5) kvalitu komunikace v rodině a (6) způsob řešení problému.
4. Čtvrtý oddíl je určen opět pro všechny respondenty, tedy ty se zkušeností i bez zkušenosti s domácím násilím. Zahrnuje otázky týkající se: (1) hodnocení informovanosti o problematice domácího násilí, (2) dostupnosti a charakteru pomoci pro osoby se zkušeností s domácím násilím v ČR a (3) hodnocení politiky boje proti domácímu násilí. Součástí čtvrtého oddílu je dále také baterie otázek mapující institucionální důvěru respondentů. Institucionální důvěra je dlouhodobě zkoumaným

-
- ☐ *ano, v dospělosti*
 - ☐ *ne, zkušenost nemám*

⁵ Jiným způsobem operacionalizace tohoto problému je nabídka výčtu konkrétních praktik typických pro domácí násilí (bití, škrcení, tahání za vlasy, vyhrožování znemožněním kontaktu s dětmi, zesměšňování, omezování přístupu k financím, omezování sociálního kontaktu atd.), kdy je respondent následně vyzván, aby označil praktiky, které ve svém vztahu (opakovaně) zažil. Tento způsob dotazování je sice pro respondenta obvykle snazší na pochopení, a tedy zodpovězení, může nicméně poskytovat zkreslené výsledky.

⁶ Zkušenost dětí respondentů s domácím násilím je zjišťována prostřednictvím otázky: „Domníváte se, že se domácí násilí v jakékoli formě vyskytuje v domácnostech Vašich dětí?”

- ☐ *jsem si jistý/á, že v domácnosti mých dětí žádný druh domácího násilí neprobíhá*
- ☐ *myslím si, že v domácnosti mých dětí žádný druh domácího násilí neprobíhá*
- ☐ *nevím, nedovedu posoudit*
- ☐ *myslím si, že v domácnosti mých dětí nějaký druh domácího násilí probíhá*
- ☐ *jsem si jistý/á že v domácnosti mých dětí nějaký druh domácího násilí probíhá*
- ☐ *moje děti ještě nemají vlastní domácnost*
- ☐ *nemám děti*

fenoménem, jehož provázanost s postoji k patologickým jevům různého charakteru byla mnohokrát statisticky potvrzena. Smyslem zařazení této baterie tedy bylo zjistit, zda existuje korelace mezi zkušeností s domácím násilím a důvěrou ve vybrané relevantní instituce v ČR.

5. Pátý oddíl tvoří tzv. sociodemografické otázky, které poskytují výzkumnému týmu vhled do základních charakteristik výběrového souboru. Tyto charakteristiky byly také při statistickém zpracování některých odpovědí respondentů využity pro třídění druhého stupně, tedy zodpovězení otázky, zde se některé odpovědi respondentů liší podle pohlaví, věku či velikosti místa bydliště.

Po ukončení dotazníkového šetření byla data z online prostředí exportována do MS Office Excel a následně do statistického prostředí SPSS. Postup práce s daty byl přitom následující:

1. Práce s datovým souborem byla zahájena tzv. čištěním. V tomto kroku bylo potřeba ze souboru odstranit nekonzistentní, nesmyslné a chybné odpovědi. Vzhledem k důsledné pilotáži online dotazníku se podařilo naprogramovat filtry a příkazy v online dotazníku způsobem, který v maximální možné míře zamezoval přítomnosti nekonzistentních odpovědí. Čištění se tedy soustředilo spíše na eliminaci nesmyslných a chybných odpovědí. Tento problém se týkal především tzv. otevřených a polootevřených otázek, což je v dotazníkových šetřeních poměrně běžný jev⁷.
2. Vyčištěný datový soubor byl doplňován o nové proměnné, například slučováním nebo sčítáním proměnných či variant odpovědí, což je běžná součást přípravy datového souboru. V rámci tohoto kroku byly například identifikovány skupiny respondentů s mezigeneračním přenosem domácího násilí.
3. V dalším kroku byla provedena frekvenční analýza jednotlivých položek v dotazníku. Výsledkem frekvenční analýzy byly tabulky četností ukazující zastoupení respondentů u jednotlivých variant odpovědí na otázky v dotazníku.
4. Následně byly porovnávány zjištěné četnosti mezi jednotlivými skupinami respondentů podle období, kdy zažili/zažívají domácí násilí. Toto porovnávání bylo popisné a nezahrnovalo testování rozdílů procedurami matematické statistiky.
5. Zásadním krokem analýzy bylo testování statistické významnosti zjištěných rozdílů mezi odpověďmi různých skupin respondentů. Obecným smyslem testování je zodpovědět otázku, zda jsou zjištěné odlišnosti mezi skupinami charakteristikou celé populace, nebo pouze výběrového souboru. Statisticky významná odlišnost je přitom taková, která se právě týká celé populace. Tento krok už kromě popisné statistiky vyžadoval i využití statistiky matematické. Zjišťování rozdílů a testování jejich statistické významnosti bylo prováděno:

⁷ Příkladem byla situace, kdy respondent označil u otázky odpověď „jiná možnost“ a následně, když byl vyzván, aby vysvětlil jinou možnost vlastními slovy, uvedl některou z variant odpovědi, která mu byla u příslušné otázky v dotazníku nabídnuta, respondent ji ale pravděpodobně přehlédl. Úkolem analytika pak bylo „rekódovat“ respondentem označenou „jinou možnost“ na příslušnou variantu odpovědi uvedenou v nabídce.

- a. S využitím procedury kontingenčních tabulek: Výhodou této procedury je, že kromě testování statistické významnosti zjištěných rozdílů mezi skupinami umožňuje také grafické znázornění vztahů mezi nimi v tabulce. V kontingenčních tabulkách je za účelem určení statistické významnosti vypočítáván Pearson Chi-Square, neboli test dobré shody⁸.
- b. Porovnáním průměrů a mediánů: Tato procedura byla využita v případě, kdy bylo potřeba zjistit statistickou významnost rozdílů mezi skóry na stupnici za jednotlivé skupiny respondentů. V našem případě byla za tímto účelem prováděna analýza rozptylu (ANOVA) a její neparametrická varianta Kruskal-Wallisův test.

U statisticky významných rozdílů mezi odpověďmi různých skupin respondentů byla následně zjišťována korelace, tedy síla souvislosti mezi odpověďmi. Tato síla byla měřena koeficienty Phi, Cramerovo V a Eta⁹. Tabulka 1 uvádí hodnoty koeficientů a interpretaci, která byla pro uvedené hodnoty používána. Jedná se o standardní interpretaci v sociálně-vědních výzkumech.

TABULKA 1: INTERPRETACE HODNOT KORELAČNÍCH KOEFICIENTŮ¹⁰

Hodnota korelace	Interpretace souvislosti
0,01–0,09	triviální, žádná
0,10–0,29	nízká až střední
0,30–0,49	střední až podstatná
0,50–0,69	podstatná až velmi silná
0,70–0,89	velmi silná
0,90–0,99	téměř perfektní

V případě zjištění statisticky významných vztahů jsou hodnoty příslušných testů, stejně jako hodnoty koeficientů korelace, uváděny pod čarou.

6. Ve výzkumu byla dále také využita faktorová analýza sloužící k redukci počtu proměnných identifikací skrytého faktoru.
7. Výsledná zjištění byla zobrazena v tabulkách a grafech a doplněna o interpretace.

⁸ Signifikance Pearson Chi-Square musí být nižší než 0,05, protože platí úzus, že riziko chyby při zamítnutí hypotézy o neexistenci vztahu mezi proměnnými nesmí být větší než 5 %.

⁹ Volba těchto koeficientů souvisela s typem proměnných (nominální, ordinální, kardinální). Hodnoty koeficientů se obvykle pohybují v intervalu 0 až 1. Čím více se přitom hodnota koeficientu blíží hodnotě 1, tím těsnější je vztah mezi proměnnými. Jinými slovy, hodnota koeficientu blíží se 0 znamená slabý vztah, hodnota blíží se 1 naopak znamená silný vztah mezi proměnnými. Koeficienty ordinálních (pořadových) proměnných uvádějí i znaménko + nebo -. Znaménko + svědčí o přímé úměře mezi proměnnými (s růstem hodnoty jedné proměnné roste i hodnota druhé), znaménko – je zase dokladem nepřímé úměry (s růstem hodnoty jedné proměnné klesá i hodnota druhé a naopak).

¹⁰ Testování hypotéz a měření asociace mezi proměnnými [online]. [cit. 2024–12–01] Str. 11. Dostupné z: http://geoinovace.data.quonia.cz/materialy/ZX510_Pokrocile_statisticke_metody_geografickeho_vyzkumu_MU/Testovani_hypotez_a_mereni_asociace_mezi_promennymi.pdf

Uspořádání témat v textu je následující:

- I. Sociodemografické charakteristiky respondentů
- II. Incidence domácího násilí a jeho charakteristiky podle živ. období, kdy k násilí docházelo
- III. Přítomnost dětí u domácího násilí
- IV. Mezigenerační přenos domácího násilí
 - A. Sociodemografický profil
 - B. Informovanost o domácím násilí
 - C. Hodnocení politiky boje proti domácímu násilí
 - D. Postoje k domácímu násilí
 - E. Postoje k násilí mezi lidmi
 - F. Systémová důvěra
 - G. Další souvislosti
 - H. Mezigenerační přenos domácího násilí v populaci osob s touto zkušeností
 - I. Shrnutí kapitoly IV. Mezigenerační přenos domácího násilí

2.1. Sociodemografické charakteristiky respondentů

Konečný výběrový soubor pro analýzu čítá po očištění dat a vyřazení dotazníků pro jejich nižší věrohodnost či neúplnost vyplnění celkem 939 respondentů a je primárně tvořen z osob se zkušeností s domácím násilím. Uvedené sociodemografické charakteristiky respondentů tedy poskytují důležitou informaci o tom, jaké osoby se podařilo v dotazníkovém šetření zachytit.

Co se týče velikosti místa bydliště, tabulka 2 ukazuje, že nejvíce jsou ve výběrovém souboru zastoupena města s více než 100 tisíci obyvateli (33,4 %). Necelá třetina respondentů pochází naopak z kategorie s nejmenším počtem obyvatel v obci, do 4 999 (28,1 %). Prostřední kategorie jsou zastoupeny přibližně stejně, a to necelou pětinou respondentů (18,6 % a 19,8 %). Dotazníkové šetření se zaměřovalo na mapování násilí v populaci 15+. Mladší respondenti nebyli vyhledáváni, horní věková hranice nebyla stanovena. Respondenti se měli zařadit do některé ze tří kategorií. Nejobsazenější je kategorie 15 až 39 let (72,7 %). Vzhledem k tomu, že dotazník měl mimo jiné za cíl zjistit i výskyt domácího násilí v domácnostech dospělých dětí respondentů, je toto věkové rozložení respondentů pro záměr výzkumu problematické. Případní respondenti s dětmi s touto zkušeností totiž tvoří jen necelou třetinu výběrového souboru (26,6 % + 0,6 %). Naprostá většina respondentů dotazníkového šetření byly ženy. Disproporce v zastoupení mužů (8,5 %) a žen (90,9 %) ve výběrovém souboru může být dána častějším zasažením žen domácím násilím, ale i jejich vyšší ochotou přiznat (si) tento problém. Muži naopak mohou mít snahu prožité domácí násilí bagatelizovat nebo vytěšňovat, a to například pod vlivem určitých společenských představ o chování muže a jeho postavení v rodině. Ženy také mohou častěji než muži vyhledávat pomoc organizací věnujících se práci s osobami se zkušeností s domácím násilím, s nimiž byla pro účely vyhledávání respondentů navázána spolupráce. Konečně ženy jsou také obecně ochotnější vyplňovat dotazníky společenskovědního zaměření.

TABULKA 2: RESPONDENTI PODLE POHLAVÍ, VĚKU A VELIKOSTI MÍSTA BYDLIŠTĚ

Sociodemografické charakteristiky respondentů		
Velikost obce	počet	podíl
do 4 999	264	28,1 %
5 000–19 999	175	18,6 %
20 000–99 999	186	19,8 %
nad 100 000	314	33,4 %
celkem	939	100,0 %
Věková kategorie	počet	%
15–39 let	683	72,7 %
40–64 let	250	26,6 %
65 a více let	6	0,6 %
celkem	939	100,0 %
Pohlaví respondenta	počet	%
muž	80	8,5 %
žena	854	90,9 %
jiné	5	0,5 %
celkem	939	100,0 %

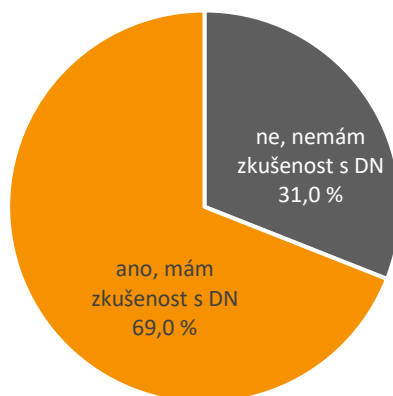
Na základě výše uvedeného tedy lze říct, že většinovým zástupcem výběrového souboru byla žena ve věku 15 až 39 let žijící ve městě s více než 100 tisíci obyvateli nebo v obci do 4 999 obyvatel.

2.2. Incidence domácího násilí a jeho charakteristiky podle životního období

Následující tabulky a grafy popisují incidenci neboli výskyt domácího ve výběrovém souboru. Graf 1 ukazuje, že bez zkušenosti s domácím násilím je zhruba třetina respondentů (31,0 %). Většina respondentů (69,0 %) tedy zkušenost s domácím násilím má, a to v roli oběti (to znamená oběti domácího násilí), původce domácího násilí nebo svědka. Zjišťována byla vlastní zkušenost, a to s jakoukoliv formou domácího násilí (fyzickou, psychickou, sexuální atd.), které probíhá či probíhalo v domácnosti, kde respondent žije/žil. Uvedené podíly tedy zahrnují jak násilí probíhající v dětství respondentů, tak násilí probíhající v jejich dospělosti.

GRAF 1: INCIDENCE DOMÁCÍHO NÁSILÍ MEZI RESPONDENTY

Když vezmeme v úvahu popis domácího násilí uvedený výše,
máte s ním nějakou zkušenost? (N = 939)

Pro srovnání, zastoupení fenoménu domácího násilí v populaci je popsáno na reprezentativním výběrovém souboru v našem dřívějším výzkumu domácího násilí z roku 2015. Analýza dat z dotazníkového šetření, které v rámci tohoto výzkumu probíhalo, identifikovala mezi 1 426 respondenty 345 respondentů (24,2 %) se zkušeností s domácím násilím v roli oběti, svědka nebo původce domácího násilí. Mapována zde přitom byla současná i minulé zkušenost s fyzickou, psychickou a sexuální formou domácího násilí, oproti výzkumu z roku 2023 nebyla zjišťována zkušenost s kybernásilím v oblasti rodinných vztahů.

Vzhledem k požadavku zkoumání mezigeneračního přenosu domácího násilí statistická analýza rozlišovala respondenty se zkušeností s domácím násilím v dětství (50,9 %) a respondenty se zkušeností s domácím násilím v dospělosti (42,0 %). Pokud vynecháme z výpočtu podílu 291 respondentů bez zkušenosti s domácím násilím, ze zbylých 648 respondentů mají téměř tři čtvrtiny (73,8 %) zkušenost s domácím násilím v dětství a dvě třetiny (60,8 %) zkušenost s domácím násilím v dospělosti. Podíly i počty jsou uvedeny v tabulce 3.

TABULKA 3: VÝSKYT DOMÁCÍHO NÁSILÍ V DOMÁCNOSTI RESPONDENTA PODLE ŽIVOTNÍHO OBDOBÍ

Zkušenost s domácím násilím ve své domácnosti:			
	počet	podíl	podíl z respondentů se zkušeností s DN
jako dítě	478	50,9 %	73,8 %
jako dospělý	394	42,0 %	60,8 %
celkem respondentů se zkušeností s DN	648	69,0 %	
zkušenost nemám	291	31,0 %	
celkem	939		

Tabulka 4 nabízí údaje o přítomnosti domácího násilí v domácnostech dospělých dětí respondentů, kteří mají sami zkušenost s domácím násilím, ať už jako děti, či jako dospělí. Vzhledem k požadavku zkoumání mezigeneračního přenosu domácího násilí si statistická analýza kladla za cíl identifikovat

i respondenty, kteří připouštějí, že jejich dospělé děti zažily nebo v současné době zažívají domácí násilí ve své domácnosti. Z 648 respondentů se zkušeností s domácím násilím v dětství nebo v dospělosti tuto skutečnost uvedlo 14, což mezi respondenty se zkušeností s domácím násilím tvoří jen nepatrný podíl (2,2 %).

TABULKA 4: VÝSKYT DOMÁCIHO NÁSILÍ V DOMÁCNOSTI DÍTĚTE RESPONDENTA, KTERÝ MÁ ZKUŠENOST S DOMÁCÍM NÁSILÍM V DĚTSTVÍ NEBO V DOSPĚLOSTI

Přítomnost domácího násilí v domácnostech dospělých dětí respondentů se zkušeností s domácím násilím v dětství nebo v dospělosti		
	počet	podíl
v domácnosti dětí respondenta NENÍ přítomno DN	634	97,8 %
v domácnosti dětí respondenta JE přítomno DN	14	2,2 %
celkem	648	100,0 %

V předchozí části textu byli respondenti se zkušeností s domácím násilím rozděleni na tři skupiny – respondenti, kteří domácí násilí:

- zažili/zažívají v dětství – 478 respondentů (viz tabulka 3),
- zažili/zažívají v dospělosti – 394 respondentů (viz tabulka 3),
- připouštějí v domácnostech svých dospělých dětí – 14 respondentů (viz tabulka 4).

Následující tabulky uvádějí porovnání charakteristik mezi těmito skupinami, a to v počtech (absolutní hodnoty) a v podílech (relativní hodnoty). U poslední skupiny, která čítá pouze 14 respondentů, ovšem takový postup není zcela korektní – kvůli zkrácení se nedoporučuje uvádět podíly u skupin čítajících méně než 100 respondentů. Pro přehled o rozdílech mezi skupinami, uvádíme podíly u všech skupin, v případě skupiny o 14 členech nicméně interpretujeme pouze počty.

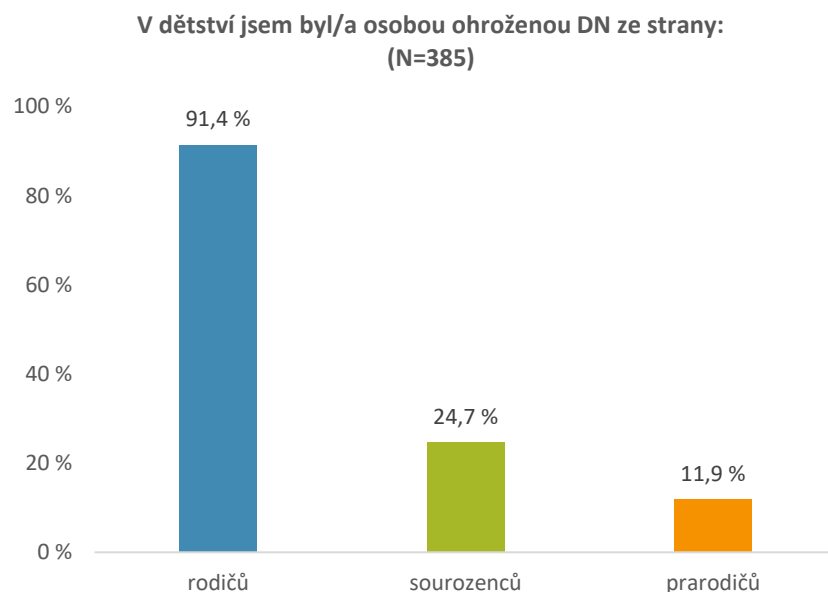
V příběhu domácího násilí je možné vystupovat nejen v roli oběti, ale také svědka či původce domácího násilí. Respondenti, kteří připustili vlastní zkušenost s domácím násilím, měli tedy v dotazníku uvést, jaká byla jejich role. Vzhledem k tomu, že tatáž osoba mohla vystupovat zároveň ve všech třech rolích, mohli respondenti označit více odpovědí. Součty ve sloupcích tabulky 5 tedy přesahují celkové počty respondentů se zkušeností s domácím násilím v daném období života (řádek zcela dole). Z téhož důvodu součty procent ve sloupcích přesahují hodnotu 100 %. Tabulka 5 ukazuje, že bez ohledu na životní období, kdy k násilí docházelo/dochází, se respondenti nejčastěji identifikují s rolí oběti (v dětství 80,5 %; v dospělosti 94,9 %; v dospělém věku dětí 11 ze 14 dospělých dětí). Za rolí oběti následuje role svědka (v dětství 61,7 %; v dospělosti 21,3 %): Na tuto roli nebyli respondenti připouštějící násilí v domácnostech svých dospělých dětí dotazováni, příslušný údaj tedy v tabulce 5 chybí. Role původce domácího násilí by čistě teoreticky mohla být obsazena podobně jako role oběti (každá oběť má svého původce domácího násilí). Tabulka ale naopak ukazuje velký rozdíl v zastoupení těchto rolí. Tento rozdíl lze interpretovat neochotou původců domácího násilí přiznat (si) problém, vyplnit dotazník, v neposlední řadě ale také samotným charakterem sběru, kdy byly využívány sítě organizací pracující primárně s osobami ohroženými domácím násilím a svědky domácího násilí, nikoliv s původci domácího násilí. Jako původce domácího násilí přitom respondenti nejčastěji označovali své dospělé děti, a to ve vztahu k partnerům/partnerkám či ke členům rodiny, kterou tyto děti již založily (5 ze 14 dospělých dětí).

TABULKA 5: POROVNÁNÍ ROLEÍ, VE KTERÉ RESPONDENT ZAŽIL/ZAŽIVÁ DOMÁCÍ NÁSILÍ, PODLE ŽIVOTNÍHO OBDOBÍ

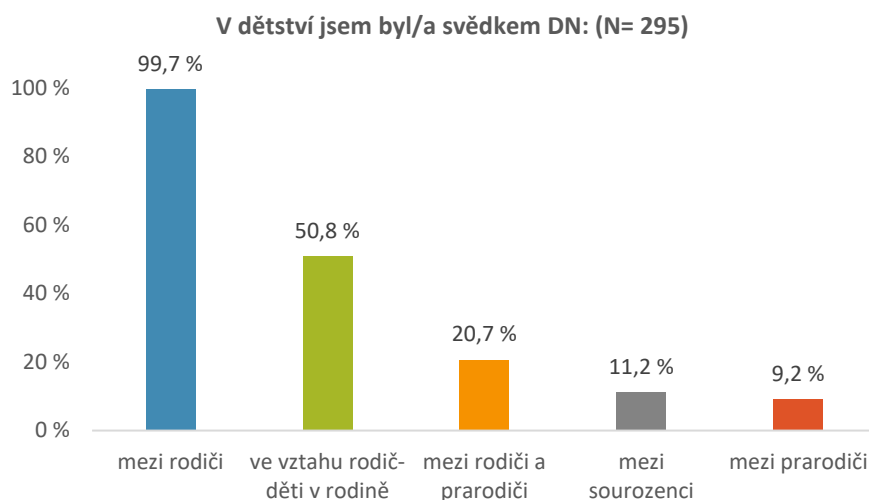
Role, ve které respondent zažívá domácí násilí podle životního období:						
	v dětství		v dospělosti		v dospělém věku dětí	
	počet	podíl	počet	podíl	počet	podíl
oběť	385	80,5 %	374	94,9 %	11	78,6 %
svědek	295	61,7 %	84	21,3 %	-	-
původce domácího násilí	58	12,1 %	49	12,4 %	5	35,7 %
celkem respondentů se zkušeností s DN v daném období života	478		394		14	

Grafy 2 a 3 společně s tabulkou 6 identifikují další role v příbězích domácího násilí respondentů, kteří jej zažili nebo zažívají v dětství. Největší podíl dětských obětí domácího násilí byl ohrožován svými rodiči (91,4 %). Podobně u dětských svědků domácího násilí největší část z nich přihlížela násilí, které se dělo mezi jejich rodiči (99,7 %). Jiná je však situace u původců domácího násilí, kteří útočili nejčastěji na své sourozence (37 z 58). Role oběti u dětských původců domácího násilí byla zjišťována tzv. otevřenou otázkou, jejíž vyplnění bylo dobrovolné. Množství respondentů proto využilo možnosti neodpovědět na tuto otázku. Z toho důvodu je četnost chybějících odpovědí v tabulce 6 poměrně vysoká vzhledem k celkovému počtu dětských původců domácího násilí (20 z 58).

GRAF 2: IDENTIFIKACE PŮVODCE DOMÁCÍHO NÁSILÍ A U DĚTSKÝCH OBĚTÍ DN

GRAF 3: IDENTIFIKACE PŮVODCE DOMÁCÍHO NÁSILÍ A OBĚTÍ U DĚTSKÝCH SVĚDKŮ DN

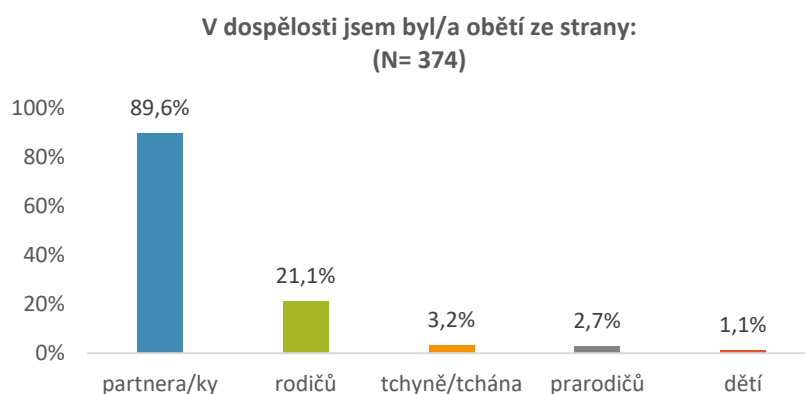

TABULKA 6: IDENTIFIKACE OBĚTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ U DĚTSKÝCH PŮVODCŮ DOMÁCÍHO NÁSILÍ

V dětství jsem byl/a původcem domácího násilí vůči:	
	počet
sourozenec/sourozenci	37
rodiče, prarodiče	1
chybějící odpověď	20
celkem	58

Graf 4 a tabulka 7 se věnují stejnému tématu jako předchozí skupina grafů a tabulka, týká se však dospělých respondentů se zkušeností s domácím násilím. Nejčastějším původcem domácího násilí u jeho dospělých obětí je osoba partnera či partnerky (89,6 %), jedná se tedy o tzv. partnerské násilí. Údaje z tabulek byly v dotazníku zjišťovány formou otevřených a dobrovolných otázek. Vysokou četnost chybějících odpovědí lze tedy interpretovat neochotou či obavou respondentů uvádět tuto skutečnost. Největší část dospělých svědků domácího násilí přihlížela násilí, které probíhalo mezi členy širší rodiny (32 z 84). Násilí dospělých původců domácího násilí pak nejčastěji směřovalo vůči dětem (14 ze 49) nebo osobě partnera/partnerky (12 ze 49).

GRAF 4: IDENTIFIKACE PŮVODCE DOMÁCÍHO NÁSILÍ U DOSPĚLÝCH OBĚTÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ

TABULKA 7: IDENTIFIKACE PŮVODCŮ DOMÁCÍHO NÁSILÍ A OSOB OHROŽENÝCH DOMÁCÍM NÁSILÍM U DOSPĚLÝCH A DĚTSKÝCH SVĚDKŮ DOMÁCÍHO NÁSILÍ

V dospělosti jsem byl/a svědkem domácího násilí mezi členy:		V dospělosti jsem byl/a původce domácího násilí vůči:	
	počet		počet
širší rodiny	32	dítěti	14
užší rodiny	2	partnerovi/partnerce	12
nelze určit	2	partnerovi/partnerce a dítěti	1
užší i širší rodiny	1	rodičům	1
chybějící odpověď	47	sourozenci	1
celkem	84	chybějící odpověď	20
		celkem	49

Tabulka 8 nabízí porovnání délky trvání domácího násilí podle životního období. Co se týče domácího násilí prožitého v dětství, jednalo se nejčastěji o násilí dlouhodobé, trvající déle než 5 let (63,5 %). Naopak násilí prožité v dospělosti většinou skončilo do 1 roku od svého propuknutí (46,5 %). Toto zjištění bylo očekáváno. Děti totiž mají menší možnosti si násilí vůbec uvědomit a připustit, natož proti němu bojovat, ať už se s ním setkají v jakékoliv roli. V údaji o délce trvání násilí prožitého v dětství může být i určitá míra zkreslení, protože respondent pravděpodobně tento údaj ze své minulosti pouze odhaduje. U dospělých dětí respondentů pak násilí nejčastěji stále trvá (5 ze 14 dospělých dětí) anebo trvalo přibližně 1 až 5 let (5 ze 14 dospělých dětí). V případě tohoto údaje lze rovněž předpokládat určité zkreslení dané posuzováním cizí zkušenosti.

TABULKA 8: POROVNÁNÍ DÉLKY TRVÁNÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ PODLE ŽIVOTNÍHO OBDOBÍ

Délka trvání DN:						
	v dětství		v dospělosti		v dospělém věku dětí	
	počet	podíl	počet	podíl	počet	podíl
domácí násilí stále trvá	-	-	76	19,5 %	5	35,7 %
kratší dobu než 1 rok	12	2,5 %	181	46,5 %	1	7,1 %
přibližně 1–5 let	75	15,7 %	67	17,2 %	5	35,7 %
déle než 5 let	303	63,5 %	16	4,1 %	2	14,3 %
nevím	87	18,2 %	49	12,6 %	1	7,1 %
celkem	477	100,0 %	389	100,0 %	14	100,0 %
chybějící odpověď	1		5		0	
celkem	478		394		14	

Odpověď na otázku, jak se lišil způsob řešení domácího násilí u respondentů podle toho, v jakém životním období se s násilím setkali, nabízí tabulka 9. K tabulce je nutno doplnit, že jednotlivým skupinám respondentů podle období, kdy domácí násilí zažili, nebyla v této otázce nabízena zcela totožná nabídka variant odpovědí, a to z principu. Varianty možných řešení problému domácího násilí se totiž v různých obdobích života člověka liší. Proto například u respondentů, jež zažili domácí násilí v dospělosti, v dotazníku chyběla varianta „komunikace situace mimo rodinu (pedagog ve škole, rodiče kamarádů)“ atd.

Respondenti, kteří zažili domácí násilí v dětství, nejčastěji uváděli, že situaci nijak neřešili (54,6 %). Naopak domácí násilí prožité v dospělosti řešilo nejvíce respondentů odchodem od původce domácího násilí (67,5 %). Na tomto místě je vhodné připomenout poznatky uvedené v tabulce 8 výše, z níž víme, že násilí prožité v dětství bylo nejčastěji dlouhodobé (5 více let), zatímco násilí prožité v dospělosti bylo většinou krátkodobé (netrvalo déle než 1 rok). Tabulka 9 tedy nabízí jedno z možných vysvětlení odlišné délky trvání domácího násilí mezi respondenty, kteří jej prožili v dětství, a respondenty, kteří jej prožili v dospělosti. Násilí prožívané dospělými dětmi respondentů v jejich vlastních rodinách polovina těchto dětí (7 ze 14 dospělých dětí) zatím neřeší. Toto zjištění lze dát do souvislosti s údajem z tabulky 8, kde je uvedeno, že podstatná část dospělých dětí (5 ze 14 dospělých dětí) násilí ve svých domácnostech právě prožívá. Jen o něco menší počet respondentů již původce domácího násilí opustilo (5 ze 14, resp. 11¹¹ dospělých dětí) nebo situaci komunikuje v rámci užší rodiny (5 ze 14 dospělých dětí).

Pro úplnost je potřeba k údajům v tabulce 9 doplnit, že součty podílů u odpovědí ve sloupcích přesahují 100 %, protože respondenti mohli v dotaznících označit více variant odpovědí.

TABULKA 9: POROVNÁNÍ ZPŮSOBU ŘEŠENÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ PODLE ŽIVOTNÍHO OBDOBÍ

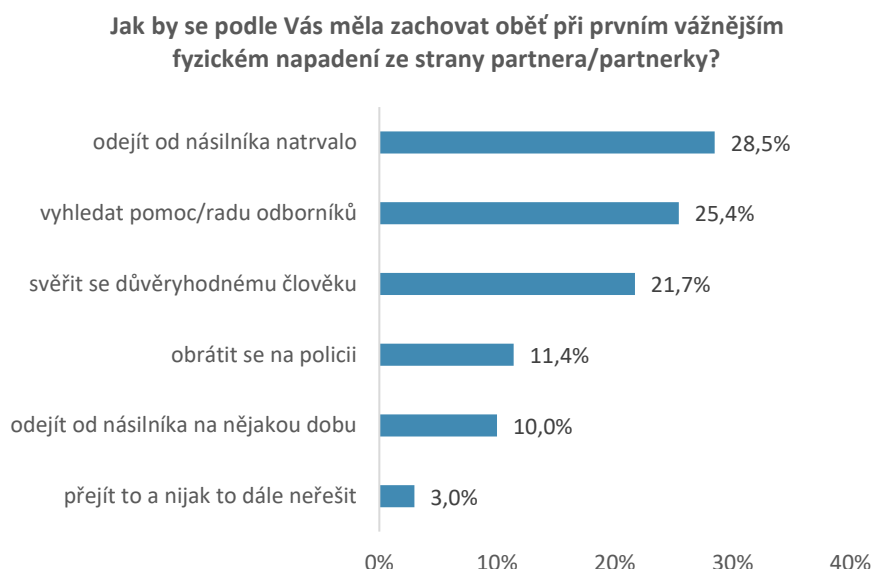
Způsob řešení situace spojené s DN:						
	v dětství		v dospělosti		v dospělém věku dětí	
	počet	podíl	počet	podíl	počet	podíl
situace nebyla nijak řešena	261	54,6 %	45	11,4 %	7	50,0 %
komunikace situace přímo s rodičem (v případě DN v dětství)	107	22,4 %	-	-	-	-
komunikace situace v rámci užší rodiny	68	14,2 %	122	31,0 %	5	35,7 %
komunikace situace v rámci širší rodiny	-	-	52	13,2 %	2	14,3 %
komunikace situace mimo rodinu (pedagog ve škole, rodiče kamarádů)	43	9,0 %	-	-	-	-
komunikace situace mimo rodinu (přátelé, sousedé, kolegové apod.)	82	17,2 %	175	44,4 %	0	0,0 %
jiný způsob	38	7,9 %	29	7,4 %	0	0,0 %
odchod od původce domácího násilí	-	-	266	67,5 %	5	35,7 %
vyhledání pomoci intervenčního centra či jiné organizace	-	-	87	22,1 %	2	14,3 %
oznámení situace na policii	-	-	60	15,2 %	0	0,0 %
celkem	478		394		14	

Pro vytvoření určité představy o prostředích, které je možno využít pro řešení situace spojené s domácím násilím, je zde doplněn graf zachycující postoje respondentů z reprezentativního výzkumu domácího násilí z roku 2015. Téměř třetina respondentů doporučuje trvalý odchod od původce domácího násilí (28,5 %), což zároveň vypovídá o nedůvěře většiny respondentů v možnost nápravy původce a zlepšení soužití v páru zasaženém domácím násilím. Jen o něco málo menší podíl respondentů

¹¹ Viz tabulka 5, kde je uvedeno 11 osob ohrožených domácím násilím u dospělých dětí respondentů.

však zaujímá do jisté míry opačný postoj, kdy navrhuje řešit situaci s využitím odborníků (25,4 %). Tato část respondentů je tedy přesvědčena, že má smysl pokusit se pár udržet pohromadě a řešit problém partnerského násilí terapeuticky. Asi pětina respondentů navrhuje, aby se oběť svěřila s tímto problémem blízké osobě (21,7 %). Doporučení respondentů se týkají řešení partnerského násilí jeho dospělou obětí. Údaje z grafu lze tedy porovnávat s oranžově podbarveným sloupcem z tabulky 9, ale s jistým omezením, oranžově podbarvený sloupec totiž nezachycuje pouze řešení partnerského násilí. Toto porovnání nám nicméně ukazuje, že doporučení opustit původce domácího násilí se většina respondentů z dotazníkového šetření z roku 2023 drží. Nápadně podobný je i podíl respondentů doporučujících vyhledat pomoc/radu odborníků (graf 5; 25,4 %) s podílem respondentů, kteří svou situaci řešili vyhledáním pomoci intervenčního centra či jiné organizace (tabulka 9; 22,1 %).

GRAF 5: DOPORUČENÝ ZPŮSOB ŘEŠENÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ RESPONDENTY, VÝZKUM DOMÁCÍHO NÁSILÍ 2015

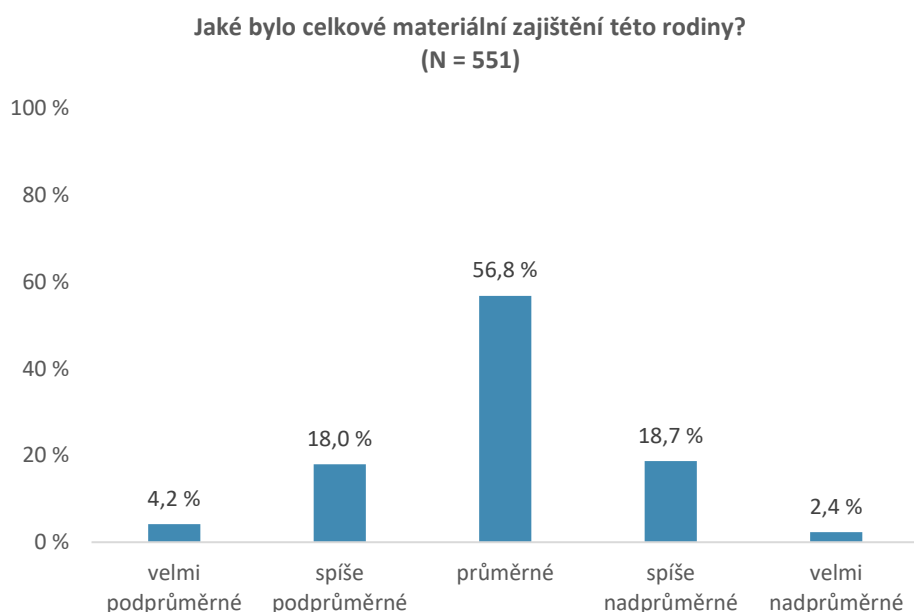
Porovnání materiálního zajištění rodiny podle životního období, kdy se domácí násilí odehrávalo/odehrává, nabízí tabulka 10. K údajům v tabulce je potřeba uvést, že zejména v případě násilí prožitého v dětství se pravděpodobně velká část respondentů vrací do své minulosti, což s sebou nese riziko určitého zkreslení odpovědi, kterou v dotazníku tyto respondenti označili. Odpovědi respondentů nesou ještě jeden limit – z mnohých dotazníkových šetření zabývajících se ekonomickým (socioekonomickým) statusem víme, že respondenti bez ohledu na reálnou hodnotu svých příjmů a majetku projevují tendenci řadit sami sebe ke střední, tzn. průměrné, třídě. Nelze se tedy divit, že i v tabulce 10 většina respondentů se zkušeností s domácím násilím v dětství a v dospělosti hodnotí materiální zajištění rodiny v době, kdy k násilí docházelo, jako průměrné (41,2 % a 39,5 %). Respondenti, kteří se domnívají, že domácí násilí zažívají ve svých domácnostech jejich dospělé děti, nicméně převážně hodnotí materiální zajištění těchto rodin jako nadprůměrné (spíše dobré 4 ze 14 dospělých dětí, velmi dobré 4 ze 14 dospělých dětí).

TABULKA 10: POROVNÁNÍ MATERIÁLNÍHO ZAJIŠTĚNÍ RODINY V DOBĚ, KDY DOCHÁZELO K DOMÁCÍMU NÁSILÍ, PODLE ŽIVOTNÍHO OBDOBÍ

Materiální zajištění rodiny v době, kdy docházelo k DN:						
	v dětství		v dospělosti		v dospělém věku dětí	
	počet	podíl	počet	podíl	počet	podíl
velmi špatné	24	5,1 %	24	6,4 %	1	7,1 %
spíše špatné	86	18,2 %	42	11,1 %	2	14,3 %
průměrné	195	41,2 %	149	39,5 %	3	21,4 %
spíše dobré	98	20,7 %	105	27,9 %	4	28,6 %
velmi dobré	70	14,8 %	57	15,1 %	4	28,6 %
celkem	473	100,0 %	377	100,0 %	14	100,0 %
chybějící odpověď	5		17		0	
celkem	478		394		14	

Obecná představa o vyšší incidenci domácího násilí v rodinách s nižším socioekonomickým statusem (tedy i horším materiálním zajištěním) byla mnohokrát rozporována. Jednak pracovníky působícími v organizacích, jež pomáhají osobám zasaženým domácím násilím¹², jednak výzkumnými šetřeními. Pro ilustraci je níže uvedeno materiální zajištění rodin, v nichž probíhalo domácí násilí, z našeho výzkumu domácího násilí z roku 2015. Graf 6 ukazuje mezi rodinami zasaženými domácím násilím nejen dominanci rodin s průměrným materiálním zajištěním (56,8 %), ale také přibližně shodné zastoupení rodin s podprůměrným (4,2 % + 18,0 %) a nadprůměrným (2,4 % a 18,7 %) zajištěním.

GRAF 6: MATERIÁLNÍ ZAJIŠTĚNÍ RODIN, V NICHŽ DOCHÁZELO K DOMÁCÍMU NÁSILÍ, VÝZKUM DOMÁCÍHO NÁSILÍ 2015

¹² Ačkoliv zde by bylo možno oponovat, že tuto pomoc vyhledávají spíše osoby s průměrným nebo vyšším zajištěním, například vzhledem k (pravděpodobně) vyššímu dosaženému vzdělání.

S materiálním zajištěním úzce souvisí i bydlení rodiny. Tabulka 11 ukazuje porovnání bydlení rodiny v době, kdy docházelo k domácímu násilí, podle životního období. Naprostá většina respondentů zažívajících násilí v dětství, žila v době násilí ve vlastním bydlení (vlastní rodinný dům 39,2 %; vlastní byt 29,5 %). Opět je potřeba dodat, že vzpomínky respondentů na bydlení v dětství mohou být poněkud nepřesné. Co se násilí prožitého v dospělosti týče, největší část respondentů naopak prožívala/prožívá násilí v pronajatém bytě (35,8 %). U dospělých dětí prožívajících násilí ve vlastních domácnostech dominuje skupina žijící v bytech (pronajatý byt 5 ze 14 dospělých dětí, vlastní byt 4 ze 14 dospělých dětí).

TABULKA 11: POROVNÁNÍ BYDLENÍ RODINY V DOBĚ, KDY DOCHÁZELO K DOMÁCI MU NÁSILÍ, PODLE ŽIVOTNÍHO OBDOBÍ

Bydlení rodiny v době, kdy docházelo k DN:						
	v dětství		v dospělosti		v dospělém věku dětí	
	počet	podíl	počet	podíl	počet	podíl
ve vlastním rodinném domě	186	39,2 %	89	22,9 %	2	14,3 %
v pronajatém rodinném domě	11	2,3 %	14	3,6 %	0	0,0 %
ve vlastním bytě	140	29,5 %	61	15,7 %	4	28,6 %
v pronajatém bytě	105	22,1 %	139	35,8 %	5	35,7 %
u partnera (partnera rodiče)	7	1,5 %	46	11,9 %	1	7,1 %
na ubytovně	2	0,4 %	1	0,3 %	1	7,1 %
často jsme se stěhovali	13	2,7 %	8	2,1 %	0	0,0 %
nevím	0	0,0 %	3	0,8 %	0	0,0 %
jiné	11	2,3 %	27	7,0 %	1	7,1 %
celkem	475	100,0 %	388	100,0 %	14	100,0 %
chybějící odpověď	3		6		0	
celkem	478		394		14	

Tabulka 12 prezentuje hodnocení komunikace v rodině u respondentů se zkušeností s domácím násilím, a to podle životní fáze, kdy k násilí docházelo. Respondenti hodnotili komunikaci na 7bodové stupnici, kde stupeň 1 představoval velmi dobrou komunikaci v rodině a stupeň 7 velmi špatnou komunikaci v rodině. Už při prvním pohledu na tabulku je zřejmé, že komunikace v rodinách je u všech tří skupin hodnocena jako průměrná nebo špatná (v různé intenzitě). Násilí prožité v dětství se odehrávalo v rodinách, kde komunikaci hodnotí jako průměrnou necelá pětina respondentů (18,1 %) a jako špatnou více než dvě třetiny respondentů (23,6 % + 21,9 % + 20,8 %). Násilí prožité v dospělosti se odehrávalo v rodinách, kde komunikaci hodnotí jako průměrnou více než čtvrtina respondentů (26,3 %) a jako špatnou téměř polovina respondentů (16,5 % + 13,4 % + 13,4 %). I v případě dospělých dětí převažuje hodnocení průměrné (5 ze 14 dospělých dětí) nebo špatné (4 + 1 ze 14 dospělých dětí).

Komunikace v rodině byla předmětem zkoumání proto, že její kvalita úzce souvisí s kvalitou rodinného života. Dobrá komunikace je základem fungujících vztahů. Jestliže dovedou členové rodiny vytvářet bezpečný prostor pro sdílení, komunikaci svých radostí, starostí či představ, naslouchání a respekt, bude pravděpodobně soužití v takové rodině harmonické a předcházející projevům domácího násilí.

Tento předpoklad potvrzují i odpovědi respondentů uvedené v tabulce, které svědčí spíše o špatné komunikaci v rodinách, kde probíhalo/probíhá domácí násilí.

TABULKA 12: POROVNÁNÍ HODNOCENÍ KOMUNIKACE V RODINĚ V DOBĚ, KDY DOCHÁZELO K DOMÁCÍMU NÁSILÍ, PODLE ŽIVOTNÍHO OBDOBÍ

Hodnocení komunikace v rodině v době, kdy docházelo k DN:						
	v dětství		v dospělosti		v dospělém věku dětí	
	počet	podíl	počet	podíl	počet	podíl
1 velmi dobrá	10	2,1 %	25	6,4 %	2	14,3 %
2	12	2,5 %	40	10,3 %	1	7,1 %
3	52	10,9 %	53	13,7 %	1	7,1 %
4	86	18,1 %	102	26,3 %	5	35,7 %
5	112	23,6 %	64	16,5 %	4	28,6 %
6	104	21,9 %	52	13,4 %	1	7,1 %
7 velmi špatná	99	20,8 %	52	13,4 %	0	0,0 %
celkem	475	100,0 %	388	100,0 %	14	100,0 %
chybějící odpověď	3		6		0	
celkem	478		394		14	

Podle mnohých výzkumů, ale i poznatků odborníků pracujících s osobami, jež zažily domácí násilí, jeho výskyt často souvisí s přítomností některých sociálně-patologických jevů v rodině. Příkladem je abúzus alkoholu či jiných nealkoholových látek, dále psychiatrické onemocnění či nezaměstnanost. Právě proto byla přítomnost těchto sociálně-patologických jevů v rodinách zasažených domácím násilím zařazena do dotazníků. Tato přítomnost byla přitom zjišťována jak na straně původce domácího násilí, tak na straně oběti.

Tabulka 13 ukazuje, že z předložených sociálně-patologických jevů je riziko jejich přítomnosti více méně stejné ve všech životních obdobích, kdy k násilí dochází. Zjištění uvedená v tabulce potvrzují spojitost mezi alkoholismem na straně původce domácího násilí a přítomností násilí v rodině (dětství 43,4 %; dospělost 47,8 %; 2 ze 14 dospělých dětí). Dalším rizikovým faktorem je psychiatrické onemocnění u původce domácího násilí (dětství 20,0 %; dospělost 25,2 %) i u oběti (dětství 12,8 %; dospělost 14,0 %; 3 ze 14 dospělých dětí). Tabulka prezentuje také propojení mezi domácím násilím a nezaměstnaností, zejména pak u nezaměstnanosti původce domácího násilí (dětství 12,8 %; dospělost 17,6 %).

Je důležité zdůraznit, že společná přítomnost sociálně-patologických jevů a domácího násilí nemusí nutně svědčit o tom, že tyto jevy jsou spouštěčem násilí, některé mohou být naopak jeho produktem, případně mezi domácím násilím a konkrétním sociálně-patologickým jevem nemusí být kauzální vztah. Zároveň nelze vyloučit fakt, že za přítomností domácího násilí a výše uvedenými sociálně-patologickými jevy nestojí společná příčina (např. špatné návyky z rodiny).

TABULKA 13: PŘÍTOMNOST SOCIÁLNĚ-PATOLOGICKÝCH JEVŮ V RODINĚ V DOBĚ, KDY DOCHÁZELO K DOMÁCI MU NÁSILÍ, PODLE ŽIVOTNÍHO OBDOBÍ

Hodnocení okolností v době, kdy probíhalo DN:						
	v dětství		v dospělosti		v dospělém věku dětí	
	počet	podíl	počet	podíl	počet	podíl
nadměrná konzumace alkoholu (původce domácího násilí)	192	43,4 %	175	47,8 %	2	20,0 %
nadměrná konzumace alkoholu (oběť násilí)	35	7,7 %	37	9,8 %	0	0,0 %
užívání nealk. návykových látek (původce domácího násilí)	36	8,1 %	95	27,0 %	1	8,3 %
užívání nealk. návykových látek (oběť násilí)	21	4,5 %	32	8,4 %	2	15,4 %
psychiatrické onemocnění (původce domácího násilí)	70	20,0 %	65	25,2 %	0	0,0 %
psychiatrické onemocnění (oběť násilí)	53	12,8 %	50	14,0 %	3	23,1 %
nezaměstnanost (původce domácího násilí)	57	12,8 %	66	17,6 %	1	8,3 %
nezaměstnanost (oběť násilí)	22	4,8 %	28	7,4 %	0	0,0 %
celkem	478		394		14	

Tabulka 14 prezentuje počet vztahů, v nichž probíhalo/probíhá domácí násilí, a to podle životního období, kdy k tomuto násilí docházelo. Tento fenomén byl v dotazníkovém šetření zjišťován v souvislosti se snahou zodpovědět otázku, zda mají osoby se zkušeností s domácím násilím předpoklad vstupovat opakovaně do vztahů zatížených násilím. Tato otázka nebyla (z logiky věci) pokládána respondentům, kteří prožili domácí násilí v dětství.

Více než čtvrtina respondentů připouští zkušenost s domácím násilím ve více než jednom vztahu (26,2 %). Pro představu to znamená, že ze čtyř osob se zkušeností s domácím násilím se podaří v dalším vztahu vyhnout této zkušenosti třem z nich. U dospělých dětí je tendence vyhledávat vztahy zatížené násilím opakovaně ještě vyšší (6 ze 14 dospělých dětí). Zároveň je však potřeba zdůraznit vysokou četnost odpovědi „pouze jeden vztah“ u obou skupin respondentů (v dospělosti 68,9 %, v dospělém věku dětí 6 ze 14 respondentů).

TABULKA 14: POČET VZTAHŮ ZATÍŽENÝCH PŘÍTOMNOSTÍ DOMÁCI MU NÁSILÍ, PODLE ŽIVOTNÍHO OBDOBÍ, KDY K NÁSILÍ DOCHÁZELO

Počet vztahů, v nichž probíhalo DN:				
	v dospělosti		v dospělém věku dětí	
	počet	podíl	počet	podíl
pouze jeden	268	68,9 %	6	42,9 %
ve více vztazích	102	26,2 %	6	42,9 %
nevím	19	4,9 %	2	14,3 %
celkem	389	100,0 %	14	100,0 %
chybějící odpověď	5		0	
celkem	394		14	

Přibližně dvě třetiny respondentů mají vlastní zkušenost s některou z forem domácího násilí. Většina z těchto respondentů si přitom tuto zkušenost odnáší ze svého dětství, podstatná část respondentů pak ze své dospělosti. Pouze velmi malá část respondentů připouští přítomnost domácího násilí v domácnostech svých dospělých osamostatněných dětí. Kapitola uvádí porovnání charakteristik domácího násilí za tyto tři skupiny respondentů. Respondenti ze všech skupin se nejčastěji identifikovali s rolí oběti nebo svědka, méně s rolí původce domácího násilí. Bylo zjištěno, že domácí násilí zažité v dětství je častěji dlouhodobé, zatímco v dospělosti se jedná spíše o krátkodobější epizodu. Podstatnou příčinou tohoto rozdílu jsou omezené možnosti dítěte řešit násilí. Zatímco dospělý většinou přeruší kontakt s osobou původce domácího násilí, což se projevuje jako velmi účinná strategie, dítě, které v příběhu domácího násilí nejčastěji vystupuje jako oběť či svědek, tuto možnost nemá. Dále bylo zjištěno, že v rodinách, v nichž probíhá domácí násilí, je komunikace mezi jejich členy často hodnocena jako průměrná až špatná. Kvalita rodinné komunikace je přitom klíčovým faktorem pro prevenci domácího násilí. Kromě nevyhovující komunikace jsou tyto rodiny často zatíženy sociálně-patologickými jevy, jako jsou alkoholismus, užívání nealkoholových návykových látek a nezaměstnanost na straně původce domácího násilí. Dalším problémem je relativně vysoký výskyt psychiatrického onemocnění na straně původce domácího násilí i oběti. Přestože existuje obecná představa o spojitosti domácího násilí s nižším socioekonomickým statusem, data ukazují rozmanitost v materiálním zajištění rodin, v nichž je domácí násilí přítomno.

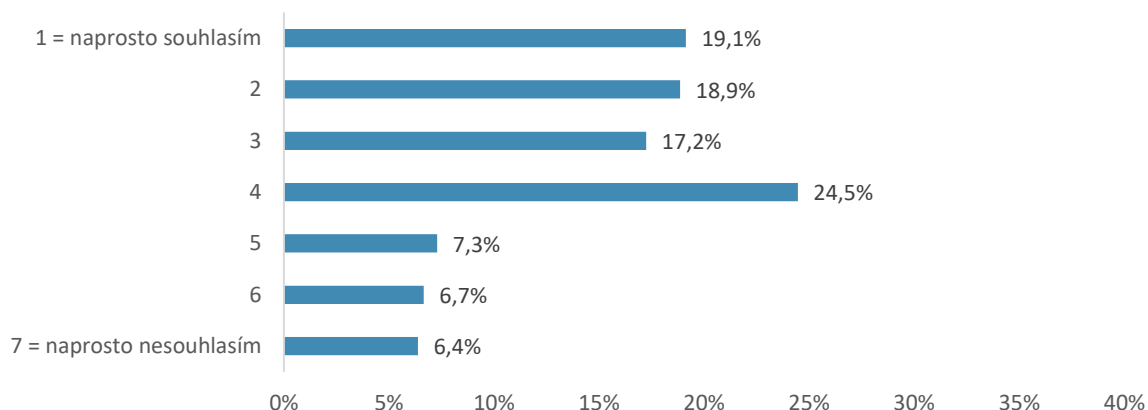
2.3. Přítomnost dětí u domácího násilí

Přítomnost dětí u domácího násilí má podle předpokladu neblahý vliv na budoucí partnerské a rodinné soužití těchto dětí. Násilné chování může být jedincem jednak naučeno, jednak vnímáno jako legitimní, a to bez ohledu na roli, jakou v tomto násilí jedince sehrává. Chlapec, který byl v dětství týrán svým otcem, tak může v dospělosti týrat vlastního syna. Z oběti se tedy stal původce domácího násilí.

Tento předpoklad byl předložen už respondentům ve výzkumu domácího násilí z roku 2015. Respondenti vyjadřovali svůj postoj k tvrzení *„Pokud je dítě svědkem domácího násilí v rodině, je tím tak ovlivněno, že se v budoucnu stane násilníkem nebo obětí“*, a to na 7bodové stupnici, kde stupeň 1 znamenal naprostý souhlas a stupeň 7 naprostý nesouhlas. Postoje respondentů k tvrzení zobrazuje graf 7. S předpokladem o přenosu domácího násilí z generace na generaci vlivem zkušenosti s domácím násilím v dětství přitom souhlasí téměř dvě třetiny respondentů (19,1 % + 18,9 % + 17,2 %). Necelá čtvrtina respondentů (24,5 %) pak označila prostřední stupeň (4). Tito respondenti tedy k předpokladu o mezigeneračním přenosu domácího násilí nezaujímají jednoznačné stanovisko. Za zmínku určitě stojí i pětina respondentů (7,3 % + 6,7 % + 6,4 %), kteří se domnívají, že zkušenost s domácím násilím v dětství jeho přítomnost v dospělém věku jedince (spíše) nepredikuje.

GRAF 7: HODNOCENÍ DOPADU NÁSILÍ V RODINĚ NA DÍTĚ, VÝZKUM DOMÁCÍHO NÁSILÍ 2015

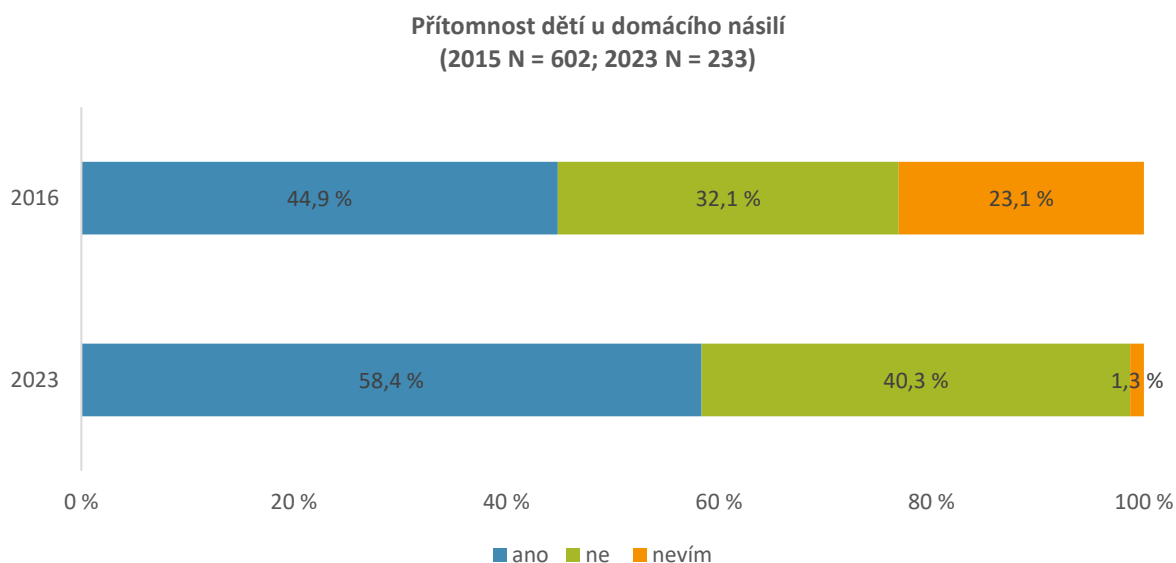
**Do jaké míry souhlasíte s následujícím výrokem? Pokud je dítě svědkem domácího násilí v rodině, je tím tak ovlivněno, že se v budoucnu stane násilníkem nebo obětí.
(N = 1427)**

Jak je to s přítomností dětí u aktů domácího násilí, ukazuje graf 8. Ten porovnává získané odpovědi respondentů na otázku přítomnosti dětí u násilí z dotazníkového šetření z roku 2023 a šetření z roku 2015. K tomuto porovnání je potřeba připomenout, že šetření z roku 2015 bylo provedeno na reprezentativním výběrovém vzorku populace. Údaje o celkovém počtu respondentů (hodnota N pod názvem grafu) jsou o mnoho nižší, než byl celkový počet respondentů ve výzkumech. Příčinou je nízký počet respondentů ve výzkumech, kteří mají děti.

V roce 2015 potvrdila přítomnost dětí u aktů domácího násilí větší část respondentů (44,9 %). Více než pětina zároveň uvedla, že neví, zda byly děti násilí přítomny (23,1 %). Tuto zdánlivě nepochopitelnou odpověď respondentů lze vysvětlit například psychickou, sociální, materiální či ekonomickou formou násilí, kdy může být pro osobu ohroženou domácím násilím či původce domácího násilí složité posoudit, zda jednání je, či není násilné. Proto může být i složité rozhodnout, zda děti násilí přítomny byly či nikoliv. Jinou možnou interpretací je skutečnost, že výzkumy jsou do značné míry retrospektivní. Respondenti si tedy jednoduše nemuseli na tuto věc pamatovat, proto uváděli variantu „nevím“. Třetí možnou interpretací je ale i neochota připustit, že by se násilné akty odehrávaly v přítomnosti dětí, která může pramenit právě z obavy na dopad této zkušenosti na budoucí život dětí, studu, pocitu viny atd.

V roce 2023 byla v dotazníkovém šetření identifikována více než polovina respondentů připouštějících přítomnost dětí u aktů domácího násilí (58,4 %). Nárůst tohoto podílu oproti hodnotě z roku 2015 bude pravděpodobně způsoben odlišným postupem při vyhledávání respondentů. Jinou interpretací je rozšíření fenoménu domácího násilí v rodinách s dětmi (například v důsledku opatření souvisejících s pandemií Covid 19) nebo zvýšení povědomí populace o problematice domácího násilí a jeho projevech a ochoty připustit tuto zkušenost. Respondenti tedy mohou označovat za domácí násilí akty, které by takto dříve neoznačili.

GRAF 8: PŘÍTOMNOST DĚTÍ U DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Následující tabulky a graf (tabulky 15 a 16, graf 9) se týkají pouze výzkumu z roku 2023. Odpovědi na uvedené otázky přitom byly získávány pouze od respondentů, kteří připustili přítomnost domácího násilí ve své dospělosti, a to před dětmi. Konkrétně se jedná o 136 respondentů (v grafu 8 zmíněných 58,4 % respondentů).

Tabulka 15 ukazuje počet dětí v domácnosti v době, kdy v ní docházelo k domácímu násilí. V naprosté většině se přitom násilí odehrávalo v rodinách se dvěma dětmi (45,6 %), nemalou měrou však také v rodinách s jedním dítětem (35,3 %). Vzhledem k tomu, že porodnost v ČR se dlouhodobě pohybuje mezi 1,5 až 1,8 dětmi na jednu ženu v plodném věku, lze uvést, že co se týče rodin s dětmi, domácím násilím jsou zasaženy spíše rodiny s počtem dětí odpovídajícím současnému českému standardu. Zde je nutno doplnit, že uvedené podíly by bylo potřeba ověřit na reprezentativním výběrovém souboru.

TABULKA 15: POČET DĚTÍ V RODINĚ, KDE PROBÍHALO DOMÁCÍ NÁSILÍ

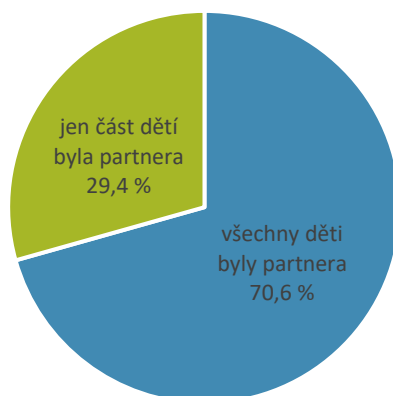
Kolik bylo v domácnosti, ve které probíhá/probíhalo domácí násilí, dětí (zletilých i nezletilých)?		
	počet	podíl
jedno	48	35,3 %
dvě	62	45,6 %
tři	12	8,8 %
čtyři a více	6	4,4 %
počet se měnil	8	5,9 %
celkem	136	100,0 %

Respondentům byla dále v dotazníku předložena otázka, zda všechny děti žijící v rodině v době, kdy v ní docházelo k domácímu násilí, byly vlastní, respektive zda se jednalo současně také o děti partnera/partnerky. Smyslem této otázky bylo zjistit, zda ve skupině rodin, kde probíhalo násilí,

převažují rodiny „vlastní“ či „slepené“. Graf 9 ukazuje, že mezi rodinami, kde probíhalo násilí, převažují rodiny s vlastními dětmi (70,6 %).

GRAF 9: POČET VLASTNÍCH DĚTÍ V RODINĚ, KDE PROBÍHALO DOMÁCÍ NÁSILÍ

Kolik z těchto dětí mělo za rodiče partnera/partnerku ze vztahu, kde probíhalo domácí násilí? (N=126)

Konečně zájmem výzkumného týmu bylo také zjistit, jaké bylo věkové složení dětí v době, kdy v rodině k násilí docházelo. Tabulka 16 přitom ukazuje, že věk dětí obvykle nepřesahoval 11 let (14,2 % + 38,6 % + 10,2 % + 32,3 %). V našem výběrovém souboru se násilí v rodinách odehrávající se před dětmi týká zejména rodin s dětmi do konce 1. stupně základní školy. Proč se s vyšším věkem dětí násilí před nimi odehrává méně, lze vysvětlit celou řadou okolností. Rodiny se staršími dětmi mohou být častěji rozvedené, k násilí tedy již pravděpodobně nedochází, pakliže se jednalo o násilí partnerské. Starší děti také mohou mít větší schopnost odhalit příchod aktu násilí a zároveň tendenci se těmito situacím vyhýbat. Respondenti se staršími dětmi, kteří mají zkušenost se domácím násilím, mohou také tvořit menší podíl proto, že výběrový soubor je složen převážně z osob ve věku 39 a méně let.

TABULKA 16: VĚK DĚTÍ V RODINÁCH, KDE PROBÍHALO DOMÁCÍ NÁSILÍ

Střední hodnota věku nejstaršího a nejmladšího dítěte v domácnosti v době, kdy domácí násilí začalo:		
	počet	podíl
kojenecký věk (0 let)	18	14,2 %
batolecí věk (1 až 2 roky)	49	38,6 %
předškolní věk (3 až 5 let)	13	10,2 %
mladší školní věk (6 až 11 let)	41	32,3 %
starší školní věk (12 až 15 let)	5	3,9 %
mladistvý věk (16 až 17 let)	0	0,0 %
dospělý věk (18 a více let)	1	0,8 %
celkem	127	100,0 %

Respondenti zaujímají převážně souhlasný postoj k předpokladu, že přítomnost dětí u domácího násilí má negativní dopad na jejich budoucí partnerské a rodinné vztahy. Téměř dvě třetiny respondentů očekávají výskyt domácího násilí v budoucích rodinách těchto dětí. Analýza domácího násilí probíhajícího v dospělém věku respondentů přitom ukazuje, že k násilí před dětmi ve většině případů

dochází. Nejčastěji se přitom jedná o rodiny se dvěma dětmi nebo s jedním dítětem. Všeobecný předpoklad o vyšší incidenci domácího násilí v sociálně slabších rodinách s vyšším počtem dětí se tedy v tomto výběrovém souboru nepotvrzuje. Děti respondentů, které byly přítomny aktům domácího násilí, byly nejčastěji jejich vlastní. Věk těchto dětí obvykle nepřesahoval 11 let, jednalo se tedy o děti v kojeneckém, batolecím, předškolním a mladším školním věku. Nižší podíl starších dětí lze vysvětlit vícero příčinami. Starší děti se mohou některým scénám domácího násilí cíleně vyhýbat. Vzhledem ke svému věku také mohou trávit více času mimo své domovy. Jejich rodiče, mezi kterými násilí probíhalo, již mohou žít odděleně. Respondenti se staršími dětmi mohou tvořit menší podíl také proto, že výběrový soubor je složen převážně z osob do 39 let.

2.4. Mezigenerační přenos domácího násilí

Pro potřeby tohoto výzkumu byl mezigenerační přenos domácího násilí chápán ve čtyřech rovinách, jako přenos násilí:

1. z dětství (I. generace) do dospělosti (II. generace),
2. z dospělosti (II. generace) do dospělého života dětí (III. generace),
3. z dětství (I. generace) do dospělého života dětí (III. generace),
4. z dětství (I. generace) do dospělosti (II. generace) a následně do dospělého života dětí (III. generace).

Při zkoumání přenosu násilného chování přitom nebyl brán zřetel na roli, kterou respondent (eventuálně jeho dospělé dítě) v násilném vztahu zaujímá (oběť, svědek, původce domácího násilí).

V datech z dotazníkového šetření tedy bylo potřeba nejprve identifikovat výše uvedené 4 skupiny respondentů. Jejich počty ukazují následující tabulky. Tyto 4 skupiny se navzájem překrývají, někteří respondenti tedy mohou současně patřit do více skupin.

1. Z dětství (I. generace) do dospělosti (II. generace): V dotazníkovém šetření bylo identifikováno 224 respondentů (podbarveno oranžově), kteří zažili domácí násilí jak ve svém dětském věku, tak ve své dospělosti. Jak ukazuje tabulka 17, tito respondenti tvoří téměř čtvrtinu (23,9 %) celého výběrového souboru, zároveň více než třetinu (34,6 %) všech respondentů se zkušeností s domácím násilím a téměř polovinu (46,9 %) respondentů se zkušeností s domácím násilím v dětství. Skupina s takto velkým počtem respondentů je přitom dostatečně velká, aby mohly být prováděny zamýšlené statistické procedury.

TABULKA 17: RESPONDENTI SE ZKUŠENOSTÍ S DOMÁCÍM NÁSILÍM V DĚTSTVÍ I V DOSPĚLOSTI

Když vezmeme v úvahu popis domácího násilí uvedený výše, máte s ním nějakou zkušenost?				
	počet	podíl ze všech respondentů (N = 939)	podíl z respondentů se zkušeností s DN (N = 648)	podíl z respondentů se zkušeností s DN v dětství (N = 478)
jako dítě i dospělý	224	23,9 %	34,6 %	46,9 %
pouze jako dítě	254	27,1 %	39,2 %	53,1 %
pouze jako dospělý	170	18,0 %	26,2 %	-
zkušenost nemám	291	31,0 %	-	-
celkem	939	100,0 %	100,0 %	100,0 %

2. Z dospělosti (II. generace) do dospělého života dětí (III. generace): Identifikace této skupiny respondentů probíhala v několika krocích. Nejprve byli v souboru označeni pouze respondenti se zkušeností s domácím násilím v dospělosti (bez ohledu na to, zda toto násilí probíhalo jen v dospělosti, nebo v dětství i v dospělosti). Takových respondentů bylo celkem 394, tedy více než dvě pětiny výběrového souboru (42,0 %). Tento údaj již byl uveden v tabulce 3 (viz kapitola II.). Následně byli selektováni pouze respondenti s dětmi. Vzhledem k cíli výzkumu z nich byli dále vybráni ti, kteří připouštěli přítomnost dětí u aktů domácího násilí. Takovýchto respondentů bylo celkem 136, což je údaj zmíněný již v předchozí kapitole věnující se přítomnosti dětí u domácího násilí. Z tohoto počtu respondentů bylo nutné ještě vybrat pouze ty, jejichž děti jsou již dospělé a žijí (nebo nějakou dobu žily) ve své vlastní domácnosti se svou rodinou, partnerem či partnerkou – to znamená, že jsou nebo nějakou dobu byly v situaci, kdy mohlo v jejich vlastním rodinném či partnerském soužití docházet k domácímu násilí. Tabulka 18 ukazuje, že takových respondentů bylo celkem 36, z nich přitom jenom 8 připouští, že ve vlastním rodinném či partnerském soužití jejich dospělých dětí mohlo nebo může k násilí docházet (podbarveno oranžově). Na tomto místě je nutno upozornit, že hodnota 8 už je příliš nízká. Jednak na provádění zamýšlených statistických operací, jednak na stanovování jakýchkoliv závěrů o přenosu mezigeneračního násilí z II. generace na III.

TABULKA 18: RESPONDENTI SE ZKUŠENOSTÍ S DOMÁCÍM NÁSILÍM V DOSPĚLOSTI A V DOSPĚLÉM ŽIVOTĚ SVÝCH DĚTÍ

Máte nějaké vlastní děti, které již jsou mimo vaši domácnost a žijí nebo žily se svým partnerem/partnerkou/rodinou?				počet	podíl
ne				100	73,5 %
ano	Myslíte si, že v domácnosti některého z Vašich dětí, probíhá nějaký druh domácího násilí?			36	26,5 %
	jsem si jistý/á, že v domácnosti mých dětí žádný druh domácího násilí neprobíhá		16		
	myslím si, že v domácnosti mých dětí žádný druh domácího násilí neprobíhá		5		
	nevím, nedovedu posoudit		7		
	myslím si, že v domácnosti mých dětí nějaký druh domácího násilí probíhá		5		
	jsem si jistý/á, že v domácnosti mých dětí nějaký druh domácího násilí probíhá		3		
celkem				136	100,0 %

3. Z dětství (I. generace) do dospělého života dětí (III. generace): Postup identifikace této skupiny respondentů probíhal opět v několika krocích. Nejprve byli vybráni všichni respondenti se zkušeností s domácím násilím v dětství (bez ohledu na to, zda se násilí odehrávalo jenom v dětství nebo i v dospělosti). Tabulka 3 výše prezentuje podíl těchto respondentů. Ve výběrovém souboru je jich téměř polovina (50,9 %), konkrétně se jednalo o 478 respondentů (viz kapitola II.). Těmto respondentům byla následně položena otázka zjišťující, zda mají, či nemají děti, jestli již tyto děti žijí/žily ve vlastní domácnosti a zda v ní probíhá/probíhalo domácí násilí. Tímto způsobem byla skupina 478 respondentů postupně zmenšována. Nakonec zbylo pouze 13 respondentů, kteří přítomnost domácího násilí v domácnostech svých dospělých dětí

připouštějí. Tato hodnota je prezentována v tabulce 19 (podbarveno oranžově). I v tomto případě je potřeba upozornit na to, že se jedná o hodnotu příliš nízkou pro provádění zamýšlených statistických operací a stanovování jakýchkoliv závěrů o přenosu mezigeneračního násilí z II. generace na III.

TABULKA 19: RESPONDENTI SE ZKUŠENOSTÍ S DOMÁCÍM NÁSILÍM V DĚTSTVÍ A V DOSPĚLÉM ŽIVOTĚ SVÝCH DĚTÍ

Máte nějaké vlastní děti, které již jsou mimo vaši domácnost a žijí nebo žily se svým partnerem/partnerkou/rodinou?				
			počet	podíl
ne	moje děti ještě nemají vlastní domácnost	194	398	83,8 %
	nemám děti	204		
ano	V rámci našeho výzkumu je pro nás důležité zmapovat výskyt domácího násilí napříč generacemi. Proto bychom se Vás rádi zeptali, zda se domníváte, že se domácí násilí v jakékoli formě vyskytuje v domácnosti Vašich dětí.		77	16,2 %
	jsem si jistý/á, že v domácnosti mých dětí žádný druh domácího násilí neprobíhá	43		
	myslím si, že v domácnosti mých dětí žádný druh domácího násilí neprobíhá	17		
	nevím, nedovedu posoudit	4		
	myslím si, že v domácnosti mých dětí nějaký druh domácího násilí probíhá	7		
	jsem si jistý/á, že v domácnosti mých dětí nějaký druh domácího násilí probíhá	6		
celkem			475	100,0 %
chybějící odpověď			3	
celkem			478	

4. Z dětství (I. generace) do dospělosti (II. generace) a následně do dospělého života dětí (III. generace): Při identifikaci této skupiny byla výchozí hodnota 224, kterou představují respondenti se zkušeností s domácím násilím jak v dětství, tak v dospělosti. V této skupině byli následně izolováni jen ti respondenti, kteří uvedli, že jejich dospělé děti zažívají/zažily domácí násilí ve své domácnosti. Těmto respondentům byla přitom otázka na přítomnost domácího násilí v domácnostech dospělých dětí položena v dotazníku hned dvakrát, nejprve v sekci věnující se násilí v dětství, poté v sekci věnující se násilí v dospělosti. Postačilo přitom, aby tito respondenti uvedli danou skutečnost v jedné sekci. Tímto způsobem bylo nakonec vyselektováno pouze 12 respondentů, jak ukazuje tabulka 20 (podbarveno oranžově)¹³. Pouze 12 respondentů ve výběrovém souboru tedy zažilo násilí v dětství (I. generace), dospělosti (II. generace) a přiznává, že k němu dochází i v domácnostech jejich dospělých dětí (III. generace). Opět se jedná o hodnotu příliš nízkou pro provádění zamýšlených statistických operací a stanovování jakýchkoliv závěrů o přenosu mezigeneračního násilí z generace na generaci.

¹³ Tato tabulka je v zájmu přehlednosti poměrně zjednodušená. Ve skutečnosti na otázku týkající se přítomnosti domácího násilí v domácnostech dospělých dětí neodpovídalo všech 224 respondentů, ale pouze ti s dospělými dětmi, které žijí/žily ve vlastní domácnosti.

TABULKA 20: RESPONDENTI SE ZKUŠENOSTÍ S DOMÁCÍM NÁSILÍM V DĚTSTVÍ A V DOSPĚLOSTI, JEJICHŽ DOSPĚLÉ DĚTI TAKÉ ZAŽÍVAJÍ/ZAŽILY DOMÁCÍ NÁSILÍ VE VZTAHU KE ČLENŮM SVÉ DOMÁCNOSTI

Dospělé děti respondentů se zkušeností s domácím násilím v dětství i v dospělosti, které zažívají/zažily domácí násilí ve své vlastní domácnosti	
	počet
dospělé dítě má ve své domácnosti zkušenost s DN	12
celkem respondentů	224

Tabulka 21 shrnuje počty přenosů domácího násilí mezi generacemi (podbarveno oranžově). V další části této kapitoly byl věnován prostor již pouze respondentům ze skupiny 1., tedy skupině respondentů, v jejichž životním příběhu se násilí objevilo v dětství a poté i v dospělosti. Jak bylo uvedeno výše, jediné tato skupina je totiž dostatečně početná na to, aby bylo možné z výsledků zamýšlených statistických operací vyvozovat závěry. Zbylým skupinám (2. až 4.) byl nicméně také věnován prostor, a to v kvalitativních rozhovorech prováděných v rámci tohoto výzkumu. Téma přenosu mezi těmito generacemi tedy nebylo ponecháno bez zájmu.

TABULKA 21: PŘEHLED POČTU PŘENOSŮ DOMÁCÍHO NÁSILÍ Z GENERACE NA GENERACI

Sumarizace počtu přenosů domácího násilí z generace na generaci		
číslo skupiny		počet
1.	I. generace → II. generace	224
2.	II. generace → III. generace	8
3.	I. generace → III. generace	13
4.	I. generace → II. generace → III. generace	12

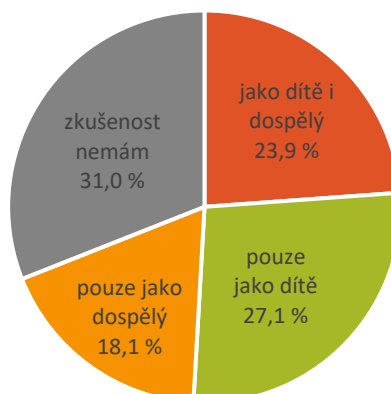
Pokusili jsme se popsat specifika kategorie respondentů, u nichž byl zaznamenán přenos domácího násilí z dětství do dospělosti, v kontrastu k dalším kategoriím respondentů, u kterých se předpokládá odlišnost některých zjišťovaných charakteristik. Celkem tak byly porovnávány 4 kategorie respondentů. Jejich názvy, popis a počet ukazuje tabulka 22. Informaci o proporcionálním rozložení ve výběrovém souboru doplňuje graf 10. Kategorie s mezigeneračním přenosem domácího násilí z dětství do dospělosti je dále v grafech a tabulkách označována červeně.

TABULKA 22: KATEGORIE RESPONDENTŮ

Kategorie respondentů		
název kategorie	respondenti:	počet
jako dítě i dospělý	u nichž došlo k mezigeneračnímu přenosu domácího násilí	224
pouze jako dítě	u nichž se sice objevilo domácí násilí, ale pouze v dětství, k mezigeneračnímu přenosu tedy nedošlo	254
pouze jako dospělý	se zkušeností s domácím násilím pouze v dospělosti, tedy respondentů, kteří zažili v dospělosti domácí násilí, ačkoliv jejich dětství bylo z tohoto pohledu bezproblémové	170
zkušenost nemám	bez zkušenosti s domácím násilím	291
celkem		939

GRAF 10: PROPORCIONÁLNÍ ROZLOŽENÍ KATEGORIÍ RESPONDENTŮ

**Když vezmeme v úvahu popis domácího násilí uvedený výše,
máte s ním nějakou zkušenost? (N = 939)**

Rozdíly těchto kategorií respondentů byly zjišťovány v:

- Sociodemografickém profilu,
- informovanosti o tématu domácího násilí,
- hodnocení politiky boje proti domácímu násilí,
- postojích k domácímu násilí,
- postojích k násilí mezi lidmi,
- systémové důvěře a
- dalších souvislostech.

Každé z těchto oblastí byla věnována vlastní podkapitola (viz dále). V úvodu každé podkapitoly je uvedeno, které vztahy byly předmětem testování. Zobrazené grafy, případně tabulky představují odpovědi všech respondentů ve výběrovém souboru. V dalších tabulkách jsou zobrazeny a dále interpretovány pouze ty vztahy, které se na základě testování ukázaly jako statisticky významné, to znamená, že se projevují nejen v našem výběrovém souboru, ale v celé populaci. Pro tyto vztahy byly vypočítávány také korelace, které udávají sílu vztahu mezi proměnnými.¹⁴ Výjimkou oproti výše uvedenému je podkapitola Sociodemografický profil, kde jsou zobrazeny tabulky pro všechny vztahy bez ohledu na jejich statistickou významnost. Je možné si tak udělat představu o sociodemografickém profilu každé kategorie respondentů. V této podkapitole rovněž chybí úvodní grafy s odpověďmi respondentů za celý výběrový soubor. Sociodemografické charakteristiky všech respondentů totiž již nabídla kapitola I.

¹⁴ Tyto údaje jsou uváděny pod čarou s ohledem na přehlednost textu.

2.4.1. Sociodemografický profil

Jak již bylo uvedeno, v dotazníkovém šetření respondenti vyplňovali údaje o velikosti svého místa bydliště, svém věku a pohlaví. Zjišťována tedy byla odlišnost mezi 4 stanovenými kategoriemi respondentů a těmito sociodemografickými charakteristikami.

V prvním kroku bylo potřeba korigovat proměnné věk a pohlaví, protože rozložení četností v jejich jednotlivých kategoriích neumožňovalo využití statistické procedury kontingenčních tabulek (viz dále). U proměnné věk byla tedy málo četná kategorie „65 a více let“ sloučena s kategorií „40–64 let“. V proměnné pohlaví byla vzhledem k nízké četnosti zase vyloučena kategorie „jiné“.

Pro úplnost je potřeba zmínit limit zkoumání vztahu s velikostí místa bydliště a s věkem. Tyto sociodemografické charakteristiky se totiž od zkušenosti s domácím násilím mohly proměnit. Naopak pohlaví je (obvykle) neměnné.

Hned první pohled na tabulku 23 nám prozrazuje, že zkušenost s domácím násilím je nejčastější ve městech s více než 100 tisíci obyvatel a v malých obcích do 4 999 obyvatel. Kategorie osob, která zažila domácí násilí v dětství i dospělosti, se v tomto trendu nijak neodlišuje od ostatních skupin. Proto také není překvapivým zjištěním, že naměřené rozdíly nebyly statisticky významné.

TABULKA 23: ZKUŠENOST S DOMÁCÍM NÁSILÍM PODLE VELKOSTI MÍSTA BYDLIŠTĚ

Velikost obce respondenta:		Zkušenost s DN:				
		jako dítě i dospělý	pouze jako dítě	pouze jako dospělý	zkušenost nemám	celkem
do 4 999	počet	51	74	44	95	264
	podíl	22,8 %	29,1 %	25,9 %	32,6 %	28,1 %
5 000 – 19 999	počet	43	49	31	52	175
	podíl	19,2 %	19,3 %	18,2 %	17,9 %	18,6 %
20 000 – 99 999	počet	53	39	32	62	186
	podíl	23,7 %	15,4 %	18,8 %	21,3 %	19,8 %
nad 100 000	počet	77	92	63	82	314
	podíl	34,4 %	36,2 %	37,1 %	28,2 %	33,4 %
celkem	počet	224	254	170	291	939
	podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Zastoupení respondentů podle věku je rovněž velmi podobné bez ohledu na zkušenost s domácím násilím, jak je vidět v tabulce 24. Přestože jsou respondenti, u nichž se projevila mezigenerační reprodukce násilí, o něco starší, než ti zbylí (kategorie 40 a více let 31,7 %), není tento rozdíl statisticky významný. Vyšší věk těchto respondentů může souviset právě s reprodukcí domácího násilí, která se v jejich životech již stihla projevit.

TABULKA 24: ZKUŠENOST S DOMÁCÍM NÁSILÍM PODLE VĚKU

Věková kategorie respondenta:		Zkušenost s DN:				
		jako dítě i dospělý	pouze jako dítě	pouze jako dospělý	zkušenost nemám	celkem
15 až 39 let	počet	153	192	124	214	683
	podíl	68,3 %	75,6 %	72,9 %	73,5 %	72,7 %
40 a více let	počet	71	62	46	77	256
	podíl	31,7 %	24,4 %	27,1 %	26,5 %	27,3 %
celkem	počet	224	254	170	291	939
	podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Ve výběrovém souboru dominují ženy, což je dáno nejen způsobem výběru, ale i například větší ochotou žen účastnit se dotazníkových šetření, ženy mohou být také ochotnější zkušenost s domácím násilím přiznat. Vztah mezi pohlavím a našimi 4 kategoriemi respondentů se přitom projevil jako statisticky významný, jedná se tedy o jev, který se netýká jen našeho výběrového souboru, ale celé populace.¹⁵

TABULKA 25: ZKUŠENOST S DOMÁCÍM NÁSILÍM PODLE POHLAVÍ

Pohlaví respondenta:		Zkušenost s DN:				
		jako dítě i dospělý	pouze jako dítě	pouze jako dospělý	zkušenost nemám	celkem
muž	počet	10	20	6	44	80
	podíl	4,5 %	7,9 %	3,5 %	15,2 %	8,6 %
žena	počet	213	232	164	245	854
	podíl	95,5 %	92,1 %	96,5 %	84,8 %	91,4 %
celkem	počet	223	252	170	289	934
	Podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Závěrem lze tedy uvést, že výskyt či ochota přiznat prožité domácí násilí se statisticky významně neliší mezi respondenty s mezigeneračním přenosem domácího násilí a bez něj, či respondenty bez zkušenosti s domácím násilím. U všech kategorií bylo zjištěno, že výskyt osob s touto zkušeností je nejčastější ve městech nad sto tisíc obyvatel a s ne více než 4 999 obyvateli. V kategorii respondentů s mezigeneračním přenosem násilí byl zaznamenán o něco větší podíl osoby ve věku 40 a více let oproti ostatním kategoriím. Tento rozdíl může být způsoben tím, že u této skupiny respondentů se již reprodukce násilných vzorců stihla projevit. Ani tento rozdíl nicméně nebyl statisticky významný. Statisticky významné rozdíly mezi kategoriemi jsou v zastoupení mužů a žen. V kategoriích osob se zkušeností s domácím násilím dominují ženy. Kategorie s mezigeneračním přenosem ale mezi nimi nijak zvlášť nevyniká. Projevená statistická významnost rozdílů tedy nejspíše souvisí s přítomností kategorie respondentů bez zkušenosti s domácím násilím. Pokud bychom chtěli sumarizovat zjištění za kategorii respondentů s mezigeneračním přenosem, dominují v ní osoby z měst nad 100 tisíc obyvatel a z obcí do 4 999 obyvatel, jedná se především o osoby ve věku 15 až 39 let, pravděpodobnost

¹⁵ Pearson Chi-Square = 0,000; Cramer's V = 0,169

přítomnosti starších osob je ale v této kategorii vyšší než v jiných. Naprostá většina respondentů v této kategorii jsou ženy.

2.4.2. Informovanost o domácím násilí

Dostatečná obeznámenost s problematikou domácího násilí, tedy například s tím, jak násilí rozpoznat nebo na koho se obrátit, je základním předpokladem úspěšného boje s tímto fenoménem. Proto bylo zjišťování informovanosti respondentů nezbytnou součástí dotazníkového šetření.

Informovanost o tématu domácího násilí byla zjišťována v dotazníku několika otázkami. Jednak měli respondenti za úkol uvést, jaké informační zdroje o domácím násilí jsou pro ně významné, tedy z jakých zdrojů dominantně čerpají nebo mají načerpány tyto informace. Tabulka 26 ukazuje seznam informačních zdrojů využívaných respondenty. Statisticky významné rozdíly se projeví u dvou těchto zdrojů (podbarveny oranžově) a našich 4 kategorií respondentů. Z ostatních zdrojů tedy čerpají všechny kategorie respondentů shodně, a to buď hodně (internet, sociální sítě), nebo málo (tisk, letáky, billboardy), viz graf 11 dále.

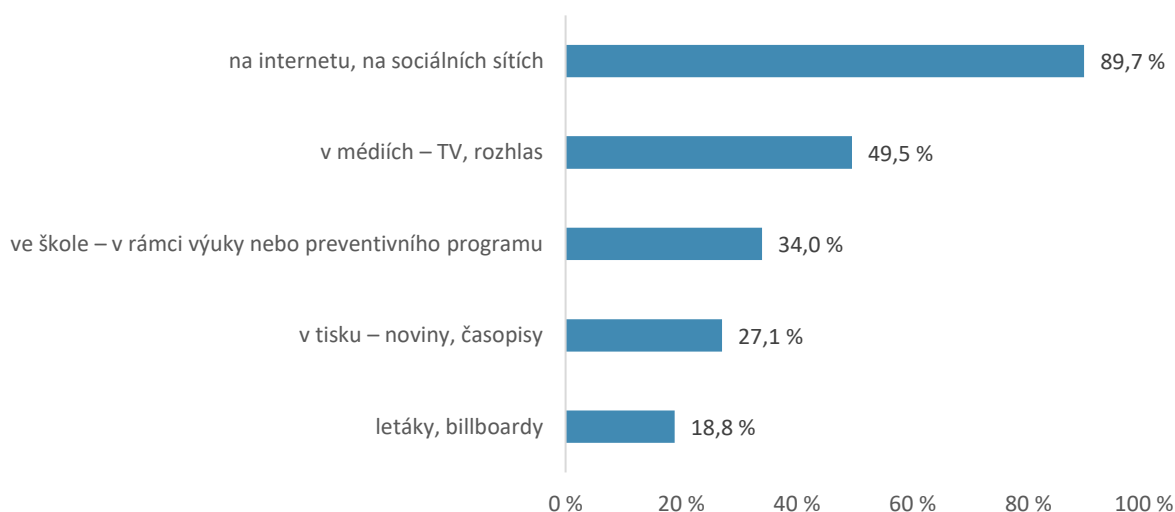
TABULKA 26: SEZNAM INFORMAČNÍCH ZDROJŮ O TÉMATU DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Kde jste se s informacemi o problematice domácího násilí setkal/a?
na internetu, na sociálních sítích
v médiích – TV, rozhlas
v tisku – noviny, časopisy
letáky, billboardy
ve škole – v rámci výuky nebo preventivního programu

Oblíbenost zdrojů ilustruje graf 11. Jednoznačně nejvíce využívaným zdrojem je internet a sociální sítě (89,7 %). Jeho nespornou výhodou je skutečnost, že informace, které nabízí, jsou neustále k dispozici. Kdykoliv má jedinec potřebu nebo zájem. Není nutné čekat na nějaký vysílací čas, vyhledávat konkrétní pořad. Na druhou stranu je všeobecně známo, že kvalita informací na internetu je různorodá, informace na sociálních sítích představují toto riziko tím spíš. Ostatní informační zdroje jsou využívány vždy ani ne polovinou respondentů. K této otázce je nutno doplnit, že odpověď na ni je vždy odhadem respondentů, může tedy obsahovat určité zkreslení.

GRAF 11: ZDROJE INFORMACÍ O PROBLEMATICE DOMÁCÍHO NÁSILÍ A JEJICH OBLÍBENOST MEZI RESPONDENTY

Kde jste se s informacemi o problematice domácího násilí setkal/a? (N = 939)

Statisticky významný vztah se projevila mezi využíváním televize a rozhlasu, jako zdroji informací o domácím násilí, a našimi 4 kategoriemi respondentů.¹⁶ Pohled na tabulku 27 poukazuje na rozdílnost zejména mezi kategorií s mezigenerační reprodukcí násilí a kategorií respondentů bez zkušenosti s násilím. Respondenti s mezigenerační reprodukcí využívají televizi a rozhlas jako zdroj informací o domácím násilí významně méně často. Toto zjištění lze interpretovat tak, že lidé s opakující se zkušeností mohou mít větší motivaci vyhledávat konkrétní informace, které televize a rozhlas nemusejí nabízet. Uvedená zjištění nabízí tabulka 27.

TABULKA 27: ŽKŮŠENOST S DOMÁCÍM NÁSILÍM PODLE INFORMAČNÍHO ZDROJE – TELEVIZE, ROZHLAS

V médiích – TV, rozhlas		Zkušenost s DN:				celkem
		jako dítě i dospělý	pouze jako dítě	pouze jako dospělý	zkušenost nemám	
ne	počet	136	136	92	110	474
	podíl	60,7 %	53,5 %	54,1 %	37,8 %	50,5 %
ano	počet	88	118	78	181	465
	podíl	39,3 %	46,5 %	45,9 %	62,2 %	49,5 %
celkem	počet	224	254	170	291	939
	podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Téma domácího násilí v současné době již bývá součástí preventivních programů na školách. Množství respondentů ve výběrovém souboru ale vzhledem ke svému věku tyto programy nezažilo. Zjištění z tabulky 28 tedy budou jistě výrazně ovlivněna věkem respondentů. Z podkapitoly Sociodemografický profil víme, že kategorie respondentů s mezigeneračním přenosem je oproti ostatním skupinám

¹⁶ Pearson Chi-Square = 0,000; Cramer's V = 0,179

četnější na osoby ve věku 40 a více let. Možná i proto jsou pro ně škola a programy prevence realizované v rámci výuky méně častým zdrojem informací o domácím násilí (75,0 %). Využívání tohoto zdroje je však obdobné i u skupiny respondentů se zkušeností s domácím násilím pouze v dospělosti (odpověď „ne“ uvedlo 74,1 % respondentů). Statistická významnost rozdílů¹⁷, která se zde projevila, je dána především přítomností skupiny bez zkušenosti s domácím násilím. Ta má informace ze škol častěji, než ostatní skupiny (46,0 %).

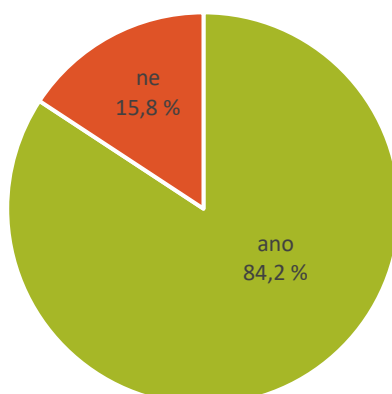
TABULKA 28: ZKUŠENOST S DOMÁCÍM NÁSILÍM PODLE – VE ŠKOLE, V RÁMCI VÝUKY NEBO PREVENCE

Ve škole – v rámci výuky nebo preventivního programu		Zkušenost s DN:				
		jako dítě i dospělý	pouze jako dítě	pouze jako dospělý	zkušenost nemám	celkem
ne	Počet	168	169	126	157	620
	podíl	75,0 %	66,5 %	74,1 %	54,0 %	66,0 %
ano	počet	56	85	44	134	319
	podíl	25,0 %	33,5 %	25,9 %	46,0 %	34,0 %
celkem	počet	224	254	170	291	939
	podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Respondenti měli v dotazníku dále subjektivně hodnotit svou obeznámenost s tím, jak reagovat na zážitek domácího násilí a vyjádřit, jak moc případně o další informace tohoto charakteru stojí. Jak ukazuje graf 12, naprostá většina respondentů je se svou informovaností spokojena (84,2 %). Mezi kategoriemi respondentů podle zkušenosti s domácím násilím se v subjektivním hodnocení informovanosti neprojevily významné rozdíly.

GRAF 12: INFORMOVANOST RESPONDENTŮ O DOPORUČENÉ REAKCI NA ZÁŽITEK DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Máte informace, jak se zachovat tváří v tvář domácímu násilí?
(N = 914)

¹⁷ Pearson Chi-Square = 0,000; Cramer's V= 0,184

Tabulka 29 nicméně nabízí hlubší vhled do informovanosti respondentů, který rozšiřuje i o jejich zájem o dané informace. Z tabulky plyne, že ve skutečnosti jen třetina respondentů (35,6 %) hodnotí svou informovanost jako dostatečnou a zároveň necítí potřebu získávat další informace (podbarveno žlutě). Naopak téměř dvě třetiny (48,7 % + 14,2 %) respondentů by uvítaly další informace o problematice domácího násilí (podbarveno modře). Mezi kategoriemi respondentů podle zkušenosti s domácím násilím se v této věci neprojevily významné rozdíly.

TABULKA 29: ZÁJEM RESPONDENTŮ O INFORMACE O DOPORUČENÉ REAKCI NA ZÁŽITEK DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Máte informace, jak se zachovat tváří v tvář domácímu násilí?		
	počet	podíl
ano, nějaké informace mám, ale uvítal/a bych ještě další	445	48,7 %
ano, mám informace, které jsou pro mě dostačující	325	35,6 %
ne, ale uvítal/a bych je	130	14,2 %
ne, nezajímá mě to	14	1,5 %
celkem	914	100,0 %

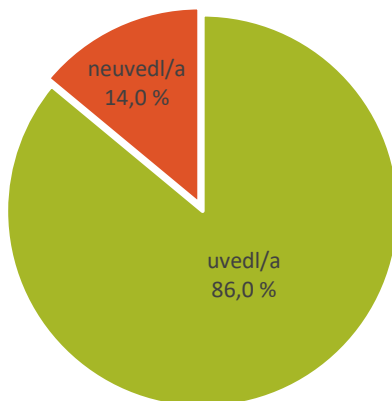
Informovanost respondentů o problematice domácího násilí byla také zjišťována otevřenou otázkou, v níž měli respondenti uvést název nějaké organizace či instituce pomáhající obětem domácího násilí. Jejich odpovědi byly následně korigovány – špatné odpovědi byly označeny jako „neuvedl/a“, správné jako „uvedl/a“. Nebylo přitom nutné uvést zcela správný a úplný název organizace, pro označení „uvedl/a“ stačilo, když respondent uvedl alespoň z části správnou odpověď¹⁸.

Většina respondentů si v dotazníkovém šetření správně vybavila název organizace pomáhající obětem domácího násilí (86,0 %). Na druhou stranu, pokud bychom na základě odpovědí na tuto otázku chtěli hodnotit dopad celospolečenských osvětových kampaní na téma domácího násilí, je zarážející, že stále značná část respondentů (14,0 %) není schopna uvést ani přibližný název organizace, která se tomuto fenoménu věnuje. Mezi kategoriemi respondentů podle zkušenosti s domácím násilím se ve věci znalosti organizací pomáhajících obětem domácího násilí neprojevily významné rozdíly. Uvedená zjištění ilustruje graf 13.

¹⁸ Např. místo „Bílý kruh bezpečí“ stačilo uvést „Kruh bezpečí“ apod. Předpokladem bylo, že i přibližný název může respondenta v případě jeho potřeby přivést k dané organizaci, například prostřednictvím vyhledávání na internetu, které je založené na klíčových slovech.

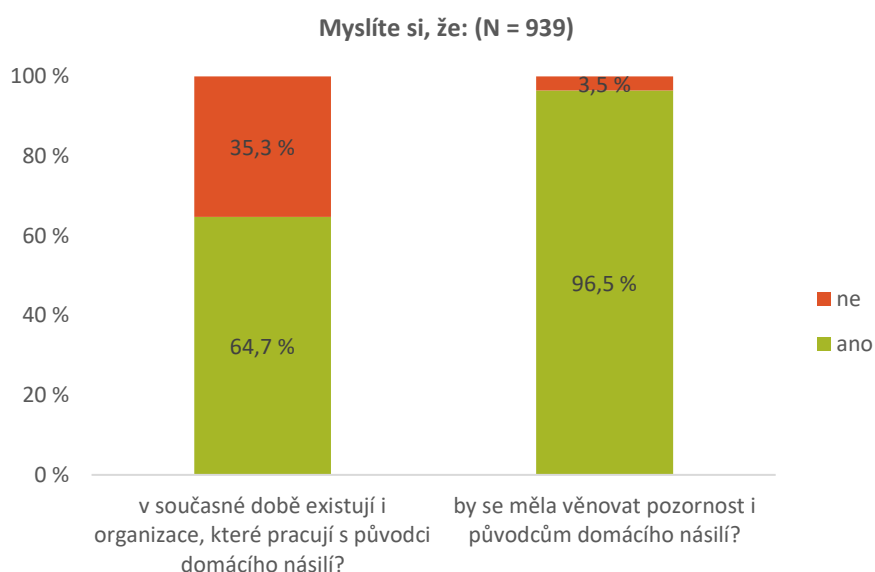
GRAF 13: ZNALOST ORGANIZACÍ PRACUJÍCÍCH S OSOBAMI OHROŽENÝMI DOMÁCÍM NÁSILÍM

**Obětem domácího násilí pomáhají v ČR různé organizace/institute.
Vybaví se Vám název některé z nich? Svou odpověď vypište. (N = 708)**

Posledním údajem týkajícím se informovanosti respondentů byla znalost organizací, které pracují s původci domácího násilí. Odpověď na tuto otázku je doplněna i mapováním postoje k práci s původci domácího násilí. Tato položka by již měla být řazena spíše k postojům do další podkapitoly týkající se politiky boje proti domácímu násilí. Pro obsahovou příbuznost a zachování návaznosti textu byla ale zařazena sem. Ani v tomto případě se neprojevily statisticky významné rozdíly mezi odpověďmi jednotlivých kategorií respondentů. Proto je níže uveden pouze graf prezentující odpovědi za celý výběrový soubor. Graf 14 ukazuje, že existenci organizací, které pracují s původci domácího násilí, odhaduje téměř třetina respondentů (64,7 %). Potřebu práce s původci domácího násilí přitom akcentuje naprostá většina respondentů (96,5 %).

GRAF 14: PŘEDSTAVY RESPONDENTŮ O PRÁCI S PŮVODCI DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Z výše uvedeného textu podkapitoly lze vyvodit několik klíčových závěrů týkajících se informovanosti respondentů o domácím násilí. Respondenti byli dotazováni na svou informovanost o domácím násilí a na to, z jakých zdrojů informace čerpají. Nejčastěji využívanými zdroji informací jsou přitom internet a sociální sítě, což je pravděpodobně způsobeno jejich snadnou dostupností. Statistická analýza ukázala rozdíly v používání televize a rozhlasu jako zdrojů informací mezi různými kategoriemi respondentů. Respondenti s mezigenerační reprodukcí násilí tyto zdroje využívají méně často. Informace zveřejňované v televizi a v rozhlase mají spíše za úkol rozšiřovat obecné povědomí v populaci o fenoménu domácího násilí, jeho projevech a možnostech pomoci. Osoby se zkušeností s domácím násilím, zejména pak opakovanou, však pravděpodobně vyhledávají informace specifické, sekundárně preventivní. Pro respondenty, kteří zažili násilí pouze v dětství, představují také významnější zdroj informací preventivní programy ve školách, či obecně výuka ve školách. Tento rozdíl je pravděpodobně způsoben nižším věkem této kategorie respondentů, která již na školách zažila práci s tématem domácího násilí. U starší generace bylo toto téma v době její školní docházky spíše potlačováno. Přestože většina respondentů v souboru hodnotí svou informovanost jako dostačující, uvítala by zároveň velká část z nich další informace z této oblasti. Analýza dále ukázala, že respondenti jsou obeznámeni s celou řadou konkrétních organizací, které poskytují služby obětem domácího násilí. Zároveň se však domnívají, že by se mělo věnovat více pozornosti a pomoci původcům domácího násilí.

2.4.3. Hodnocení politiky boje proti domácímu násilí

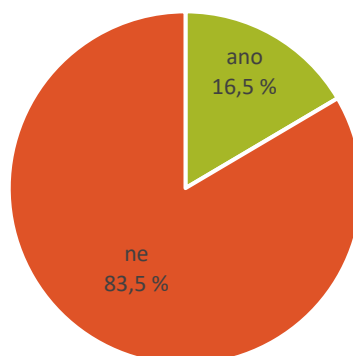
Kladné hodnocení politiky¹⁹ boje proti fenoménu domácího násilí posiluje důvěru zasažených osob v pomoc systému. Proto je základním předpokladem úspěšné eliminace tohoto fenoménu. Zjišťování postojů respondentů k této politice bylo tedy nezbytnou součástí dotazníkového šetření.

Rozdílné postoje jednotlivých kategorií respondentů, které zobrazuje tabulka 30, jsou statisticky významné, a to s pravděpodobností 95,0 %. Pro všechny kategorie je společná preference odmítavého postoje k tvrzení „Myslíte si, že je na téma domácího násilí dostatečně upozorňováno?“, jak ukazuje graf 15.

¹⁹ Pojem „politika“ je zde použit v širším slova smyslu. Nemá se jím na mysli pouze práce volených zástupců a jim podřízených úřadů.

GRAF 15: POSTOJE RESPONDENTŮ K TVRZENÍ „MYSLÍTE SI, ŽE JE NA TÉMA PROBLEMATIKY DOMÁCIHO NÁSILÍ DOSTATEČNĚ UPOZORŇOVÁNO?“

Myslíte si, že je téma na problematiku domácího násilí dostatečně upozorňováno?

Kategorie s přenosem násilí je v odmítavém postoji k tvrzení nejjednotnější (87,7 %). Nejvíce odlišná od ostatních je přitom nikoliv kategorie s přenosem násilí, ale kategorie bez zkušenosti s domácím násilím. Pravděpodobně je to její přítomnost, která souvisí se statistickou významností naměřených rozdílů.²⁰

TABULKA 30: ZKUŠENOST S DOMÁCÍM NÁSILÍM PODLE POSTOJE K NASTOLOVÁNÍ TÉMATU DOMÁCIHO NÁSILÍ

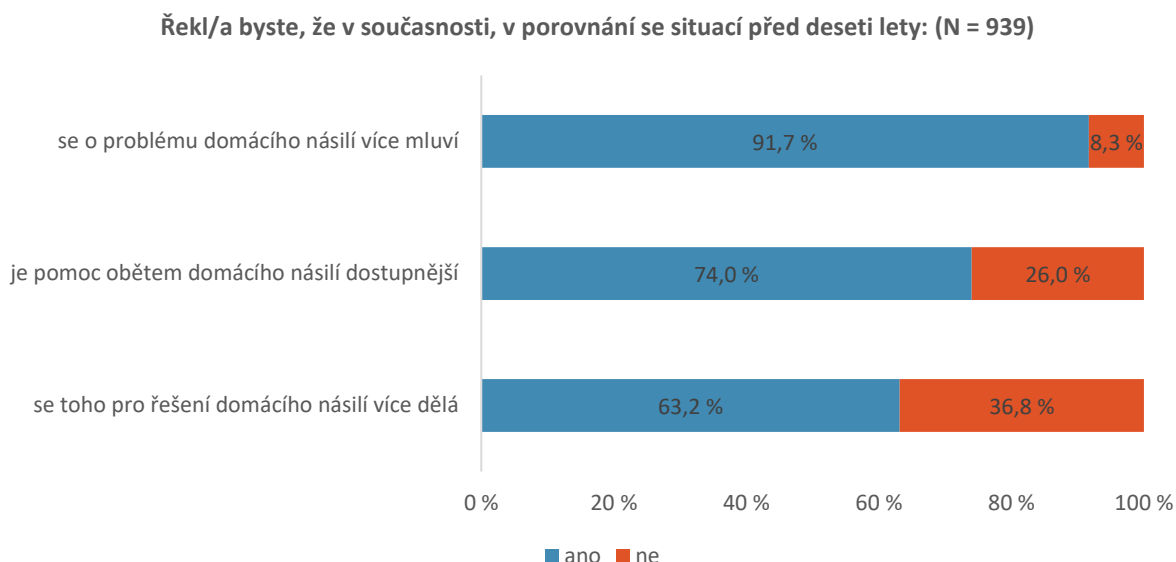
Myslíte si, že je na téma domácího násilí dostatečně upozorňováno?		Zkušenost s DN:				
		jako dítě i dospělý	pouze jako dítě	pouze jako dospělý	zkušenost nemám	celkem
ano	počet	29	40	23	63	155
	podíl	12,9 %	15,7 %	13,5 %	21,6 %	16,5 %
ne	počet	195	214	147	228	784
	podíl	87,1 %	84,3 %	86,5 %	78,4 %	83,5 %
celkem	počet	224	254	170	291	939
	podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Respondenti měli dále za úkol formulovat svůj postoj k vývoji politiky boje proti domácímu násilí, a to poskytnutím odpovědí na tři otázky. V každé z nich přitom porovnávali současnost se situací před deseti lety. Graf 16 ukazuje, že respondenti obecně reflektují v posledních deseti letech zlepšení politiky boje proti domácímu násilí, a to ve všech oblastech. Naprostá většina respondentů (91,7 %) je přesvědčena, že se o tématu více mluví. Nastolení tématu domácího násilí, jeho výskyt ve veřejném diskurzu, je přitom primární krok k boji proti tomuto fenoménu. Téma domácího násilí nesmí být tabu, aby bylo možné začít jej řešit. Téměř tři čtvrtiny (74,0 %) respondentů jsou přesvědčeny, že dostupnost pomoci obětem domácího násilí se za posledních deset let zvýšila. O nárůstu aktivit bojujících proti domácímu násilí jsou pak přesvědčeny necelé dvě třetiny respondentů (63,2 %). Oproti situaci před

²⁰ Pearson Chi-Square = 0,031; Cramer's V = 0,097

deseti lety je podle těchto respondentů podnikáno více kroků směřujících k eliminaci fenoménu domácího násilí. Podrobnější analýza rozdílů provedená prostřednictvím procedury kontingenčních tabulek ale neprokázala statisticky významné rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi respondentů.

GRAF 16: HODNOCENÍ POLITIKY BOJE PROTI DOMÁCI MU NÁSILÍ

Kladné hodnocení politiky boje proti domácímu násilí má vliv na důvěru postižených osob v pomoc systému. Jedná se tedy o klíčový prvek úspěšného boje s tímto fenoménem. Z výše uvedeného textu lze vyvodit následující závěry týkající se postojů respondentů k politice boje proti domácímu násilí. Existují statisticky významné rozdíly v pohledu různých kategorií respondentů na to, zda je na téma domácího násilí dostatečně upozorňováno. Přestože všechny kategorie respondentů se shodují na tom, že na téma dostatečně upozorňováno není, kategorie s mezigeneračním přenosem je o této věci přesvědčena nejvíce. Na druhou stranu, přestože se respondenti domnívají, že by na téma mělo být upozorňováno více, vývoj politiky boje proti domácímu násilí v posledních deseti letech zároveň hodnotí kladně. Podle respondentů se o tématu více hovoří, zvyšuje se dostupnost pomoci obětem domácího násilí a jsou také podnikány větší kroky k eliminaci tohoto fenoménu.

2.4.4. Postoje k domácímu násilí

Do dotazníkového šetření byla zahrnuta také baterie jedenácti výroků týkajících se domácího násilí. Úkolem respondentů bylo vyjádřit na sedmibodové stupnici své postoje k těmto tvrzením, a to od „rozhodně ano“ (stupeň 1) po „rozhodně ne“ (stupeň 7). Tato délka stupnice byla zvolena z několika důvodů. Jednak umožňuje využití zajímavějších statistických procedur (viz dále), zároveň o této délce stupnice z mnohých dotazníkových šetření víme, že respondenti na ní jsou ještě schopni rozlišit rozdíly mezi jednotlivými stupni.

Tabulka 31 ukazuje sumarizaci postojů všech respondentů k jednotlivým tvrzením. Tvrzení jsou seřazena sestupně, od respondenty nejvíce přijímaných po nejméně přijímané. Z tabulky je na první pohled zřejmé, že respondenti vnímají všechny projevy jako akty domácího násilí, i položka v tabulce

zcela dole „Žena dá manželovi facku poté, co ji slovně napadl“ je většinou respondentů hodnocena jako projev domácího násilí (26,3 % + 12,8 % + 15,2 %). Dalším důležitým zjištěním je, že respondenti nevnímají jako projevy domácího násilí pouze fyzické násilí směrem od partnera k partnerce. Uvědomují si, že domácí násilí má více forem (například psychickou) a netýká se jen násilí partnerského.

TABULKA 31: RESPONDENTI PODLE ZKUŠENOSTI S DOMÁCÍM NÁSILÍM A POSTOJŮ K VYBRANÝM PROJEVŮM DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Určete, zda se jedná o domácí násilí. Označte svůj názor na stupnici 1 až 7.								
	1 rozhodně ano	2	3	4	5	6	7 rozhodně ne	
Dvanáctiletý chlapec se bojí přijít domů ze školy, protože dostal trojku z matematiky, a jeho otcím ho pokaždé, když dostane známku horší než dvojku, zbije opaskem.	86,2%	3,5%	1,5%	0,7%	0,4%	0,4%	7,2%	
Muž nemůže sehnat práci, tak se ze zoufalství opije a následně fyzicky napadá svoji přítelkyni. Ta to omlouvá tím, že její přítel má v současné době náročné období, které ale určitě brzy skončí.	85,8%	4,5%	2,0%	0,2%	0,2%	0,1%	7,1%	
Manžel nedovoluje manželce stýkat se s kamarády, ani s žádnými jinými muži. kontroluje ji v práci i mimo ni, pokud ji zastihne s nějakým mužem, udělá jí před ním scénu.	74,9%	11,3%	4,2%	1,0%	0,6%	1,1%	7,0%	
Dospělý a nezaměstnaný syn bere své ovdovělé matce důchod s odůvodněním, že je povinná se o něj starat.	72,5%	10,9%	3,8%	1,8%	0,7%	0,6%	9,6%	
Nevlastní sestra nadává svému nevlastnímu bratrovi na vozíku do křepílů, ničí mu jeho oblíbené věci, dělá mu naschvály.	68,5%	14,4%	6,0%	1,6%	1,2%	0,6%	7,8%	
Manžel nastavil manželce sledovací aplikaci do mobilu, a níž by o tom věděla.	60,3%	14,2%	8,9%	4,9%	1,5%	1,9%	8,3%	
Manželka ponižuje manžela před svými kamarády, vtipkuje na veřejnosti na jeho účet, neustále mu připomíná, jak je neschopný.	47,3%	21,4%	14,4%	6,0%	2,1%	1,3%	7,6%	
Bývalá přítelkyně není schopná unést rozpad svého vztahu, neustále za svým bývalým přítelem chodí domů i do práce, píše mu desítky esemesek, mailů, volá mu, vyhrožuje sebevraždou.	41,0%	18,6%	14,0%	6,6%	3,8%	4,2%	11,8%	
Matka dává přednost starší dceři, tu mladší neoceňuje, požaduje po ní více práce v domácnosti i lepší výkony ve škole, ale ať mladší dcera udělá cokoli, nic není pro matku dost dobré.	36,1%	22,6%	18,0%	8,2%	4,6%	2,4%	8,1%	
Tzv. italská domácnost, tj. manželé se neustále hádají, občas při tom i rozbíjejí předměty nebo mezi nimi létají facky.	33,9%	16,0%	13,7%	14,1%	6,2%	7,0%	9,2%	
Žena dá manželovi facku poté, co ji slovně napadl.	26,3%	12,8%	15,2%	16,6%	10,2%	7,2%	11,6%	

V dalším kroku byly hledány rozdíly mezi našimi 4 kategoriemi respondentů a jejich postoji k uvedeným tvrzením. Zde právě bylo čerpáno z výhody sedmibodové stupnice, která umožňovala využití procedury faktorové analýzy. Faktorová analýza je využívána k redukci počtu proměnných, a to hledáním tzv. skrytého faktoru. Skrytý faktor si lze představit jako činitel, který nebyl v dotazníkovém šetření zjišťován přímou otázkou, ale je možné jej popsat více různými otázkami, které v dotazníku přítomny byly. V případě baterie otázek mapující postoje respondentů k projevům domácího násilí se podařilo identifikovat jeden jediný faktor, který byl nazván „Percepce domácího násilí“. Faktor má přitom podobu stupnice. Statistický program tedy umožňuje vypočítat pro každého respondenta příslušné skóre, tedy hodnotu na stupnici²¹. Tabulka 32 uvádí popisné charakteristiky stupnice Percepce domácího násilí. Minimum stupnice je 7 a maximum 49. Tyto hodnoty souvisí s rozsahem stupnic, které vstupovaly do faktorové analýzy. Skóre 7 tedy znamená, že respondent je k projevům domácího násilí velmi vnímavý, skóre 49 vyjadřuje opak. Průměrný respondent přitom získal na stupnici Percepce domácího násilí skóre 13,5. Je-li tato hodnota průměru vztažena k rozsahu stupnice, je zřejmé, že respondenti jsou v průměru k projevům domácího násilí vnímaví. Směrodatná odchylka vyjadřuje variabilitu odpovědí respondentů, tzn. čím je její hodnota vyšší, tím méně jsou respondenti ve svém hodnocení jednotní. V případě stupnice Percepce domácího násilí je hodnota směrodatné odchylky 10,7. Taková hodnota svědčí o určité variabilitě odpovědí respondentů. Zároveň však tato hodnota stále poukazuje, vzhledem k rozsahu stupnice 7 až 49, na vnímavost k projevům domácího násilí mezi respondenty.

TABULKA 32: POPIS ŠKÁLY PERCEPCE DN

Popisná statistika stupnice Percepce DN					
	počet	minimum	maximum	průměr	směrodatná odchylka
percepce DN	939	7	49	13,5	10,7

Tabulka 33 ukazuje porovnání průměrů a směrodatných odchylek za jednotlivé kategorie respondentů podle zkušenosti s domácím násilím. Sloupec zcela vpravo označený „celkem“ opět uvádí hodnoty za celý výběrový soubor respondentů. Tyto hodnoty se tedy již objevily v předchozí tabulce. Z hodnot průměrů uvedených v tabulce přitom jednoznačně plyne vyšší vnímavost k domácímu násilí u kategorie respondentů s mezigeneračním přenosem domácího násilí. Zároveň je u této kategorie

²¹ Postup extrakce faktoru Percepce domácího násilí vyžaduje splnění určitých požadavků, které v tomto textu blíže nerozvádíme. Podstatnou informací je, že do modelace faktoru vstoupilo z původních 11 tvrzení nakonec tvrzení 8: Dospělý a nezaměstnaný syn bere své ovdovělé matce důchod s odůvodněním, že je povinna se o něj starat; Manželka ponižuje manžela před svými kamarády, vtipkuje na veřejnosti na jeho účet, neustále mu připomíná, jak je neschopný; Manžel nedovoluje manželce stýkat se s kamarády, ani s žádnými jinými muži, kontroluje ji v práci i mimo ni, pokud ji zastihne s nějakým mužem, udělá jí před ním scénu; Dvanáctiletý chlapec se bojí přijít domů ze školy, protože dostal trojku z matematiky, a jeho otčím ho pokaždé, když dostane známku horší než dvojku, zbije opaskem; Muž nemůže sehnat práci, tak se ze zoufalství opíjí a následně fyzicky napadá svoji přítelkyni. Ta to omlouvá tím, že její přítel má v současné době náročné období, které ale určitě brzy skončí; Nevlastní sestra nadává svému nevlastnímu bratrovi na vozíku do křiplů, ničí mu jeho oblíbené věci, dělá mu naschvály; Matka dává přednost starší dceři před mladší, tu mladší neoceňuje, požaduje po ní více práce v domácnosti i lepší výkony ve škole, ale ať mladší dcera udělá cokoli, nic není pro matku dost dobré; Manžel nastavil manželce sledovací aplikaci do mobilu, aniž by o tom věděla.

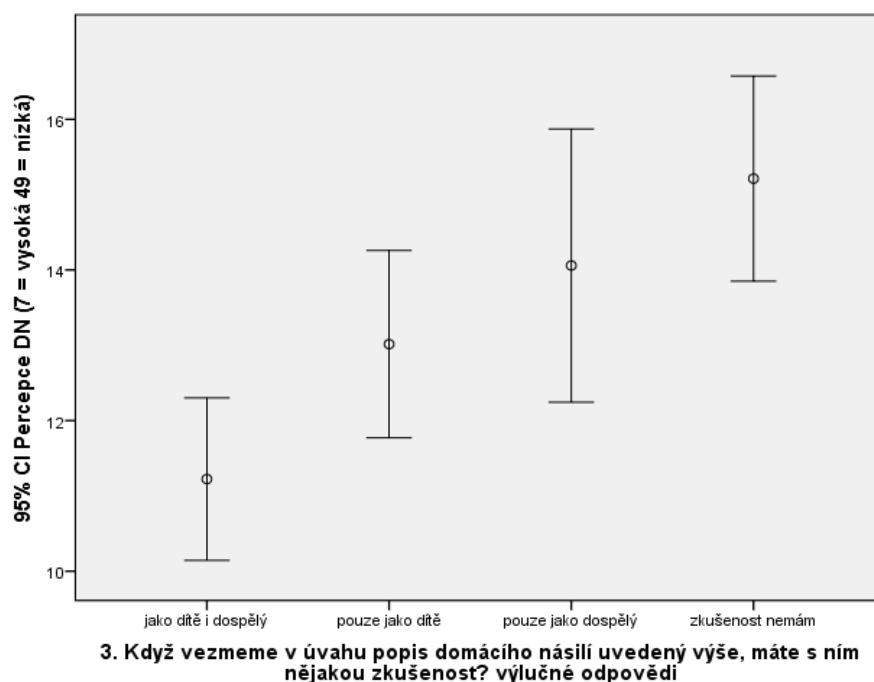
respondentů nejnižší hodnota směrodatné odchylky, tyto respondenti jsou tedy ve svých postojích nejvíce jednotní. Významnost zjištěných mezikategoriálních rozdílů byla potvrzena statisticky.²²

TABULKA 33: ANALÝZA ROZPTYLŮ V POSTOJÍCH K DOMÁCI MU NÁSILÍ JEDNOTLIVÝCH KATEGORIÍ RESPONDENTŮ PODLE ZKUŠENOSTI S DN, MĚŘENÍ ASOCIACE

Percepce DN (7 = vysoká 49 = nízká)					
	jako dítě i dospělý	pouze jako dítě	pouze jako dospělý	zkušenost nemám	celkem
průměr	11,2	13,0	14,1	15,2	13,5
směrodatná odchylka	8,2	10,0	11,9	11,8	10,7

Nízkou sílu vztahu lze vysvětluje graf 17 zobrazující průměry jednotlivých kategorií (body) s jejich intervaly spolehlivosti²³ (vousy směrem nahoru a dolů od bodů). Vzhledem k tomu, že se vousy jednotlivých skupin překrývají, nelze očekávat, že by v případě zjištění statisticky významných rozdílů byla síla asociace vysoká. Zásadnější rozdíl lze pozorovat pouze mezi kategorií s mezigeneračním přenosem a kategorií bez zkušenosti s domácím násilím.

GRAF 17: ROZDÍLY V PRŮMĚRECH PERCEPCE NÁSILÍ MEZI KATEGORIEMI RESPONDENTŮ PODLE ZKUŠENOSTI S DOMÁCÍM NÁSILÍM

Respondenti podle zkušenosti s domácím násilím se tedy statisticky významně odlišují v percepci násilí, a to v jeho různých formách i mezi různými členy domácnosti. Kategorie respondentů s mezigeneračním přenosem je přitom k domácímu násilí nejvíce vnímavá, tyto respondenti jsou také

²² ANOVA = 0,000; Kruskal-Wallis test = 0,000; Eta = 0,141

²³ Interval spolehlivosti je v tomto případě určován na hladině spolehlivosti 95 %. To znamená, že ze 100 % respondentů každé kategorie by zhruba 95 % mělo mít hodnotu skóre percepce násilí na příslušné úsečce.

ve svém vnímání násilí nejvíce jednotní. Zároveň je potřeba doplnit, že odlišnost této kategorie respondentů je největší, je-li porovnávána s kategorií respondentů bez zkušenosti s domácím násilím. Od ostatních kategorií se respondenti s mezigeneračním přenosem liší jen částečně. Vnímavost k projevům domácího násilí tedy roste se zkušeností s ním, nejspíše však není až tak podstatné, zda se tato zkušenost vyskytla jednou nebo opakovaně v průběhu života.

2.4.5. Postoje k násilí

Do dotazníkového šetření byla zahrnuta také baterie dvanácti tvrzení souvisejících nejen s domácím násilím, ale i násilím obecně. I v tomto případě bylo úkolem respondentů vyjádřit na sedmibodové stupnici svůj postoj k těmto tvrzením, souhlas (stupeň 1), či nesouhlas (stupeň 7). Příčiny volby této délky stupnice jsou totožné s baterií výroků analyzovanou v podkapitole Postoje k domácímu násilí.

V tabulce 34 jsou tvrzení seřazena sestupně podle míry souhlasu, který k nim respondenti vyjádřili. Už první pohled na tabulku přitom ukazuje, že tvrzení je možné rozdělit na dvě skupiny, a to podle toho, zda s nimi respondenti souhlasí (horní část tabulky), či nesouhlasí (dolní část tabulky). Obsah tvrzení v horní i dolní části je nicméně takový, že ať už k nim respondenti vyjadřují převážně souhlas či nesouhlas, z jejich stanovisek plyne, že násilí mezi lidmi považují za nepřípustné. Jedinou výjimkou jsou dvě tvrzení nacházející se zhruba uprostřed tabulky – „*Fyzické tresty užívají jen rodiče, kteří výchovu svých dětí nezvládají*“ a „*Ženy si samy vybírají (i nevědomky) partnery, kteří je týrají*“. Obecný postoj respondentů k těmto tvrzením je totiž neurčitý, ani souhlasný, ani nesouhlasný. Zajímavé je porovnání tvrzení „*Fyzické tresty dětí nadělají víc škody než užitku*“, s nímž převážná část respondentů souhlasí, a „*Při výchově dětí je škoda každé rány, která padne vedle*“, s nímž většina respondentů nesouhlasí, s již zmíněným tvrzením „*Fyzické tresty užívají jen rodiče, kteří výchovu svých dětí nezvládají*“, k němuž respondenti zaujímají nejednoznačný postoj. Respondenti tedy fyzické tresty jako výchovný prostředek uplatňovaný rodiči neschvalují. Rodiče, kteří fyzické tresty uplatňují, však neodsuzují. Příčinu nejednoznačného postoje respondentů k tvrzení „*Ženy si samy vybírají (i nevědomky) partnery, kteří je týrají*“ lze hledat v samotném obsahu tohoto tvrzení, které de facto říká, že spouštěčem partnerského násilí není jen osoba původce domácího násilí, ale i oběť sama. Respondenti tedy odsuzují násilí mezi lidmi, zároveň však nejspíš pracují s myšlenkou, že jedinec se má v životě chovat tak, aby se násilí vyhýbal, nebo naopak nejsou ochotni připustit vinu na straně oběti.

Jednoznačně nejjednodušší jsou respondenti v postoji k tvrzení „*Muž je oprávněn bít svou manželku, když ho neposlouchá*“. S tímto tvrzením nesouhlasí téměř všichni respondenti (98,9 %). Druhým takovým tvrzením je „*Být mužem znamená projevat se agresivně*“, s čímž také nesouhlasí naprostá většina respondentů (88,6 %),

TABULKA 34: RESPONDENTI PODLE ZKUŠENOSTI S DOMÁCÍM NÁSILÍM A POSTOJŮ K VYBRANÝM PROJEVŮM NÁSILÍ

Souhlas respondenta s tvrzením: Svůj názor označte na stupnici 1 až 7.							
	1 naprosto souhlasím	2	3	4	5	6	7 naprosto nesouhlasím
Uhodit ženu je naprosto nepřipustné.	70,9%	16,2%	4,7%	2,8%	1,2%	1,7%	2,6%
Fyzické tresty dětí nadělají víc škody než užítku.	57,6%	15,0%	8,0%	10,2%	3,7%	3,7%	1,7%
Když je člověk napadený, je v pořádku, když se brání i použitím násilí.	43,3%	24,0%	14,4%	12,0%	1,9%	2,8%	1,6%
Násilí vůči druhým používají jen nevyrovnaní nebo zoufalí lidé.	30,5%	20,3%	17,5%	11,9%	7,6%	5,9%	6,4%
Žena má právo dát cizímu muži facku, když ji obtěžuje.	25,5%	19,1%	21,6%	13,6%	7,3%	7,0%	5,9%
Fyzické tresty užívají jen rodiče, kteří výchovu svých dětí nezvládají.	17,1%	15,2%	17,7%	14,8%	11,4%	11,3%	12,5%
Ženy si samy vybírají (i nevědomky) partnery, kteří je týrají.	6,3%	11,1%	23,0%	21,1%	8,5%	10,2%	19,8%
Při výchově dětí je škoda každé rány, která padne vedle.	1,2%	1,6%	1,9%	6,5%	7,5%	17,3%	64,1%
Život je boj a násilí k němu neodmyslitelně patří.	0,9%	1,7%	3,5%	5,3%	7,2%	14,3%	67,1%
Dívat se do mobilu partnerovi a číst si jeho zprávy je v pořádku.	0,9%	1,1%	3,5%	7,5%	8,2%	18,6%	60,3%
Muž je oprávněn bít svou manželku, když ho neposlouchá.	0,5%	0,1%	0,0%	0,0%	0,2%	0,2%	98,9%
Být mužem znamená projevovat se agresivně.	0,1%	0,2%	0,3%	1,3%	1,9%	7,6%	88,6%

Původní záměr redukovat faktorovou analýzou dvanáct tvrzení na menší počet (tak jako v případě baterie otázek analyzované v předchozí podkapitole), musel být opuštěn vzhledem k tomu, že nebyly splněny některé požadavky na aplikaci této statistické procedury²⁴.

Proto byla rozdílnost jednotlivých kategorií respondentů v postojích k násilí mezi lidmi zjišťována za každé tvrzení zvlášť. Níže jsou uvedena pouze ta tvrzení, kde se rozdílnost ukázala jako statisticky významná.²⁵ Konkrétně se jedná o 4 tvrzení uvedená v tabulce 35. Tabulka dále ukazuje průměrné hodnoty odpovědí všech respondentů na tato tvrzení a hodnoty směrodatných odchylek, které informují o míře „jednoty“ respondentů v souhlasu či nesouhlasu s daným tvrzením. S tvrzením „Při výchově dětí je škoda každé rány, která padne vedle“ respondenti obecně nesouhlasí, s tvrzením „Fyzické tresty dětí nadělají víc škody než užítu“ respondenti spíše souhlasí, zbylá tvrzení vyvolávají v respondentech nejednoznačné reakce.

TABULKA 35: OBECNÉ POSTOJE RESPONDENTŮ K NÁSILÍ MEZI LIDMI OBECNĚ

Postoje k násilí mezi lidmi obecně		
	celkem	
	průměr	směrodatná odchylka
Při výchově dětí je škoda každé rány, která padne vedle.	6,3	1,3
Fyzické tresty dětí nadělají víc škody než užítu.	2,1	1,6
Fyzické tresty užívají jen rodiče, kteří výchovu svých dětí nezvládají.	3,7	1,9
Ženy si samy vybírají (i nevědomky) partnery, kteří je týrají.	4,2	1,8

Tabulka 36 nabízí pohled na rozdíly v odpovědích mezi čtyřmi definovanými kategoriemi respondentů. Z tabulky je na první pohled zřejmá radikalita postojů kategorie respondentů s mezigeneračním přenosem. Jejich stanoviska se sice drží s všeobecným proudem, jsou ale vždy nejextrémnější. Je-li obecné stanovisko nesouhlasné, nesouhlas kategorie s mezigeneračním přenosem je ve srovnání s ostatními kategoriemi nejsilnější. Je-li naopak obecné stanovisko souhlasné, souhlas kategorie s mezigeneračním přenosem je ve srovnání s ostatními kategoriemi zase nejsilnější. Podobně extrémní je kategorie respondentů bez zkušenosti s domácím násilím, která ve svých stanoviscích také ladí s všeobecným proudem, ale zaujímá spíše umírněné postoje. Tvrzení, která rozdělují jednotlivé kategorie, jsou právě tvrzení týkající se fyzických trestů jako výchovného nástroje a tvrzení problematizující otázku podílu oběti na domácím násilí.

²⁴ Například nebyl splněn požadavek na míru korelace mezi jednotlivými tvrzeními (respektive postoji respondentů k jednotlivým tvrzením). Tvrzení (překvapivě) spolu spíše nekorelovala. Faktorová analýza přitom vyžaduje, aby se korelační koeficienty pohybovaly v rozmezí +/- 0,3 až 0,8.

²⁵ Při výchově dětí je škoda každé rány, která padne vedle: ANOVA = 0,003; Kruskal-Wallis test = 0,000; Eta = 0,123; Fyzické tresty dětí nadělají víc škody než užítu: ANOVA = 0,000; Kruskal-Wallis test = 0,000; Eta = 0,193; Fyzické tresty užívají jen rodiče, kteří výchovu svých dětí nezvládají: ANOVA = 0,000; Kruskal-Wallis test = 0,000; Eta = 0,157; Ženy si samy vybírají (i nevědomky) partnery, kteří je týrají: ANOVA = 0,012; Kruskal-Wallis test = 0,012; Eta = 0,108

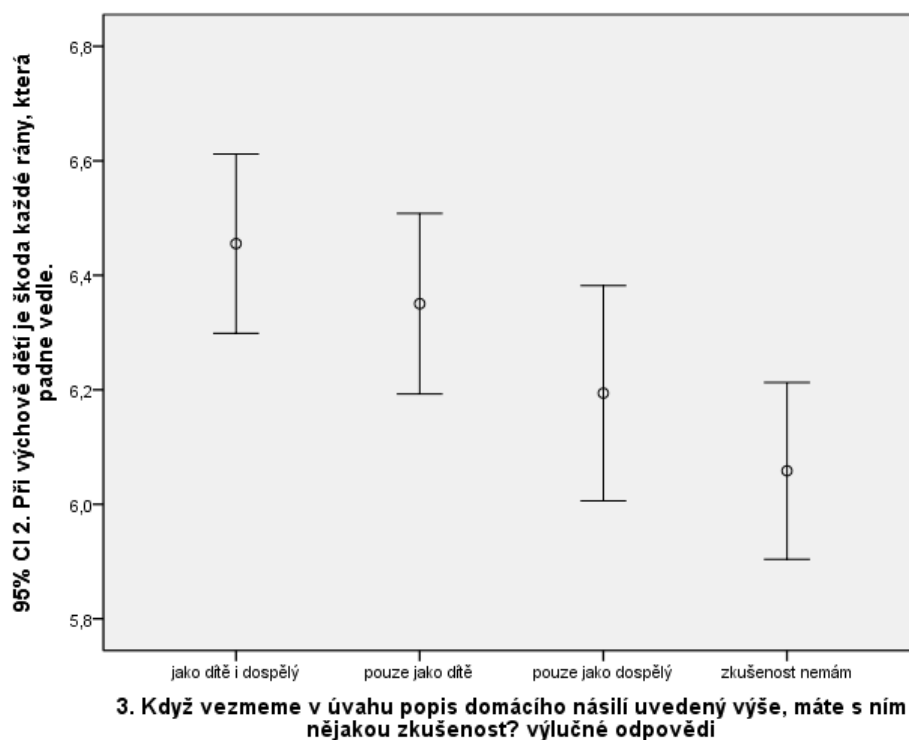
TABULKA 36: ANALÝZA ROZPTYLŮ V POSTOJÍCH K NÁSILÍ MEZI LIDMI MEZI JEDNOTLIVÝMI KATEGORIEMI RESPONDENTŮ PODLE ZKUŠENOSTI S DN, MĚŘENÍ ASOCIACE

Postoje k násilí mezi lidmi obecně								
	jako dítě i dospělý		pouze jako dítě		pouze jako dospělý		zkušenost nemám	
	průměr	směrodatná odchylka	průměr	směrodatná odchylka	průměr	směrodatná odchylka	průměr	směrodatná odchylka
Při výchově dětí je škoda každé rány, která padne vedle.	6,46	1,190	6,35	1,276	6,19	1,242	6,06	1,339
Fyzické tresty dětí nadělají víc škody než užitku.	1,69	1,386	1,83	1,397	2,32	1,673	2,37	1,653
Fyzické tresty užívají jen rodiče, kteří výchovu svých dětí nezvládají.	3,23	1,940	3,65	1,988	3,95	2,018	4,02	1,928
Ženy si samy vybírají (i nevědomky) partnery, kteří je týrají.	3,99	1,824	4,14	1,910	4,28	1,897	4,51	1,795

Zjištění, že mezikategoriální rozdílnost ve stanoviscích je skutečně nízká, ač statisticky významná, ilustrují i grafy 18 až 21. Ty ukazují větší odlišnost spíše jen mezi kategorií s mezigeneračním přenosem domácího násilí a kategorií bez zkušenosti s domácím násilím. Jejich průměry (body) ani intervaly spolehlivosti (vousy směrem nahoru a dolů od bodů) se totiž nepřekrývají.

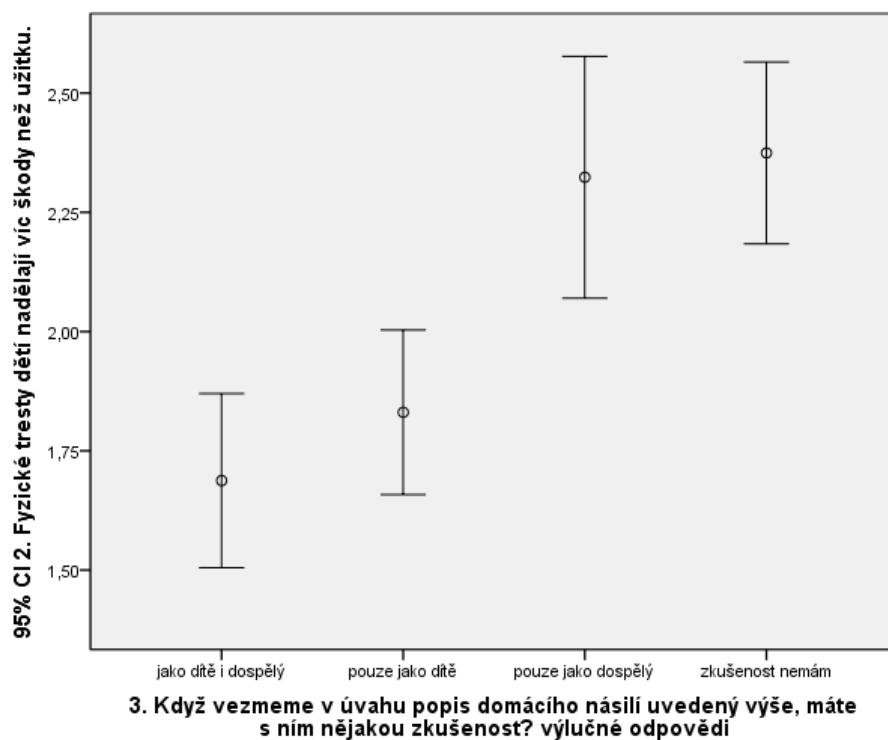
GRAF 18: ROZDÍLY V PRŮMĚRECH TVRZENÍ „PŘI VÝCHOVĚ DĚTÍ JE ŠKODA KAŽDÉ RÁNY, KTERÁ PADNE VEDLE“ MEZI KATEGORIEMI RESPONDENTŮ PODLE ZKUŠENOSTI S DOMÁCÍM NÁSILÍM

GRAF 19:

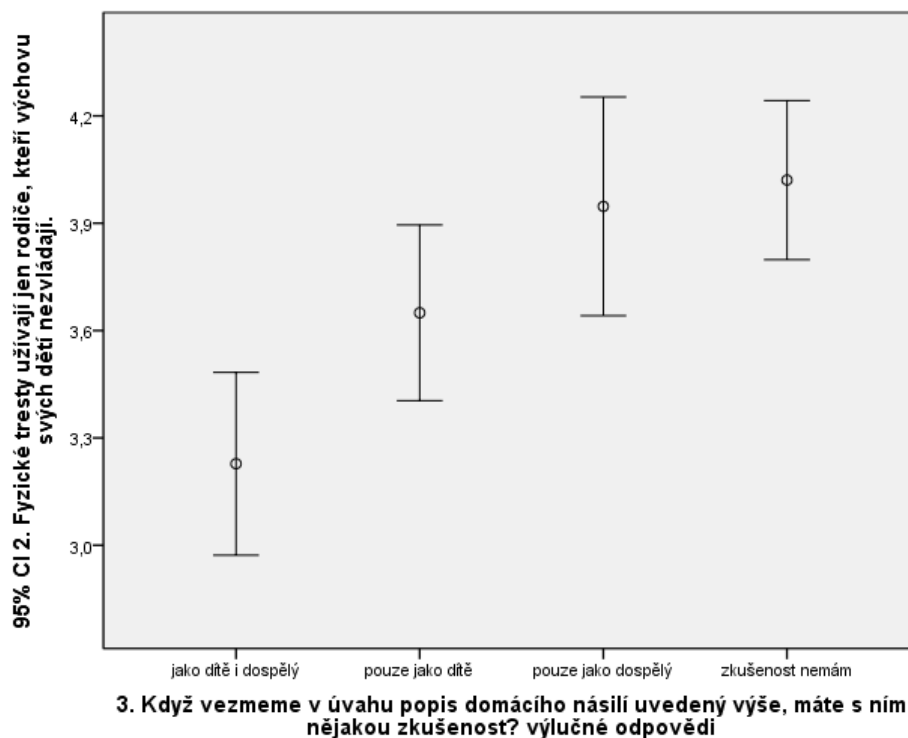

ROZDÍLY

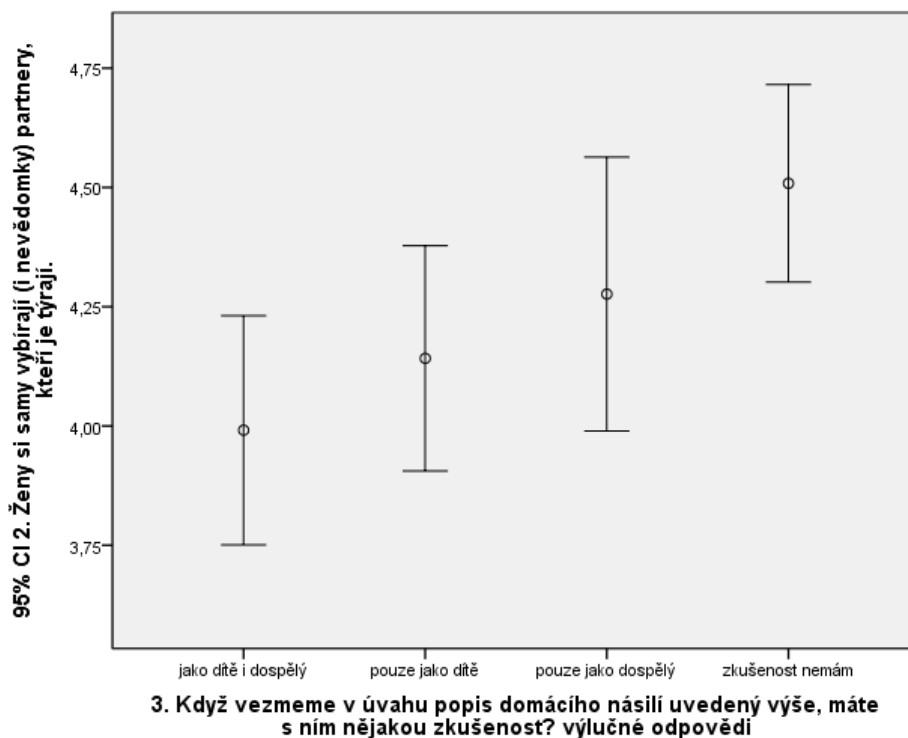
V PRŮMĚRECH TVRZENÍ „FYZICKÉ TRESTY DĚTÍ NADĚLAJÍ VÍC ŠKODY NEŽ UŽITKU“ MEZI KATEGORIEMI RESPONDENTŮ PODLE ZKUŠENOSTI S DOMÁCÍM NÁSILÍM

GRAF 20: ROZDÍLY V PRŮMĚRECH TVRZENÍ „FYZICKÉ TRESTY UŽÍVAJÍ JEN RODIČE, KTEŘÍ VÝCHOVU SVÝCH DĚTÍ NEZVLÁDAJÍ“ MEZI KATEGORIEMI RESPONDENTŮ PODLE ZKUŠENOSTI S DOMÁCÍM NÁSILÍM

GRAF 21: ROZDÍLY V PRŮMĚRECH TVRZENÍ „ŽENY SI SAMY VYBÍRAJÍ (I NEVĚDOMKY) PARTNERY, KTEŘÍ JE TÝRAJÍ“ MEZI KATEGORIEMI RESPONDENTŮ PODLE ZKUŠENOSTI S DOMÁCÍM NÁSILÍM

Závěrem lze tedy uvést, že respondenti s mezigenerační reprodukcí domácího násilí se odlišují statisticky významně od ostatních kategorií respondentů podle postojů k uplatňování fyzických trestů při výchově a podle postoje k otázce viny oběti na tomto násilí. Respondenti z této kategorie fyzické tresty ve výchově dětí odmítají nejradikálněji ze všech respondentů, naopak „vinu“ oběti na násilí odmítají nejslaběji. Bližší zkoumání nicméně naznačuje, že odlišnost kategorie s mezigeneračním přenosem je zásadní zejména při srovnání s kategorií bez zkušenosti s domácím násilím. Odmítavý postoj k uplatňování fyzických trestů při výchově a souhlasný postoj k otázce viny oběti za domácí násilí je tedy pravděpodobnější u respondentů se zkušeností s domácím násilím, přičemž není až tak podstatné, zda se tato zkušenost vyskytla jednou nebo opakovaně v průběhu života.

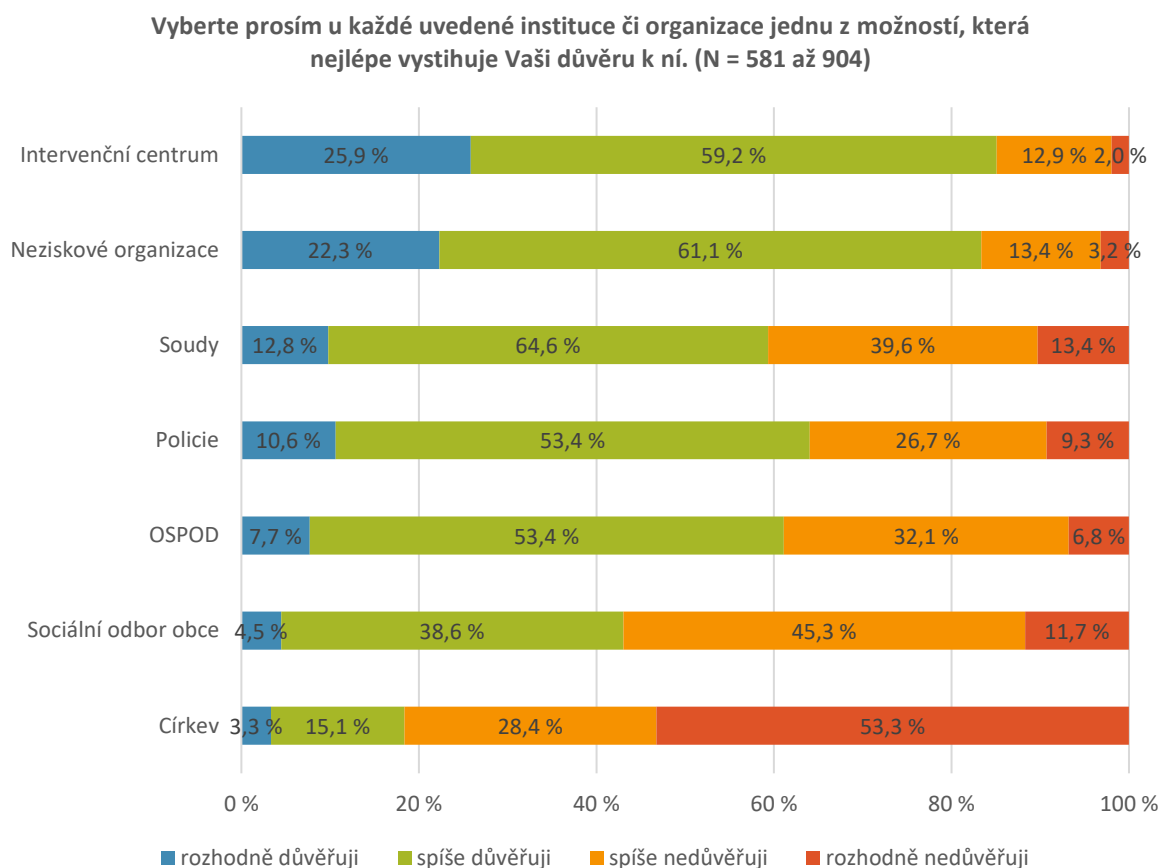
2.4.6. Systémová důvěra

Výzkumy týkající se systémové důvěry lidí poukazují na souvislost mezi zjištěnou nedůvěrou a porušováním pravidel či schvalováním porušování pravidel. Často potvrzovaný je vztah mezi nedůvěrou v instituce státní a veřejné moci a ochotou respondenta vstupovat do tzv. šedé zóny – šidit na daních, jezdit v hromadné dopravě načerno, být nevěrný v manželství apod. Existuje více interpretací tohoto jevu. Například ta, že nedůvěra v systém a jeho pravidla může fungovat jako ospravedlnění činnosti v rozporu s těmito pravidly (psanými i nepsanými). S ohledem na tato zjištění byla do dotazníku zařazena i baterie otázek, v níž měli respondenti na čtyřbodové škále vyjadřovat, do jaké míry důvěřují těmto institucím: soudy, policie, Orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD), neziskové organizace, intervenční centrum²⁶, sociální odbor obce a církev. Záměrem bylo přitom zjistit, zda zkušenost s domácím násilím nějak souvisí s nedůvěrou v tyto instituce.

Většina respondentů rozhodně anebo spíše důvěřuje práci intervenčních center (25,9 % + 59,2 %), neziskových organizací (22,3 % + 61,1 %), soudů (12,8 % + 64,6 %), policie (10,6 % + 53,4 %) a OSPOD (7,7 % + 53,4 %). Naopak ve vztahu k sociálním odborům obce (45,3 % + 11,7 %) a církvím (28,4 % + 53,3 %) převažují spíše nebo rozhodně nedůvěřivé postoje. Uvedená zjištění ilustruje graf 22. Pro úplnost je potřeba doplnit, že v případě intervenčních center, neziskových organizací a církví množství respondentů uvedlo variantu „nevím“, což může souviset například s nedostatkem informací o činnosti těchto institucí. Varianta nevím nakonec nebyla do grafu zahrnuta s ohledem na to, že nebylo možné ponechat ji ve výpočtu statistické významnosti mezikategoriálních rozdílů, viz níže. Počty respondentů, které zvolily jednu ze 4 variant odpovědí (rozhodně důvěřuji, spíše důvěřuji, spíše nedůvěřuji, rozhodně nedůvěřuji) jsou však uvedeny v poznámce pod čarou.

²⁶ Intervenční centrum je sociální služba zaměřující se na práci s osobami se zkušeností s domácím násilím.

GRAF 22: RESPONDENTI PODLE ZKUŠENOSTI S DOMÁCÍM NÁSILÍM A INSTITUCIONÁLNÍ DŮVĚRY²⁷

Statisticky významné rozdíly mezi našimi 4 kategoriemi respondentů se projevily u důvěry v činnost soudů, policie, OSPOD a sociálních odborů obcí.²⁸

V tabulce 37 je na první pohled vidět odlišnost skupiny s mezigeneračním přenosem násilí od zbylých skupin ve věci důvěry v práci soudů. Zatímco většina respondentů z jiných kategorií soudům častěji důvěřuje, u kategorie s mezigeneračním přenosem je dominujícím postojem (55,4 %) nedůvěra (podbarveno červeně). Je zde zřejmá výrazná odlišnost důvěry v soudy u respondentů bez zkušenosti s domácím násilím. Tito respondenti jsou mezi odpověďmi „důvěřuji“ a „nedůvěřuji“ rozloženi opačně než respondenti s mezigeneračním přenosem.²⁹

²⁷ Celkové četnosti za jednotlivé instituce, k nimž respondenti vyjadřovali důvěru, se odlišují. S ohledem na jejich seřazení v grafu 22 jsou odshora dolů následující: 691, 581, 797, 904, 869, 812 a 611.

²⁸ Pro výpočet statistické významnosti v kontingenčních tabulkách bylo v tomto případě nezbytné vyloučit z výpočtu málo četnou odpověď „nevím“ a dále sloučit čtyři stupně důvěry do dvou, „důvěřuji“ (slučující „rozhodně důvěřuji“ a „spíše důvěřuji“) a „nedůvěřuji“ (slučující „rozhodně nedůvěřuji“ a „spíše nedůvěřuji“). Procedura kontingenčních tabulek totiž vyžaduje, aby v políčkách tabulky nebyla naměřena četnost nižší než 5 ve více než 20 % políček a zároveň aby v žádném políčku nebyla tato četnost rovna 0.

²⁹ Pearson Chi-Square = 0,000; Cramer's V = 0,256

TABULKA 37: RESPONDENTI PODLE ZKUŠENOSTI S DOMÁCÍM NÁSILÍM A DŮVĚRY V SOUDY

Soudy:		Zkušenost s DN:				
		jako dítě i dospělý	pouze jako dítě	pouze jako dospělý	zkušenost nemám	celkem
důvěřuji	počet	91	138	87	215	531
	podíl	44,6 %	58,7 %	56,9 %	77,6 %	61,1 %
nedůvěřuji	počet	113	97	66	62	338
	podíl	55,4 %	41,3 %	43,1 %	22,4 %	38,9 %
celkem	počet	204	235	153	277	869
	podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Podobné zjištění nabízí výsledek výpočtu rozdílů mezi kategoriemi v důvěře k práci policie. I zde se kategorie statisticky významně odlišují³⁰, zásadní odlišnost přitom tabulka 38 ukazuje u kategorie respondentů s mezigeneračním přenosem. Zatímco respondenti z ostatních kategorií policii převážně důvěřují, respondenti s mezigeneračním přenosem jsou k činnosti policie převážně (52,8 %) nedůvěřiví (podbarveno červeně).

TABULKA 38: RESPONDENTI PODLE ZKUŠENOSTI S DOMÁCÍM NÁSILÍM A DŮVĚRY V POLICI

Policie:		Zkušenost s DN:				
		jako dítě i dospělý	pouze jako dítě	pouze jako dospělý	zkušenost nemám	celkem
důvěřuji	počet	101	148	98	232	579
	podíl	47,2 %	60,2 %	60,9 %	82,0 %	64,0 %
nedůvěřuji	počet	113	98	63	51	325
	podíl	52,8 %	39,8 %	39,1 %	18,0 %	36,0 %
celkem	Počet	214	246	161	283	904
	podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Co se týče důvěry k práci OSPOD, všechny kategorie respondentů OSPOD převážně důvěřují. Zobrazené podíly (podbarveno červeně a šedě) nicméně opět poukazují na opačné tendence při volbě odpovědi mezi kategorií s mezigeneračním přenosem a kategorií bez zkušenosti s domácím násilím. Kategorie s mezigeneračním přenosem je nejméně důvěřivá k práci OSPOD, kategorie bez zkušenosti s domácím násilím je naopak nejdůvěřivější. Uvedená zjištění nabízí tabulka 39.³¹

³⁰ Pearson Chi-Square = 0,000; Cramer's V = 0,275

³¹ Pearson Chi-Square = 0,004; Cramer's V = 0,130

TABULKA 39: RESPONDENTI PODLE ZKUŠENOSTI S DOMÁCÍM NÁSILÍM A DŮVĚRY V OSPOD

OSPOD:		Zkušenost s DN:				
		jako dítě i dospělý	pouze jako dítě	pouze jako dospělý	zkušenost nemám	celkem
důvěřuji	počet	97	129	79	168	473
	podíl	51,6 %	58,9 %	55,2 %	68,0 %	59,3 %
nedůvěřuji	počet	91	90	64	79	324
	podíl	48,4 %	41,1 %	44,8 %	32,0 %	40,7 %
celkem	počet	188	219	143	247	797
	podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Tabulka 40 informuje o rozdílech mezi kategoriemi respondentů podle zkušenosti s domácím násilím a důvěry k sociálním odborům obce. Z grafu 22 přitom víme, že práce sociálních odborů obcí vyvolává v respondentech obecně častěji nedůvěru. Kontingenční tabulka ukazuje, že tato převažující nedůvěra se netýká kategorie respondentů bez zkušenosti s domácím násilím. Podíly (podbarveno červeně) nicméně opět poukazují i na určitou odlišnost kategorie s mezigeneračním přenosem. Přestože postoj těchto respondentů je v souladu s obecným trendem, hodnoty v tabulce ukazují, že tito respondenti posilují tento trend nejvíce, jsou nejvíce nedůvěřiví k sociálním odborům obce (65,0 %).³²

TABULKA 40: RESPONDENTI PODLE ZKUŠENOSTI S DOMÁCÍM NÁSILÍM A DŮVĚRY V SOCIÁLNÍ ODBOR OBCE

Sociální odbor obce:		Zkušenost s DN:				
		jako dítě i dospělý	pouze jako dítě	pouze jako dospělý	zkušenost nemám	celkem
důvěřuji	počet	50	58	39	103	250
	podíl	35,0 %	36,5 %	39,8 %	56,9 %	43,0 %
nedůvěřuji	počet	93	101	59	78	331
	podíl	65,0 %	63,5 %	60,2 %	43,1 %	57,0 %
celkem	počet	143	159	98	181	581
	podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Kategorie osob s mezigeneračním přenosem domácího násilí statisticky významně více než jiné kategorie nedůvěřuje soudům a policii. Jejich nedůvěra k práci OSPOD a k práci sociálních odborů obcí je mezi všemi kategoriemi také nejsilnější, byť u těchto institucí je nejvyšší odlišnost kategorie respondentů bez zkušenosti s domácím násilím. Toto zjištění lze interpretovat například vlastní špatnou zkušeností s prací těchto institucí, tedy určitým zklamáním.

³² Pearson Chi-Square = 0,000; Cramer's V = 0,191

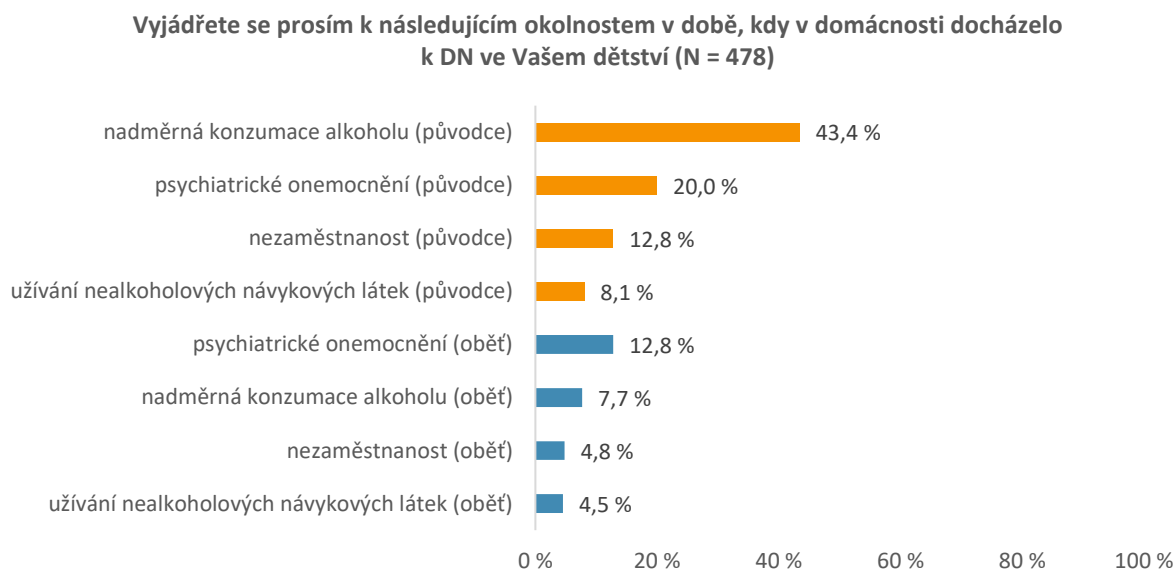
2.4.7. Další pozorované souvislosti

Dalším výzkumným záměrem bylo zodpovědět otázku, v čem dalším se liší respondenti s mezigeneračním přenosem domácího násilí od respondentů s odlišnou, či žádnou zkušeností s DN? Konkrétně byly zjišťovány souvislosti se sociálně-patologickými jevy, opakováním domácího násilí v dalších partnerských vztazích, kvalitou komunikace v rodině a hodnocením vztahů s dalšími členy rodiny. Otázky směřující k zodpovězení těchto souvislostí nicméně v dotazníku nebyly pokládány těm respondentům, kteří nemají žádnou zkušenost s domácím násilím. V textu dále jsou proto uvedena porovnání vždy pouze za dvě kategorie: respondenty s mezigeneračním přenosem domácího a respondenty se zkušeností pouze z dětství, nebo pouze z dospělosti. Následující text uvádí pouze porovnání, u nichž byla prokázána statistická významnost. Jedná se tedy o rozdíly týkající se celé populace. Smyslem hledání těchto rozdílů bylo poukázat na případné mediátory či protektivní faktory přenosu domácího násilí z generace na generaci. V úvodu každé části je opět vždy nejprve uveden graf či tabulka sumarizující odpovědi obou kategorií respondentů.

SOCIÁLNĚ-PATOLOGICKÉ JEVY

Graf 23 uvádí relativní výskyt všech čtyř zkoumaných sociálně-patologických jevů v původní rodině respondenta (v dětství), a to zvláště za původce násilí (podbarveno oranžově) a zvláště za oběti násilí (podbarveno modře). Graf 23 ukazuje, že nadměrná konzumace alkoholu u původce násilí je nejčastěji se objevujícím sociálně-patologickým jevem (40,2 %). U obětí násilí je to naopak psychiatrické onemocnění (11,1 %), které se nicméně objevuje s téměř čtyřikrát nižší četností než nadměrná konzumace alkoholu u původce násilí.

GRAF 23: VÝSKYT VYBRANÝCH SOCIÁLNĚ-PATOLOGICKÝCH JEVŮ

U kategorie respondentů s přenosem domácího násilí z dětství do dospělosti a u kategorie respondentů s výskytem domácího násilí pouze v dětství se statisticky významné rozdíly³³ projevily v případě psychiatrického onemocnění, a to jak na straně oběti, tak na straně původce násilí. Jak ukazují tabulky 41 a 42. Předpoklad o souvislosti psychiatrického onemocnění na straně původce či oběti násilí v původní rodině respondenta s výskytem domácího násilí v rodině, kterou respondent založil, lze tedy na základě analyzovaných dat považovat za platný.

TABULKA 41: SOUVISLOST PSYCHIATRICKÉHO ONEMOCNĚNÍ U PŮVODCE DOMÁCÍHO NÁSILÍ V PŮVODNÍ RODINĚ RESPONDENTA S PŘENOSEM DN DO RODINY, KTEROU RESPONDENT ZALOŽIL

Psychiatrické onemocnění (původce):		Zkušenost s DN:		
		jako dítě i dospělý	pouze jako dítě	celkem
ano	počet	39	31	70
	podíl	25,0 %	16,0 %	20,0 %
ne	počet	117	163	280
	podíl	75,0 %	84,0 %	80,0 %
celkem	počet	156	194	350
	podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %

TABULKA 42: SOUVISLOST PSYCHIATRICKÉHO ONEMOCNĚNÍ U OBĚTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ V PŮVODNÍ RODINĚ RESPONDENTA S PŘENOSEM DN DO RODINY, KTEROU RESPONDENT ZALOŽIL

Psychiatrické onemocnění (oběť):		Zkušenost s DN:		
		jako dítě i dospělý	pouze jako dítě	celkem
ano	počet	32	21	53
	podíl	16,7 %	9,4 %	12,8 %
ne	počet	160	202	362
	podíl	83,3 %	90,6 %	87,2 %
celkem	počet	192	223	415
	podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %

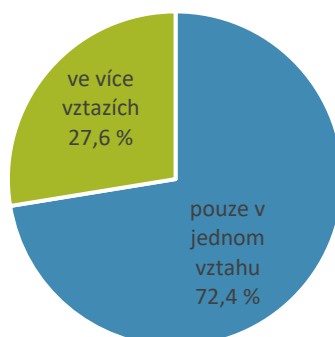
OPAKOVÁNÍ V DALŠÍCH PARTNERSKÝCH VZTAZÍCH

Dalším záměrem bylo ověřit, zda se zkušenost s domácím násilím v dětství může promítat do opakování zkušenosti s partnerským násilím v dospělosti. Graf 24 ukazuje, že více než čtvrtina respondentů, kteří zažili domácí násilí v dospělosti ve svých partnerských vztazích, zažila domácí násilí (v jakékoliv podobě či roli) i ve svém dětství, v původní rodině.

³³ Psychiatrické onemocnění (původce): Pearson Chi-Square = 0,036; Phi = 0,112; Psychiatrické onemocnění (oběť): Pearson Chi-Square = 0,027; Phi = 0,108.

GRAF 24: OPAKOVÁNÍ VÝSKYTU PARTNERSKÉHO NÁSILÍ

**V kolika vztazích jste zažil/a domácí násilí?
(N = 370)**

Tabulka 43 přitom ukazuje podíly zvláště za kategorii s mezigeneračním přenosem a kategorií se zkušeností s domácím násilím z dětství i dospělosti, rozdíly v těchto podílech jsou přitom statisticky významné.³⁴ Zkušenost s domácím násilím v dětství se tedy může promítat do opakování zkušenosti s partnerským násilím v dospělosti.

TABULKA 43: SOUVISLOST ZKUŠENOSTI S DN S ČETNOSTÍ PARTNERSKÉHO NÁSILÍ V DOSPĚLOSTI

V kolika vztazích jste zažil/a domácí násilí?		Zkušenost s DN:		
		jako dítě i dospělý	pouze jako dospělý	celkem
pouze v jednom vztahu	počet	135	133	268
	podíl	65,9 %	80,6 %	72,4 %
ve více vztazích	počet	70	32	102
	podíl	34,1 %	19,4 %	27,6 %
celkem	počet	205	165	370
	podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %

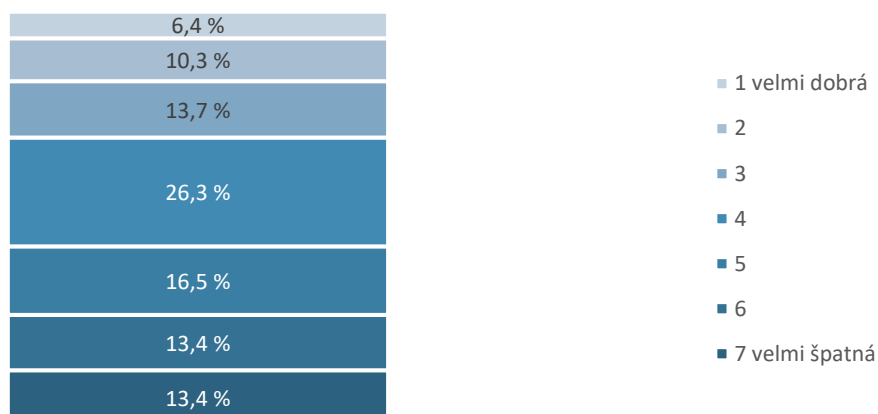
KVALITA KOMUNIKACE V RODINĚ

Graf 25 ukazuje, jak hodnotí respondenti, kteří zažili domácí násilí v dospělosti, kvalitu komunikace mezi členy své rodiny. Kvalita komunikace byla hodnocena na sedmibodové stupnici. Více než čtvrtina respondentů (26,3 %) hodnotí komunikaci nejednoznačně, volí prostřední bod stupnice, 4. Sečteme-li však podíly odpovědí za všechna pozitivní hodnocení (6,4 % + 10,3 % + 13,7 %) a negativní hodnocení (16,5 % + 13,4 % + 13,4 %) komunikace, je zřejmé, že násilí v rodině s negativní komunikací souvisí.

³⁴ Pearson Chi-Square = 0,002; Phi = -0,164

GRAF 25: HODNOCENÍ KVALITY KOMUNIKACE V DOSPĚLÉ RODINĚ RESPONDENTŮ

Jak hodnotíte komunikaci, která byla mezi členy rodiny ve vaší dospělosti? (N = 388)

Výše uvedené zjištění není nijak překvapující. Tabulka 44 uvádí zajímavější souvislost, a sice se zkušeností s domácím násilím. Respondenti se zkušeností s domácím násilím nejen z dospělosti, ale i z dětství, totiž hodnotí kvalitu komunikace v své stávající rodině výrazně hůře než respondenti, kteří zažili či zažívají toto násilí pouze v dospělosti. Tyto rozdíly jsou statisticky významné³⁵ a mohou podporovat předpoklad o tendenci osob se zkušeností s domácím násilím v dětství (podvědomě) přenášet násilné vzorce i do svých dospělých vztahů.

TABULKA 44: SOUVISLOST ZKUŠENOSTI S DN S KVALITOU KOMUNIKACE V RODINĚ

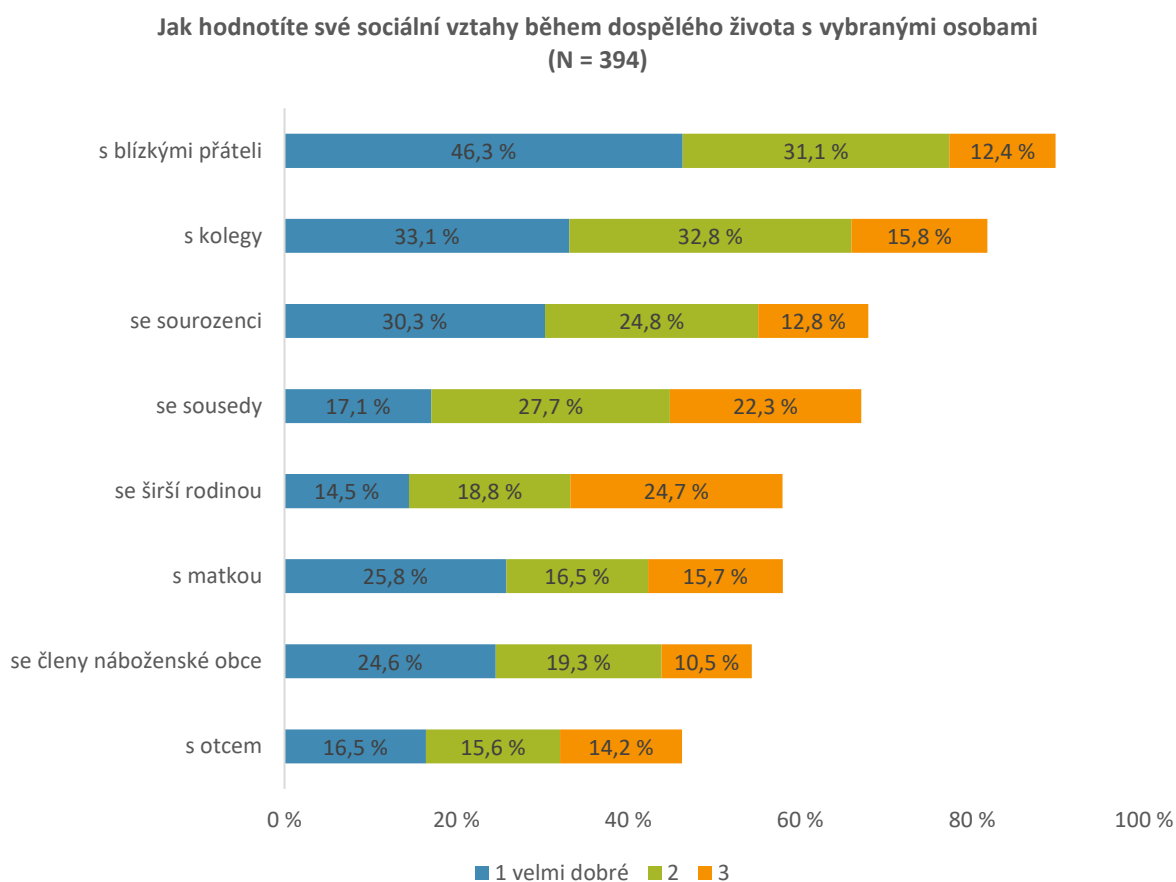
Uveďte prosím, jak hodnotíte komunikaci, která byla mezi členy rodiny ve vaší dospělosti.		Zkušenost s DN:		
		jako dítě i dospělý	pouze jako dospělý	celkem
1 velmi dobrá	počet	3	22	25
	podíl	1,4 %	13,3 %	6,4 %
2	počet	11	29	40
	podíl	5,0 %	17,5 %	10,3 %
3	počet	24	29	53
	podíl	10,8 %	17,5 %	13,7 %
4	počet	54	48	102
	podíl	24,3 %	28,9 %	26,3 %
5	počet	41	23	64
	podíl	18,5 %	13,9 %	16,5 %
6	počet	45	7	52
	podíl	20,3 %	4,2 %	13,4 %
7 velmi špatná	počet	44	8	52
	podíl	19,8 %	4,8 %	13,4 %
celkem	počet	222	166	388
	podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %

³⁵ Pearson Chi-Square = 0,000; Eta = 0,438.

HODNOCENÍ VZTAHŮ S DALŠÍMI ČLENY RODINY

Následující část odpovídá na otázku, zda se zkušenost s domácím násilím v dětství i v dospělosti promítá do vztahů s dalšími osobami. Vztahy s těmito osobami byly hodnoceny na sedmibodové stupnici. Graf 26 ukazuje, že vztahy s rodinnými příslušníky, včetně širší rodiny, jsou hodnoceny pozitivně (body 1, 2 a 3 na stupnici) méně než vztahy s jinými osobami, s výjimkou vztahů se sourozenci. Graf přitom ukazuje souhrnné hodnocení za všechny respondenty se zkušeností s domácím násilím v dospělosti, bez ohledu na to, zda se u těchto respondentů objevilo domácí násilí i v dětství či pouze v dospělosti.

GRAF 26: HODNOCENÍ VZTAHŮ RESPONDENTŮ SE ZKUŠENOSTÍ S DN V DOSPĚLOSTI S VYBRANÝMI OSOBAMI

Rozdíly mezi kategorií respondentů se zkušeností s domácím násilím pouze v dospělosti a respondenty, kteří mají tuto zkušenost v dětství i v dospělosti, se ukázaly jako statisticky významné³⁶ pouze v případě, kdy jde o vztahy s rodinnými příslušníky. Tyto rozdíly ilustrují tabulky 45 až 48. Zjištění v nich popsaná přitom podporují předpoklad, že zkušenost s domácím násilím v dětství se promítá do vztahů s rodinnými příslušníky z původní rodiny (v dětství) dlouhodobě.

³⁶ Matka: Pearson Chi-Square % 0,000; Eta = 0,402; Otec: Pearson Chi-Square % 0,000; Eta = 0,502; Sourozenci: Pearson Chi-Square % 0,011; Eta = 0,220; Širší rodina: Pearson Chi-Square % 0,001; Eta = 0,248

TABULKA 45: SOUVISLOST ZKUŠENOSTI S DN SE VZTAHEM K MATCE

vztahy s matkou		Zkušenost s DN:		
		jako dítě i dospělý	pouze jako dospělý	celkem
1 velmi dobré	počet	38	59	97
	podíl	17,8 %	36,2 %	25,8 %
2	počet	25	37	62
	podíl	11,7 %	22,7 %	16,5 %
3	počet	29	30	59
	podíl	13,6 %	18,4 %	15,7 %
4	počet	30	18	48
	podíl	14,1 %	11,0 %	12,8 %
5	počet	19	12	31
	podíl	8,9 %	7,4 %	8,2 %
6	počet	24	5	29
	podíl	11,3 %	3,1 %	7,7 %
7 velmi špatné	počet	48	2	50
	Podíl	22,5 %	1,2 %	13,3 %
celkem	počet	213	163	376
	Podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %

TABULKA 46: SOUVISLOST ZKUŠENOSTI S DN SE VZTAHEM K OTCI

vztahy s otcem		Zkušenost s DN:		
		jako dítě i dospělý	pouze jako dospělý	celkem
1 velmi dobré	počet	10	47	57
	podíl	5,1 %	31,3 %	16,5 %
2	počet	17	37	54
	podíl	8,7 %	24,7 %	15,6 %
3	počet	27	22	49
	podíl	13,8 %	14,7 %	14,2 %
4	počet	28	19	47
	podíl	14,3 %	12,7 %	13,6 %
5	počet	28	8	36
	podíl	14,3 %	5,3 %	10,4 %
6	počet	28	8	36
	podíl	14,3 %	5,3 %	10,4 %
7 velmi špatné	počet	58	9	67
	podíl	29,6 %	6,0 %	19,4 %
celkem	počet	196	150	346
	podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %

TABULKA 47: SOUVISLOST ZKUŠENOSTI S DN SE VZTAHEM SE SOUROZENCI

vztahy se sourozenci		Zkušenost s DN:		
		jako dítě i dospělý	pouze jako dospělý	celkem
1 velmi dobré	počet	44	60	104
	podíl	22,4 %	40,8 %	30,3 %
2	počet	52	33	85
	podíl	26,5 %	22,4 %	24,8 %
3	počet	27	17	44
	podíl	13,8 %	11,6 %	12,8 %
4	počet	32	22	54
	podíl	16,3 %	15,0 %	15,7 %
5	počet	17	7	24
	podíl	8,7 %	4,8 %	7,0 %
6	počet	9	4	13
	podíl	4,6 %	2,7 %	3,8 %
7 velmi špatné	počet	15	4	19
	podíl	7,7 %	2,7 %	5,5 %
celkem	počet	196	147	343
	podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %

TABULKA 48: SOUVISLOST ZKUŠENOSTI S DN SE VZTAHEM SE ŠIRŠÍ RODINOU

vztahy se širší rodinou		Zkušenost s DN:		
		jako dítě i dospělý	pouze jako dospělý	celkem
1 velmi dobré	počet	17	34	51
	podíl	8,7 %	21,8 %	14,5 %
2	počet	35	31	66
	podíl	17,9 %	19,9 %	18,8 %
3	počet	52	35	87
	podíl	26,5 %	22,4 %	24,7 %
4	počet	32	24	56
	podíl	16,3 %	15,4 %	15,9 %
5	počet	21	11	32
	podíl	10,7 %	7,1 %	9,1 %
6	počet	15	16	31
	podíl	7,7 %	10,3 %	8,8 %
7 velmi špatné	počet	24	5	29
	podíl	12,2 %	3,2 %	8,2 %
celkem	počet	196	156	352
	podíl	100,0 %	100,0 %	100,0 %

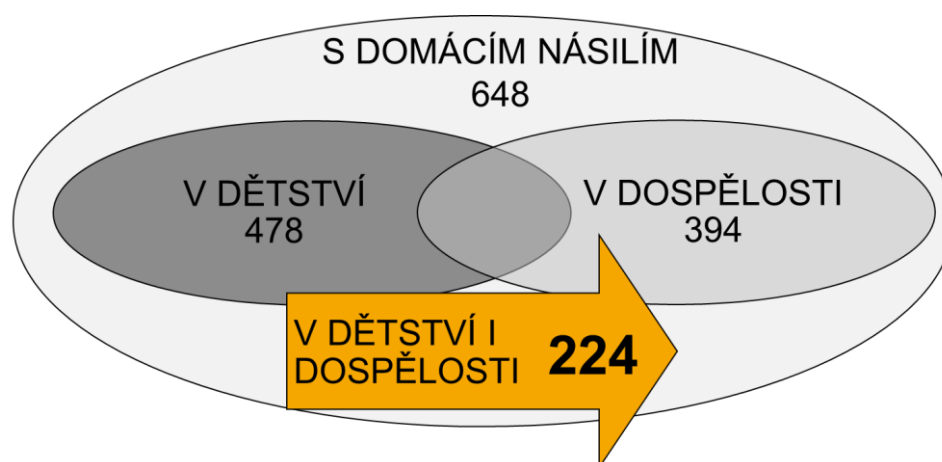
2.4.8. Transmise z dětství do dospělosti

Posledním výzkumným záměrem bylo zodpovědět otázku, jaký podíl mezi oběťmi domácího násilí představují osoby, které mají tuto zkušenost reprodukovanou, a to z dětství do dospělosti. Na tomto místě je vhodné připomenout, že tato skupina v našem současném dotazníkovém šetření čítá 224 respondenty, což v počtu všech 648 respondentů se zkušeností s domácím násilím představuje 34,6 %. Tento údaj může být nicméně nepřesný, protože výběr respondentů do tohoto šetření byl záměrný, „privilegující“ respondenty se zkušeností s domácím násilím. Případné vychýlení tohoto souboru je tedy nutno vážit. Vážení představuje standardní strategii řešení těchto situací. Vážení znamená, že znaky, které jsou ve výběrovém souboru nadreprezentovány, jsou ponížovány a naopak.

Pro stanovení vah bylo využito dat z dotazníkového šetření realizovaného v rámci výzkumu *Zlepšení praxe při prevenci, identifikaci a eliminaci domácího násilí prostřednictvím specializace* zaměřeného na zmapování výskytu fenoménu domácího násilí v ČR. V rámci tohoto výzkumu bylo provedeno v období července až srpna 2015 reprezentativní dotazníkové šetření. Základním souborem zde byla populace ČR 15+. Kvótním výběrem, v němž byly sledovány znaky kraj (NUTS 3), velikost místa bydliště, věk, vzdělání a pohlaví, bylo vybráno 1 435 respondentů. Vzhledem k tomu, že v současném výzkumu z roku 2023 byly sledovány znaky pohlaví, věk a velikost místa bydliště, bylo jako vah využito právě těchto znaků.

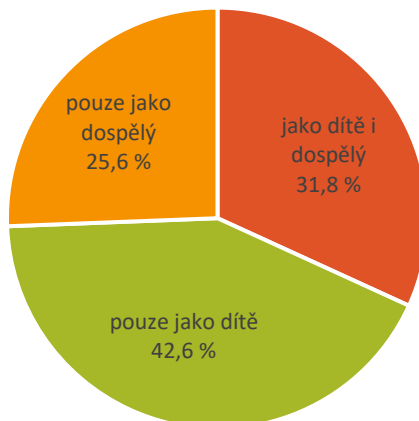
Vážením dat byl podíl 34,6 % snížen na 31,8 %, jak ukazuje graf 27. Na základě tohoto zjištění byl tedy stanoven odhad, že mezi osobami se zkušeností s domácím násilím tvoří přibližně třetinu (31,8 %) osoby, které mají tuto zkušenost reprodukovanou z dětství do dospělosti, jejich zkušenost tedy nese znaky mezigeneračního přenosu.

OBRÁZEK 1: URČENÍ KATEGORIE S MEZIGENERAČNÍM PŘENOSEM DN

GRAF 27: VÁŽENÝ PODÍL RESPONDENTŮ SE ZKUŠENOSTÍ S DN JAKO DÍTĚ I DOSPĚLÝ MEZI VŠEMI RESPONDENTY SE ZKUŠENOSTÍ S DN

Vážený podíl respondentů se zkušeností s DN jako dítě i dospělý

Na závěr je vhodné doplnit, že odhady podílů jiných možností mezigeneračního přenosu (například z dospělosti na dospělé děti) nebyly prováděny s ohledem na nízké výchozí podíly těchto respondentů v našem současném výzkumu, viz výše.

2.4.9. Shrnutí

V rámci analýzy dat bylo identifikováno několik skupin respondentů s mezigeneračním přenosem DN. Bližší pozornost byla věnována kategorii respondentů s přenosem násilí z dětství do dospělosti (dále kategorie s mezigeneračním přenosem DN), a to vzhledem k jejímu vysokému zastoupení ve výběrovém souboru. Konkrétně se jednalo o 224 respondenty. Další analýza se soustředila na zachycení statisticky významných odlišností této kategorie od ostatních kategorií respondentů. Přehled statisticky významných odlišností nabízí níže uvedený výčet:

- Respondenti s mezigeneračním přenosem DN jsou častěji ženy.
- Jako zdroj informací o DN významně méně často využívají televizi a rozhlas. Tato kategorie totiž pravděpodobně vyhledává specifické informace o DN. Společně s kategorií respondentů se zkušeností s DN pouze z dospělosti nemá kategorie s mezigeneračním přenosem DN příliš velké povědomí o tématu DN ze školy. Začlenění tohoto tématu do výuky je pravděpodobně minulo.
- Kategorie respondentů s mezigeneračním přenosem DN sice reflektuje zlepšení politiky boje proti DN v posledních 10 letech, zároveň se však respondenti z této kategorie statisticky významně častěji domnívají, že tématu DN stále není ve veřejném diskurzu věnován dostatek prostoru. Tematizace problematiky DN lze přitom vnímat jako první krok k řešení tohoto problému a jeho prevenci.
- Kategorie s mezigeneračním přenosem DN je oproti ostatním kategoriím respondentů také nejvíce senzitivní k různým projevům a formám DN. Tito respondenti jsou také ve svém vnímání DN nejvíce jednotní. Respondenti s mezigeneračním přenosem DN například statisticky významně více odmítají fyzické tresty uplatňované při výchově dětí. Naopak ale méně odmítají vinu oběti na DN. To naznačuje, že zkušenost s mezigeneračním přenosem DN může ovlivňovat postoj k výchově dětí a k přístupu k aktérům násilí.
- Respondenti s mezigeneračním přenosem DN dále projevují statisticky významně větší nedůvěru vůči soudům, policii, OSPOD a sociálním odborům obcí. Tato nedůvěra může být spojena s negativními zkušenostmi těchto respondentů s prací těchto institucí v kontextu DN.
- U respondentů s mezigeneračním přenosem DN byla v jejich původní rodině častěji psychiatrická diagnóza u oběti nebo původce násilí. DN se u nich také častěji opakovalo ve více partnerských vztazích v dospělosti. Hůře také hodnotí komunikaci ve své současné rodině a vztahy se svou původní rodinou.
- Vážením souboru dle znaků z reprezentativního šetření zaměřeného na fenomén domácího násilí v populaci ČR z roku 2015 bylo odhadnuto, že mezi osobami se zkušeností s domácím násilím tvoří přibližně třetinu (31,8 %) osoby, které mají tuto zkušenost reprodukovanou, a to z dětství do dospělosti. Jejich zkušenost tedy nese znaky mezigeneračního přenosu.

3. Mechanismus přenosu u osob se zkušeností s domácím násilím

Analýza mechanismu mezigeneračního přenosu domácího násilí byla provedena na základě dat vytvořených prostřednictvím polostrukturovaných individuálních rozhovorů s osobami, které disponují zkušeností s domácím a genderově podmíněným násilím. Cílem bylo porozumět mechanismu přenosu násilí a pojmenovat nejdůležitější faktory, které proces přenosu násilí mezi generacemi ovlivňují.

Individuální rozhovory s osobami se zkušeností s domácím a genderově podmíněným násilím probíhaly ve dvou etapách. První část rozhovorů proběhla v březnu až květnu 2023 a předcházela kvantitativnímu výzkumu, který byl následně realizován v souladu s dosavadními kvalitativními zjištěními. Druhá část rozhovorů byla realizována od října do prosince 2023, po ukončení kvantitativního dotazníkového šetření, s cílem prohloubit či doplnit průběžná zjištění.

Participantů byli pečlivě vybíráni tak, aby bylo pokryto co nejširší spektrum osob se zkušeností s domácím a genderově podmíněným násilím, a to jak z pohledu oběti, tak i svědků a původců násilí. Participantů byli vyhledáváni v rámci sítí, které již máme z předchozích výzkumů, ale také za pomoci spolupracujících organizací APIC. Individuální rozhovory byly, stejně jako rozhovory s odborníky, polostrukturované. Od rozhovorů s odborníky se tyto rozhovory odlišovaly větší strukturovaností, kdy výzkumníci měli připravené detailnější sady otázek. Rozhovory, kterých bylo více než pět desítek, sice probíhaly polostrukturovanou formou, ale výzkumníci dávali prostor pro větší celky výpovědí participantů. Rozhovor pokrýval zkušenost participanta s domácím násilím v dětství, v původní rodině oběti (případně zjištění, že se násilí nevyskytovalo), dále domácí násilí v dospělosti a jeho vliv na děti, pokud byly u násilí přítomny. K lepšímu porozumění toho, jaké podoby může mít transgenerační přenos v rodinách, výzkumníkům posloužily ilustrativní příběhy, které participantů vyprávěli, a ve kterých zpravidla mířili i zpět do minulosti – rodin svých rodičů či dále. Na základě těchto příběhů bylo možno popsat rizikové a protektivní faktory, které se v procesu přenosu vyskytují a hrají důležitou roli v tom, zda se násilí dále přenáší nebo se jeho výskyt zastaví.

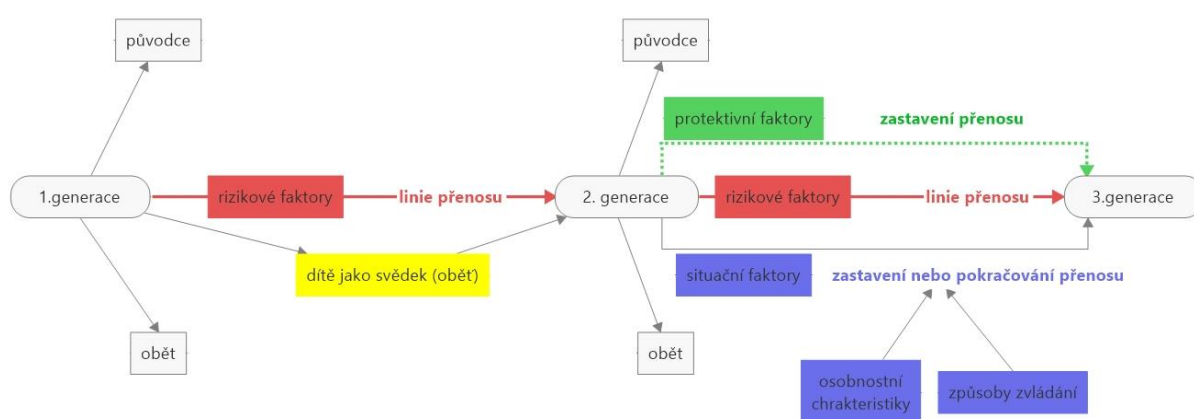
Kvalitativní rozhovory byly analyzovány prostřednictvím zakotvené teorie. Rozhovory byly nejprve přepsány a dále kódovány v programu Atlas.ti. Dále v textu přinášíme výsledky kvalitativních analýz.

3.1. Mechanismus přenosu domácího násilí

Mechanismus přenosu

Mezigenerační přenos domácího a genderově podmíněného násilí je velmi komplexní a komplikovaný proces, který může mít mnoho podob. Abychom se v procesu vyznali a mohli popsat jeho mechanismus, musíme si ho rozložit na proměnné, kterými jsou linie přenosu a jednotlivé faktory ovlivňující přenos.

OBRÁZEK 2: MECHANISMUS PŘENOSU

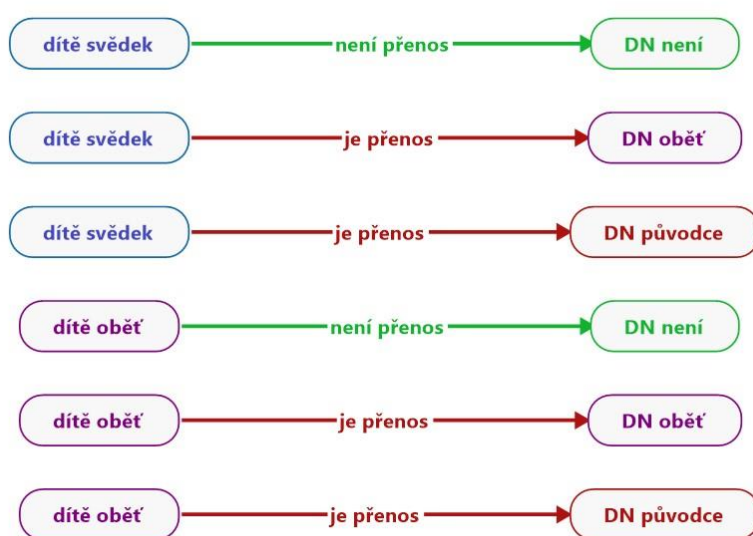
V rámci kvalitativní analýzy jsme díky získaným datům vytvořili schéma mechanismu přenosu, kde hlavní linie přenosu přechází v rámci rodiny od jedné generace ke druhé. V rámci výše uvedeného schématu jsou zjednodušeně zaznačeny nejen linie přenosu, ale i význam jednotlivých faktorů, které na mezigenerační přenos mají vliv. Zásadní pro přenos domácího násilí je dítě, které se jako svědek (případně jako oběť) dostává do kontaktu s domácím násilím ve své primární rodině. Dítě má v této situaci v zásadě tři možnosti, jak se situace bude dále vyvíjet. Buď dojde k zastavení přenosu, nebo se dítě stane v dospělosti obětí domácího násilí, nebo se v dospělosti stane původcem násilí. Na tento další vývoj života dítěte má vliv mnoho faktorů, které jsme v rámci výzkumu roztříдили na rizikové, protektivní a situační. Rizikové faktory riziko přenosu násilí mezi generacemi zvyšují, protektivní faktory mají účinek opačný, tedy mohou přenos zastavit. Existuje však ještě třetí skupina, kterou jsme pojmenovali situační faktory, a to jsou takové vlivy, které mohou mít jak rizikový, tak protektivní vliv, a záleží na dané situaci, jakou roli v konkrétním případě sehraje. Vedle těchto faktorů hrají velmi významnou roli osobnostní charakteristiky jedince a způsoby zvládání zátěžových situací, kterými přítomnost domácího násilí v rodině bezesporu je.

Linie přenosu

V rámci rozhovorů s osobami, které mají zkušenost s domácím a genderově podmíněným násilím, jsme se zaměřili na podstatu celého mechanismu, kterým je linie přenosu mezi jednotlivými generacemi. Linie přenosu u každého z participantů nám ukázala, zda v rámci jeho života došlo k přenosu násilí

z generace na generaci. V rámci rozhovorů jsme se dotazovali na situaci v dětství a poté se dále posouvali na časové ose života jedince a jeho rodiny. Díky tomu jsme mohli vydefinovat několik základních situací, se kterými se osoby se zkušeností s domácím násilím mohou setkat a které jsou ovlivněny tím, zda k přenosu domácího násilí dochází či nikoliv. Z kvalitativních dat nám vyplynulo, že zásadní pro přenos domácího násilí je zkušenost z dětství. Jde tedy o to, zda bylo dítě svědkem či obětí domácího násilí v dětství, což lze považovat za výchozí bod k tomu, zda bude násilí přenášeno do dalších generací. Ještě před tím, než začneme definovat jednotlivé faktory, které mohou mít na přenos domácího násilí vliv, zaměříme se na samotnou linii přenosu z pohledu dítěte, u kterého mezigenerační přenos začíná, ale i končí.

OBRÁZEK 3: LINIE PŘENOSU MEZI GENERACEMI

V datech jsme identifikovali několik možných situací, ve kterých se dítě může nacházet a které ovlivňují, zda je, či není přenos domácího násilí na další generace. Pokud je dítě v dětství svědkem nebo obětí domácího násilí, tak v dospělosti může dojít ke třem různým situacím. V prvním případě k přenosu domácího násilí nedochází a dítě si do dospělosti domácí násilí v žádné z forem nepřenáší. Významná data ukazují, že v tomto případě bylo zastoupeno více protektivních než rizikových faktorů. Významnou roli zde hrají osobnostní charakteristiky a způsoby zvládnutí, které dítě vědomě i nevědomě využilo k zastavení přenosu. V druhém případě k přenosu domácího násilí dochází a dítě se v dospělosti může stát obětí domácího násilí. Ve třetím případě k přenosu domácího násilí také dochází, dítě se v dospělosti může stát původcem násilí. V těchto dvou případech výzkumná data ukazují, že během života dítěte (a následně i v dospělosti) převládají rizikové faktory nad protektivními. Osobnostní charakteristiky a způsoby zvládnutí v těchto případech dítěti neposkytují potřebnou ochranu pro zastavení přenosu domácího násilí. V následující části textu budou výše uvedené faktory podrobněji popsány a vysvětleny.

Pro výzkum mezigeneračního přenosu násilí je stěžejní zaměřit se právě na linii přenosu. Prvotní výzkumy, které se na přenos mezigeneračního násilí zaměřovaly, pracovaly hlavně s teorií sociálního učení, tedy s faktem, že člověk si v průběhu socializace osvojuje takové způsoby chování a jednání,

kteřé jsou přiměřené situaci, které je vystaven. Toto se týká i domácího násilí a učení se způsobů chování a jednání v situacích, které jsou s domácím násilím spojeny. Pozdější výzkumy toto nepopírají, ale rozšiřují mechanismus přenosu o další důležité faktory, které na něj mají vliv. Takovýchto faktorů jsme v rámci našeho výzkumu identifikovali několik. Na přenos násilí má vliv celá řada faktorů, které si v následujícím textu postupně představíme.

3.2. Klíčové faktory přenosu domácího násilí

V rámci výzkumu jsme identifikovali tři nejdůležitější faktory, jež mají významný podíl na tom, zda dojde k přenosu násilí, či k jeho zastavení. Tyto faktory jsou v rámci problematiky transgeneračního přenosu klíčové a je třeba o nich hovořit a dále s nimi pracovat. Jedná se o tyto tři kategorie:

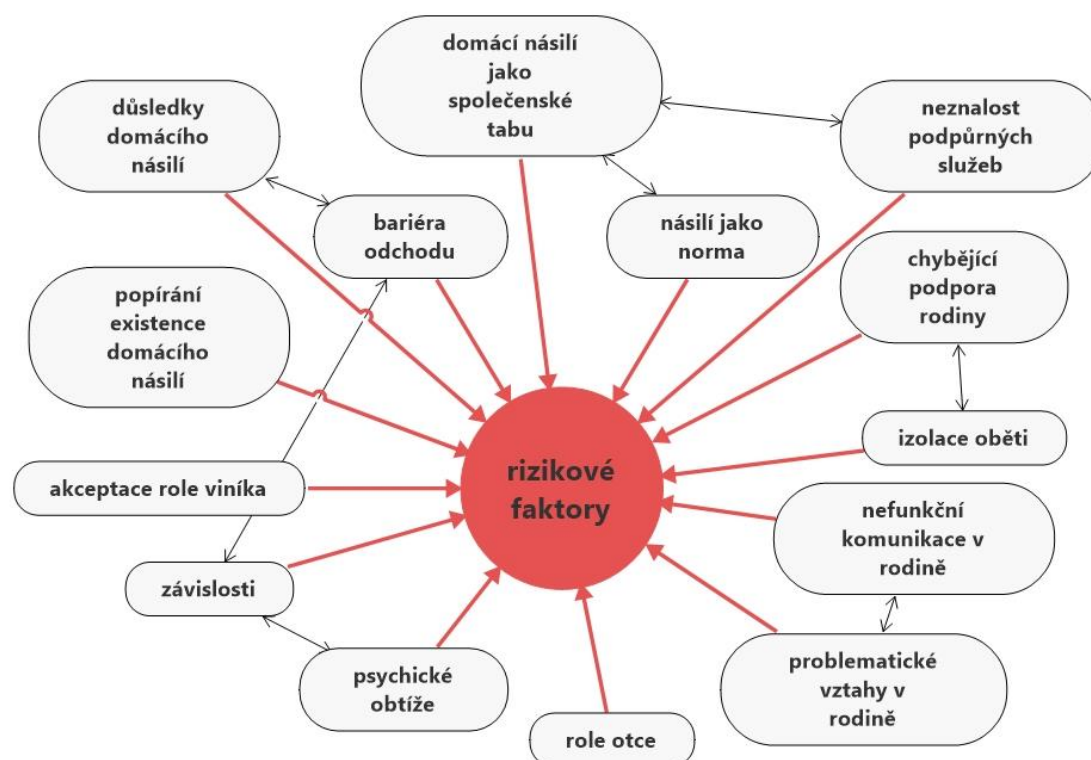
- 1) rizikové faktory;
- 2) protektivní faktory;
- 3) situační faktory;

Každá kategorie zahrnuje množství dílčích faktorů, které lze na základě kódování v některých případech přiřadit i do více kategorií.

3.2.1. Rizikové faktory

V rámci analýzy dat jsme identifikovali řadu rizikových faktorů, které ovlivňují přenos domácího násilí. Je nutné zdůraznit, že následující výčet nemá za cíl zahrnout všechny existující rizikové faktory, ale pouze ty, které vzešly z analýzy námi získaných dat.

OBRÁZEK 4: RIZIKOVÉ FAKTORY

Bariéra odchodu

Získaná data ukazují, že jedním z rizikových faktorů, který oběti brání odejít z násilného vztahu, a tím zvyšuje možnost mezigeneračního přenosu domácího násilí, je **narození nebo přítomnost dětí** ve vztahu. V rámci analýzy se ukázalo, že děti mohou být pro oběť bariérou, která jim odchod ztěžuje. Participantů uváděli, že odchod od původce násilí jim komplikoval **strach z toho, že o děti přijdou**. „Odešla jsem od manžela, zařídila jsem si azyl, šla jsem na sociálku a normálně jsem to nahlásila. Už jsem byla tak zoufalá, že jsem si říkala, ať mi ty děti seberou, ale já už fakt nemůžu. No a oni mi řekli, že to takhle nefunguje, že nikomu hned děti sebrat nemůžou, že si vlastně musejí zjistit, jak ty děti žijou, v čem žijou a tak.“

Kromě dětí může být bariérou odchodu i společné vlastnictví **domácího mazlíčka** (nejčastěji byl zmiňován pes) nebo **společné vlastnictví majetku** (nejčastěji nehmotného). „Fakt bylo těžké odejít, protože jsme spolu měli napůl byt, ale hlavně jsme spolu měli psa. A já jsem prostě měla hrozný strach, co by se s ním dělo, kdybych odešla.“

Další významnou bariérou odchodu, kterou jsme v rámci analýzy identifikovali, je **závislost na partnerovi**, která může být emoční nebo finanční a která oběti ztěžuje odchod od původce, čímž narůstá riziko přenosu násilí na další generace. **Emoční závislost** oběti na původci násilí je komplexní a destruktivní vztahový proces, kdy oběť pociťuje silné emocionální pouto k původci násilí, a to i přes

fyzické, psychické či jiné formy zneužívání. Oběť často pociťuje strach, vinu, nejistotu a nedostatek sebedůvěry, což vede k nadměrnému podřizování se a ztrátě osobní autonomie. Tato závislost může být posilována manipulativními taktikami původce násilí a sociální izolací oběti. „*Pamatuju si, že on prostě najednou, jako kdyby se nic nestalo, mě prostě vzal do náruče, odnesl mě do postele, hladil mě a snažil se mě prostě uklidnit. A úplně mě zase dostal do té pozice, že on nic neudělal, nic neřekl. On mi vlastně celou tu dobu v našem vztahu dával pocit, že bez něj bych prostě nepřežila, bez něj já jsem prostě k ničemu a já jsem mu to věřila.*“ **Finanční závislost** oběti na původci násilí je stav, kdy oběť je ekonomicky závislá na původci násilí, což omezuje její schopnost odejít z tohoto vztahu. Původce násilí může ovládat finanční prostředky, což oběť činí zranitelnou a ztěžuje jí opuštění násilné situace. Tato závislost často vede k pocitu bezmoci a strachu, a to může udržovat oběť v cyklu násilí. „*Peníze mi vůbec nechtěl dávat žádné. A když si na to vzpomenu, jak to bylo trapné a ponižující, jak jsem se ho doprošovala, třeba že potřebujeme koupit dětem botičky, jestli mi dá na botičky, protože peníze držel on, že jo. A to bylo strašně ponižující, se ho vždycky doprošovat, a on potom po čtyřech dnech mi je třeba milostivě hodil na stůl ty peníze.*“

DN jako společenské tabu

Domácí násilí je ve společnosti často obklopeno **mlčením, stigmatizací a nedostatkem otevřeného dialogu**. Zejména oběti se nerady svěřují se svou zkušeností s domácím násilím, protože se stydí, a také obávají možné stigmatizace. „*Tenkrát mi dali nějaký telefon na Linku bezpečí, ale já jsem tam nevolala, protože jsem nevěděla, co jim říct. Vlastně tenkrát se o tom ani nemluvalo. Bylo to nepříjemné si někde stěžovat, že je doma ženská bita, nebo nějak slovně napadaná. Bylo to takové, já nevím, teď tu situaci asi ani dost dobře nechápu.*“

Jednou z možných příčin tohoto společenského tabu je i to, že společnost (nebo veřejnost) často **nemá dostatečné povědomí o rozsahu a závažnosti domácího násilí**, což může vést k jeho podcenění a nedostatečné podpoře osob, které jsou domácím násilím zasaženy. Některé formy domácího násilí navíc byly dlouhou dobu považovány za "normální" součást rodinné dynamiky. „*My jsme v té době vůbec neznali pojem domácí násilí. Já jsem to slyšela vlastně poprvé před asi 10 lety, že jo. Tenkrát se to vůbec nepojmenovalo a ani se o tom nikde nemluvalo. To se vždycky tutlalo a byla to vlastně norma skoro v každé rodině.*“

Z analýzy dat se ukázalo, že **oběti mohou mít obavy z toho, jak budou jejich zkušenosti přijaty ve společnosti**, a mohou se obávat možných následků, jako je zvýšené násilí ze strany původce nebo odmítnutí pomoci ze strany společnosti. To pak může vést k tomu, že svou situaci nijak neřeší, čímž se zvyšují šance na mezigenerační přenos domácího násilí. Tabuizace domácího násilí ve společnosti vytváří klima, ve kterém je obtížné mluvit o tomto problému a otevřeně a efektivně mu čelit. Navíc se ve spojitosti s problematikou domácího násilí mezi lidmi traduje velmi mnoho mýtů. Dlouho byla za největší **mýtus o domácím násilí** považována představa, že se **jedná pouze o soukromou věc, do které ostatní lidé nemají zasahovat**. „*Dělo se to v devadesátých letech, v té době nebyl nikdo, kdo by nám pomohl, protože se všichni tvářili, že žádné domácí násilí neexistuje. V té době to bylo i normální, že dostala ženská od manžela přes držku, mi přijde, dost se to bralo tak jako jinak.*“

Tabuizace domácího násilí je významným rizikovým faktorem, který velkou měrou k přenosu mezigeneračního násilí přispívá. Z rozhovorů (ale i z kvantitativních dat) vyplývá, že dochází k **pozvolné**

proměně postoje společnosti, kdy se o domácím násilí více hovoří, a také se mnohem více řeší jeho důsledky. Společnost je v současnosti mnohem více vnímána jako důležitý prvek pomoci osobám ohroženým domácím násilím, čímž se snižuje její rizikový vliv na přenos domácího násilí. Velkou měrou k tomu přispívají i služby a organizace, které nabízejí svou pomoc nejen obětem, ale i svědkům a původcům domácího násilí. K prolomení toho, že domácí násilí je tabu, o kterém se veřejně nemluví, přispívají i osvětové kampaně či podcasty, které se toto téma snaží ve veřejném prostoru více otevřít.

Neznalost podpůrných služeb

Dalším významným rizikovým faktorem, který byl v rozhovorech participanty zmiňován a který částečně souvisí i s tabuizací domácího násilí, je neznalost podpůrných služeb. Problémem může být nejen to, že osoba ohrožená domácím násilím **neví o službách**, ale že tyto služby jí mohou být **nedostupné v dané lokalitě**, což je daleko větší problém u osob žijících v menších městech a na vesnici. Jedním z důsledků této neznalosti je vyšší riziko přenosu domácího násilí na další generace. *„Intervenční centrum a ostatní neziskové organizace jsem objevila až na policii, vůbec jsem o nich nevěděla. Někdy jsem si kolikrát hledala nějaké informace na internetu, když už jsem teda odešla z toho domu bloudit do lesa na 3 hodiny, tak jsem si samozřejmě občas otevřela internet a hledala jsem, ale na internetu je toho mnoho prostě a vždycky to bylo tak, že jsem našla něco, že bych se mohla na někoho obrátit třeba někde ve větším městě, ale v tu chvíli prostě nejedete. No to se vám rozleží a zase to je chvilku růžový všechno. Takže když jsem potom seděla na policii a tam jsem viděla ten plakát na intervenční centrum a pak mi o tom řekla i sociální pracovnice, tak to byla ta největší pomoc. To je opravdu něco, o čem by se mělo začít mluvit pořádně, protože myslím, že takových lidí je hodně, co hledají pomoc a neví, kam se obrátit.“*

Násilí jako norma

V naší společnosti je domácí násilí často považováno za normální či přijatelné chování, což vede k ignorování nebo minimalizaci této závažné problematiky. Námi oslovení participanti téměř shodně uváděli, že v jejich rodinách bylo **násilí přítomno jako běžná součást života**. Významným rizikem je pro přenos a vnímání domácího násilí jako normy to, zda oběť zažila domácí násilí v dětství, jako svědek nebo oběť. *„Takže u nás docházelo k velkému fyzickému napadání ze strany manžela a vlastně to trvalo strašně dlouho. On v takovém prostředí vyrůstal, ten můj manžel, takže mu to nepřišlo nějak divný.“* Někteří původci jsou přesvědčeni, že jejich způsob chování je nejen normální, ale je dokonce **pro dobro ostatních členů rodiny**. *„Můj nevlastní otec první ten bil vlastně moji mámu, no a mě bil taky, a vždycky říkal, že nás bije z lásky, pro naše dobro.“*

Pokud jsou **v širší společnosti tolerovány normy násilí**, odráží se to i na rodinném prostředí. Pokud je násilí vnímáno jako legitimní způsob řešení konfliktů nebo vyjadřování autority, členové rodiny mohou přijmout podobné hodnoty a normy. Typickým příkladem, který naši participanti uváděli, je nepřiměřené fyzické trestání dětí, které je v naší společnosti tolerováno bez ohledu na to, že nezpochybnitelně přispívá jako rizikový faktor k přenosu násilí na další generace. *„No ono jde vlastně o pohled té české společnosti, která je taky hodně specifická. V té normě vnímání toho násilí a toho, že se o tom nemluví, že se to tutlá. V některých státech není myslitelné, aby někdo šel a seřezal páskem děti, ale u nás je to vlastně běžný styl výchovy.“*

Chybějící podpora rodiny

Dalším z identifikovaných rizikových faktorů je **nedostatek rodinné podpory**, který může hrát klíčovou roli jak pro oběť domácího násilí, tak i v přenosu mezigeneračního násilí. V rozhovorech se objevily případy, kdy se oběť snažila hledat podporu u své rodiny, která by jí poskytla pocit bezpečí a pomoc při hledání řešení, ale místo toho byla odmítnuta, což vedlo k její izolaci a prohloubení pocitu bezmoci. *„A vlastně doma jsem si ani nemohla třeba mamce postěžovat, probrat to s ní, aby mi poradila. Když jsem to zkusila, tak ona mě vůbec nechápala, spíš na mě byla ještě zlá a jeho se zastávala. To bylo takové strašně zvláštní. A když jsem řekla mamce, že se rozvedu, že už s ním prostě nebudu, tak mamka mi na to řekla, že to musím vydržet, že ona to s tátou taky vydržela.“* Ze získaných dat vyplývá, že nedostatek rodinné podpory se častěji vyskytoval v případech, kdy se násilí přenášelo z jedné generace na druhou a nebylo dosud řešeno. Snaha zastavit tento přenos a vymanit se z násilí nebyla v těchto případech členy rodiny příliš podporována či pochopena.

Izolace oběti

Izolace oběti má významný vliv na přenos domácího násilí. V případě, že je **oběť izolována od rodiny**, přátel a dalších podpůrných sítí, tak to může vést k zesílení kontroly a moci původce násilí. Z analýzy dat plyne, že izolace oběti může hrát roli i jako rizikový faktor v procesu mezigeneračního přenosu, pokud jsou v domácnosti přítomny děti, které právě **díky izolaci jsou více vystaveny násilnému chování a mají omezenou možnost získat jiné než násilné vzorce chování**, které si pak přenášejí do dospělého života, kdy se pro ně násilí stává normou. *„Manžel mi dělal hrozný žárlivý scény, i přestože jsem nikam nechodila. Neměla jsem díky němu žádné kamarádky, ani s příbuznými jsme se nestýkali, protože mu všichni vadili. Pak nám dokonce zakazoval zdravit sousedy, protože mu vadili i sousedi. No a pak už mi bránil i ve styku s tím starším synem, který s námi nežil.“*

Z našich dat vyplývá, že oběť může být izolována nejen původcem, **ale i svým okolím** (rodinou, blízkými přáteli, spolupracovníky). V tomto případě nemusí jít o záměrnou izolaci se snahou ublížit oběti, ale často jde spíše o ignorování přítomnosti domácího násilí v rodině oběti či jeho bagatelizaci. Zde se opět ukázalo, že v těch rodinách, kde docházelo k přenášení domácího násilí mezi generacemi a násilí bylo považováno za „normu“, častěji docházelo i k této izolaci oběti ze strany blízkých osob.

Nefunkční komunikace v rodině

Jako další rizikový faktor byla v rámci analýzy identifikována nefunkční komunikace v rodině. Komunikace obecně je základem zdravých vztahů, a pokud selhává v rodině, kde se vyskytují ještě další rizikové faktory, dochází k prohloubení nedorozumění, konfliktů a nespokojenosti v partnerském či rodinném životě. Mnozí participanté v rozhovorech **problémy s komunikací v rodině** zmiňovali. *„My se nikdy v zásadě jako o něčem doma nebavíme v naší rodině, protože tam je takový jako úzus, že jakmile se začneme o něčem bavit, tak se začneme hádat. No takže, tam je to spíš, že tak kolem sebe chodíme v rukavičkách, že spíš ty naše vztahy jsou takové trošku formální a chladné, a prostě radši nezabrušujeme do nějakých rizikových témat.“*

Jako rizikový faktor, který má souvislost s mezigeneračním přenosem domácího násilí, participanté uváděli **nedostatečnou komunikaci a povědomí o vztazích a fungování v partnerově rodině**. Jinak

řečeno, ne každý svému partnerovi přizná, že v jeho původní rodině docházelo k násilí. Důvodem může být, že násilí považuje za normu a nepřijde mu podstatné se o něm zmiňovat. Toto je pro přenos velmi podstatný fakt, zejména proto, že v tomto případě je daleko větší pravděpodobnost, že dojde k přenosu násilných vzorců chování do dalších vztahů. Tento vzorec se častěji vyskytuje u původců či svědků násilí. Dalším důvodem může být i to, že násilí v rodině je uvědomované, ale daná osoba se za něj stydí či nechce, aby se dále v jejím životě vyskytovalo, a proto o něm ani nemluví. Toto je častěji případ obětí.

Nedostatečná komunikace o domácím násilí s dětmi bývá také rizikovým faktorem přenosu domácího násilí. V situaci, kdy jsou děti svědky (nebo i oběťmi) domácího násilí a nikdo s nimi nekomunikuje o tom, že toto se (jim) dít nemá, že to není normální, tak si vzorce přenášejí do dospělého života, jako normu. „*No násilí u nás doma bylo už od mého narození, já si nepamatuju, že by to bylo jinak, já jsem v tom vyrůstala, takže takhle bylo pro mě normální, to že jsme byli bití za všechno a nikdo nám neřekl proč.*“

Další forma nefunkční komunikace v rodině, která má vliv na přenos domácího násilí, byla v rozhovorech zmiňována participanty, kteří byli v dětství oběťmi nebo svědky domácího násilí. V prvním případě se jednalo o situace, kdy byli jako děti nějakým způsobem **týráni někým z rodiny a nikomu se s tím nesvěřili**. Případně chtěli někomu svou zkušenost sdělit až po letech od doby, kdy se to událo, a reakce okolí byla spíše odmítavá. „*Já jsem se mamce chtěla svěřit asi až po 10 letech, kdy se to stalo. Tak jsem jí řekla, že mě brácha sexuálně zneužil, a máma mi odpověděla, že se to nestalo, že kdyby se mi to tehdy stalo, tak bych jí to řekla, ale já jsem věděla, že neřekla prostě. Já jsem tehdy byla malá a vůbec nevěděla, co se stalo. Brácha mi řekl, že mě nechá si zahrát na jeho telefonu a on i řekl, ať se svlíknu, a celou dobu co on tam dělal, co uznal za vhodný, no.*“ V druhém případě se jednalo o nefunkční komunikaci, kdy děti, které byly v dětství oběti nebo svědci násilí v dětském věku, chtěli v dospělosti **s někým z rodičů o situaci promluvit, ale dočkali se zamítnutí či popření toho co se stalo**, co si pamatují oni. „*Já bych byla ráda, kdyby třeba se s ní dalo o tom mluvit, jako tam je vidět, že prostě není cesta si o tom všem co se dělo promluvit. Já když třeba přijdu a řeknu mami, proč si mi třeba udělala tady tohle jako, nebo proč se třeba dělo tady to. Ted' už jsem to vzdala, ale byly z toho takové hádky, že jsme třeba spolu tři roky už jako nemluvily. Ona podle mě strašně trpí a i kvůli tomu je víc nemocná, ale jako aby zvedla telefon a třeba nějakým způsobem to vykomunikovala, tak to radši ona umře.*“

Problematické vztahy v rodině

Jako významný rizikový faktor se jeví i problematické vztahy v rodině, které souvisejí s nefunkční komunikací. Tento dílčí faktor je velmi komplexní a zahrnuje celou řadu situací, které mohou mít vliv na mezigenerační přenos domácího násilí. Problematické vztahy jsou nedílnou součástí každé rodiny, ve které se domácí násilí vyskytuje, a zpravidla se týkají všech zúčastněných rodinných příslušníků. V rozhovorech se objevily některé specifické situace, které s problematickými vztahy souvisejí a mají vliv na mezigenerační přenos domácího násilí.

Jedním z příkladů jsou **problematické vztahy v původní rodině původce**, který si negativní vzorce chování či patologické způsoby jednání přenáší do dospělosti a dochází tak k riziku přenosu domácího násilí. „*Můj otec pravděpodobně asi z toho, co z toho co vím, a jsou to střípky, tak asi neměl úplně*

jednoduché dětství a měl dost komplikovaný vztah se svým vlastním otcem. Dědu já osobně jsem nepoznal, protože zemřel relativně brzo a dávno předtím, než já jsem se vůbec narodil. Ale co vím z vyprávění od mé babičky, tedy jeho mámy, a zároveň z nějakých těch střípků, které zmiňovaly jeho sestry, tak vlastně on se svým otcem vůbec nevycházel.“

Dalším poměrně častým příkladem problematických vztahů v rodině jsou **vztahy mezi dětmi a obětí domácího násilí**, kterou často bývá matka. Děti v dospělosti matce vyčítají její chování, kdy neodešla od původce násilí, ale zůstávala s ním i s dětmi v domácnosti, což vedlo k dlouhodobému vystavení domácímu násilí. Toto dlouhodobé vystavení zvyšuje pravděpodobnost přenosu násilí do vztahů dětí v jejich dospělosti. „*Třeba syn mi to do dneška vyčítá. Ten se s tím nesrovnal a má svůj život taky takový, asi ne moc spokojený. Takže ten na mě najíždí pořád, ten mi dokonce řekl, že jsem mu zkazila dětství.*“ Rizikovým faktorem jsou i **narušené vztahy mezi blízkými osobami**, které se mohou projevat více způsoby. Participanti v rozhovorech uváděli různé podoby narušených blízkých vztahů, se kterými se v rámci své rodiny setkali. Často se objevovaly příklady v podobě zcela **chybějícího vztahu mezi rodičem a dítětem**. „*Doma to bylo mezi mnou a rodičema hodně chladné, oni mi ani neříkali jménem. Sestře normálně říkali Romana a na mě volali jen, pojď sem. Takže jsme se tam cítila jako cizí člověk.*“ V rámci analýzy dat se ukázalo, že rizikovým faktorem je i **narušení vztahů mezi členy rodiny, ke kterému dochází kvůli setrvání oběti v násilném vztahu**. „*A nejhorší je to, že byt' já jsem maminku jako celou dobu zbožňovala a neskutečně špatně jsem nesla, že nás to násilí doma rozděluje. Ten náš vztah byl i přes veškerou pomoc tak poškozený, že jsme z toho odcházely hodně traumatizované obě dvě, protože ona si to do dneška strašně vyčítá, že mě tomu všemu vystavila, že nebyla dobrou matkou. Je pravda, že v té době jsem se cítila dost ukřivděná, protože jsem v tom žila a nechápala jsem, proč se chová, tak jak se chová. Přišlo mi, že ona sama kolikrát prostě stála na jeho straně proti mně, přitom i ona byla ta, kdo od něj dostával. Vždycky mě to hrozně trápilo a s odstupem času vím, že ji to trápilo taky, protože to dělat musela, aby nějak ochránila sebe a ségru.*“

Narušeny však mohou být i širší vztahy, což může mít za následek to, že oběť či svědek domácího násilí nemají **žádné funkční vztahové sítě**, na které by se v případě potřeby mohli obrátit. Participanti v rozhovorech uváděli, že původce násilí se jejich vztahy snažil omezovat nejen v době, kdy byli domácímu násilí vystaveni doma, ale často i po odchodu od něj. „*Byl pro mě třeba i problém najít si nějaké kamarády. Když jsem kvůli stěhování a utíkání před otcem přišla do nové školy, tak on vždycky dříve nebo později nějak zjistil, že tam chodím. Do té školy se dostal a třeba po vyučování začal nahánět moje kamarádky, kterým bylo třeba 10, byla to třeba 4. třída. On si kleknul a držel moji kamarádku a říkal, že moje maminka je prostitutka, která mu brání v tom, aby nás vídal, že je alkoholička, a už měl vymyšlený takový příběh. Takže to potom skončilo tak, že jejich rodiče řekli, že se ty děti se mnou nesmí kamarádit, a většinou mě ještě pak i ty děti kvůli tomu začaly šikanovat. Takže mě máma zase vzala a dala mě do jiné školy. A tak pořád dokola.*“

Role otce

Z analýzy dat se ukázalo, že dalším rizikovým faktorem, který má na přenos domácího násilí vliv, je otec, respektive jeho role v životě dítěte. V mnohých rozhovorech byla zmiňována **absence otce jako mužského vzoru**, který v rodině chyběl. Toto zmiňovali především muži původci, kteří ve svém životě zaznamenali nedostatečnou přítomnost otce, který by jim byl vzorem. „*Já mám tři sestry, tři dcery, mě to nějak obklopuje ty ženy. Já jsem neměl v životě pořádně žádný mužský vzor, který by mi ukázal, jak*

*se mám jako muž chovat.“ Problematicky otce vnímali i ti participanté, jejichž **otec v dětství přítomný byl, avšak rozhodně ne jako vzor dobrého otce a manžela.** „Já jsem vlastně jako regulérně, když jsem byl jako dítě, tak jsem svého otce nenáviděl a strašně jsem se za něj styděl. Což pro mě jako pro dítě bylo hrozný, i vůbec na to to nějak jako přijmout a nějak to v sobě zpracovat. Já si vlastně nepamatuji žádnou chvíli, kdy bych se chtěl ke svému tátovi přivinout, anebo že bych na něj byl třeba jako hrdý, že bych byl rád, že je můj táta. Prostě to v hlavě vůbec nemám. Jestli k tomu někdy došlo, tak o tom nevím. Ale možná už jsem to nějak vytěsnil, no.“*

Role otce v životě nemá zásadní vliv do budoucího života samozřejmě jen pro chlapce, také **dívky pociťují problematickou roli otce**, která může mít vliv na přenos vzorců chování spojených s domácím násilím do jejich dospělého života. Především byly zmiňovány situace, kdy se otec v dětství choval násilně k matce, případně i k dětem, a ty to pak v dospělosti považovaly za normální. Což vedlo k tomu, že když si dívka našla chlapce, který se k ní choval násilně, tak jí to nepřipadlo divné, protože to bylo něco, na co byla zvyklá z dětství od svého otce.

Jako rizikový faktor pro přenos mezigeneračního násilí se ukázala i **přítomnost více otců (mužů) v životě dětí**. Pokud matka v průběhu dětství vystřídalala více partnerů, často opakovaně docházelo k domácímu násilí ze strany těchto mužů, což zvýšilo i pravděpodobnost přenosu násilí do dospělosti dětí, které byly těmto vztahům přítomny. „*Moje matka měla v životě hodně mužů, my jsme se za nimi často stěhovali. Nikdy to nebylo na moc dlouho, a já jsem dokonce spočítal, že do svých 14 let jsme se jedenáctkrát stěhovali. A oni ti chlapi nebyli moc vzorem toho, jak by se měl muž chovat k ženě, spíš naopak, máma často dostávala a někdy bili i mě, ale člověk si tak nějak zvykl, když to bylo pořád dokola.*“

Participanté uváděli jako rizikové také **chování tzv. nevlastních otců, k dětem, které nejsou jejich biologickými potomky**. Tyto děti častěji uváděly, že byly v dětství vystaveny domácímu násilí jako oběti. Narození biologického potomka bylo v některých případech označováno za bod zlomu, kdy se násilí původce zaměřilo právě na nebiologické děti. „*V podstatě všechno násilí bylo iniciované ze strany nevlastního otce. Moje maminka si ho vzala jako posledního partnera. V té době jsem měla ještě mladší ségru. A bylo to jako v pohodě, on byl docela pohodový chlap. Sami jsme si zvolili, že mu budeme říkat tati, takže jako nějaký takový ten otcovský přístup tam byl. Jenomže později mě bylo asi 11 a narodila se nám ségra, která vzešla z jejich vztahu jako nově, takže byla jejich společná, a my se sestrou jsme šly nejprve na druhou kolej a pak nás začal fyzicky trestat a psychicky týrat.*“

Psychické obtíže

Psychické obtíže jako rizikový faktor mezigeneračního přenosu domácího násilí se také objevily ve více podobách u téměř všech zúčastněných. Psychické obtíže mohou způsobovat to, že se člověk chová násilně, ale také mohou být důsledkem toho, že je na něm násilí páčáno.

Participanté v rozhovorech nejčastěji uváděli, že se u nich jako **u obětí nebo svědků domácího násilí v době, kdy byli násilí vystaveni, objevily psychické obtíže**. „*Já jsem vlastně po 13 letech našeho manželství, kdy mě týral, začala chodit k psychiatrovi. Ten mi nasadil antidepressiva. Ty jsem asi po roce vysadila, kdy se situace trochu uklidnila. Pak se narodila nejmladší dcera a začalo to znovu, tentokrát spíše psychické než fyzické týraní, tak jsem se k těm antidepressivům vrátila. No a vlastně jsem je brala*

až do té doby, než jsem se rozvedla. Tím, že jsem brala ty antidepresiva, tak si uvědomuju, že jsem to dlouho neřešila, protože to člověka jakoby změní, to jeho vnímání.“ Z uvedeného příkladu je patrné, že paradoxně léčba antidepresivy, která by měla mít úlevný účinek pro pacienta, vedla k tomu, že oběť dlouhé roky situaci neřešila, což mělo za následek delší vystavení dětí domácímu násilí, a tedy i většímu riziku mezigeneračního přenosu domácího násilí. Oběť tedy v danou chvíli řešila své psychické zdraví a nepřemýšlela nad riziky přenosu domácího násilí.

Participant z řad obětí a svědků častěji uváděli, že se **svými psychickými potížemi začali zabývat až po ukončení násilného vztahu**. A následky, které si z násilného vztahu nesly, se odvíjely od délky a intenzity vystavení tomuto násilí, stejně jako jejich případný rizikový vliv na mezigenerační přenos. *„V podstatě já ségra prostřední a i mamka jsme v péči psychiatra. Stále to řešíme. Bylo zjištěno, že všechny máme nějakou úzkostně depresivní poruchu z toho v rámci těch let. Nejmladší sestra, kterou otec netýral, protože byla jeho, a byla jen svědkem toho, co se doma dělo, má „jenom“ syndrom týraného dítěte. Druhá nejlíp na tom je babička, ta zůstala jenom u toho u posttraumatického syndromu. Ale já s mamkou a s prostřední ségrou, teda kromě posttraumatického syndromu a úzkostně depresivní poruchy, tak my obě se ségrou máme ještě i syndrom týraného dítěte. A já jsem měla i poruchu příjmu potravy, v podstatě šlo o záchvatovité přejídání s tím, že mi to už přesahovalo do bulimie.“* Dopad domácího násilí na psychiku obětí a svědků je velmi široký a následně ovlivňuje všechny roviny jejich života. Dosah tohoto chování je nezměrný a některé oběti se s psychickým traumatem či fyzickými následky nevyrovnaají do konce svého života.

Psychické obtíže byly ale často spojovány i s osobou původce, kdy participant uváděli, že **původce byl psychicky nemocný**, příp. že měl poruchu osobnosti. *„On vlastně, otec se léčil na psychiatrii celý život s úzkostmi nebo takhle, on to není schopen nějak jako vnímat jo, on jako nemá takové ty měkké dovednosti, ale prostě on to bere tak, že mu prostě dali nějaké prášky, a to podle něj fungovalo.“*

V rozhovorech také zaznělo, že **psychické obtíže původce byly způsobeny tím, že on sám byl vystaven domácímu násilí jako dítě**. Oběti jsou zpravidla až s odstupem času schopny takovéto reflexe s tím, že si uvědomují, že původce často ve svém dětství zažíval násilí jako svědek nebo oběť, čímž se snaží vysvětlit i jeho chování k sobě. *„Ale co vím z vyprávění od mé babičky, tedy jeho mámy, a zároveň od z nějakých těch střípků, které zmiňovaly jeho sestry, tak vlastně on se svým otcem vůbec nevycházel a problém v jejich rodině, který je teda zakořeněný, když to tak vezmu, i v naší, je alkoholismus. Oni všichni řešili veškeré problémy skrz alkohol, a to se potom jako samozřejmě projevovalo i na jejich chování. Myslím si, že tohle všechno se totiž na tom tátovi dost projevovalo po psychické stránce, protože s tím alkoholem měl problémy. Vztah se svým otcem nikdy neměl a pravděpodobně na základě toho vlastně nikdy neuměl přistupovat ani nějak k nějakému vztahu se mnou, jako se synem, a bil mě, stejně jako jeho bil děda.“*

Závislosti

Závislosti mohou výrazně komplikovat situaci domácího násilí, neboť mohou být jak faktorem přispívajícím k vzniku násilí, tak i důsledkem násilného prostředí. Typů závislosti, které s domácím násilím souvisejí, je více a můžeme je rozdělit na dvě skupiny. První jsou závislosti na návykových látkách a hrách, kdy participanty byl nejčastěji zmiňovaný alkohol, dále pak drogy a gambling. Závislost jako rizikový faktor však může být vnímána jako vztahová závislost, v našem případě se zpravidla jedná

o závislost oběti na původci násilí, ale situace může být i opačná, tedy závislost původce násilí na oběti. Participantů v rámci rozhovorů zmiňovali závislost emoční, finanční nebo způsobenou zdravotními problémy.

Alkohol je jednou z nejběžnějších látek spojených s domácím násilím. **Konzumace alkoholu může u původce snižovat zábrany a zvyšovat agresivitu**, což zpravidla vede k eskalaci násilí v rodině. „*Problém byl alkohol, to byl ten spouštěč, který vlastně z tatínka udělal toho tatínka, kterého jsme nechtěli. Dalo by se říct, že vždycky se to vyhrotilo, jakmile prostě jak čuchnul k tomu alkoholu.*“ Avšak i další závislosti v kombinaci s konzumací alkoholu nebo i bez něj byly účastníky zmiňovány jako **spouštěč domácího násilí**. „*U něho si myslím, že to, že nás bil, hodně souviselo s tím, že byl závislý na hrách, teda ten gambling a podobně. Takže určitě tady toto, když například ztratil velké množství peněz v automatech, tak jsme pak vždycky dostali i my doma.*“

Alkohol byl účastníky zmiňován i **ve spojitosti s obětí**. „*Ten vztah byl takový dost bouřlivý, bylo tam i dost alkoholu z obou dvou stran. On dost pil a já jsem potom začala pít i s ním, takže my jsme potom pili oba dva.*“ Je důležité uvědomit si, že konzumace alkoholu obětí domácího násilí je často způsobem, kterým se **snaží vyrovnat se složitou a stresující situací**. Samozřejmě že tímto způsobem oběť nepomáhá ani sobě, ani svým dětem, které jsou násilím (a následně i opileckému chování obou rodičů) vystaveny. Díky tomuto opět dochází ke zvýšení rizika mezigeneračního přenosu domácího násilí.

Alkohol, ale i jiné návykové látky, mohou sloužit jako **prostředek, který pomáhá potlačit nepříjemné pocity a vzpomínky na násilný vztah**. „*Ale v podstatě já jsem dostala až v 18 pořádnou pubertu, to už jsme bydlely s maminkou samy. Já jsem téměř nebývala doma, a protože mi místo léků, které mi předepsal psychiatr, více pomáhala tráva, tak jsem prostě kouřila trávu v nějakém rozumném množství. Já jsem to brala tak, že je to pro mě větší lék než ten lék od doktora. Prostě jsem nad tím měla kontrolu, a dokud jsem tu kontrolu měla, tak jsem brala, když to už jako ta kontrola se vytrácela, tak jsem ze dne na den přestala. V podstatě jediná závislost, co mi zůstala, jsou cigarety. No jednu dobu to byl trochu alkohol, ale nikdy ne v takové míře, že bych to musela řešit.*“ Užívání návykových látek jako prostředku k potlačení dopadů domácího násilí může mít na děti dlouhodobé negativní důsledky, a také se díky tomu může zvýšit riziko přenosu násilí a závislostí do další generace.

Závislost, která působí jako rizikový faktor, je **emoční závislost** oběti na původci, která jí znemožňuje vidět realitu takovou jaká ve skutečnosti je. Tento druh závislosti se může vyskytovat i obráceně, kdy původce je emočně závislý na oběti. Tato situace může ještě vyeskalovat do takové podoby, kdy původce manipuluje oběť takovým způsobem, že ona žije v domněnku, že nemůže žít bez něj. Jedna z účastnic uvedla příklad takovéto emoční závislosti. „*On byl extrémně introvertní, s nikým až na pár kolegů z práce se ne bavil a s nimi to taky bylo jen jako nejnужnější komunikace v rámci práce. Jeho jako nejbližší člověk jsem byla já, já jsem musela ventilovat všechny jeho emoce a být tam pro něj, když on to potřeboval, já jsem byla jeho všechno, terapeutka, uklízečka, milenka. A navíc on mě prostě donutil se nenávidět, protože já jsem měla pocit, že jsem ten nejhorší člověk na světě, že já jsem prostě vnitřně zkažená, protože vždycky, když jsme spolu měli nějakou hádku nebo něco, tak prostě to bylo, že já jsem sobecká, že zlá za to, co si k němu dovolím, a tak fakt to bylo jako nepříjemné, ale já mu to věřila.*“

Závislost z důvodu zdravotních problémů se v příbězích participantů objevila jako závislost oběti na původci. Rizikovým faktorem, který může mít vliv na přenos mezigeneračního násilí, je takový zdravotní stav oběti, který jí neumožňuje od původce odejít. Původce pak naopak může takovéto situace využít ve svůj prospěch, kdy navenek předstírá, že se stará o nemocnou manželku a zvládá i péči o děti, a přitom doma manželku a děti týrá. „*On prostě nezvládal, že mamka je na vozíčku. A začaly teda jakože brutální záležitosti, že on byl schopný přijít domů totálně opilý a jít se vybít na mou mámu, že mu zkazila celý život. A k čemu dokonce došlo, tak to byla ta věc, že on v jedné chvíli teda jako dospěl k tomu, že by měli jako odejít od sebe, ale zároveň věděl, že kdyby se rozvedli, tak to bude jeho ostuda. A mamce říkal, že ať si uvědomí, že mrzákovi stejně děti nikdo nedá, takže vlastně ta nejjednodušší možná varianta by byla, kdyby se na to vykašlala a skončila se svým životem ona. A co si vybavuji, a to už jsem byl v předškolním věku, tak jedna hádka u nás proběhla dokonce tak, že otec strhnul tu mámu z toho vozíčku a táhnul ji prostě za vlasy ke dveřím od půdy na schody. My jsme strašně se sestrou křičeli, já jsem na něj skákal, bouchal jsem ho. On byl hrozná korba, takže to samozřejmě jako bylo spíše asi směšné než nějak záchranné. A on byl schopný ji odvléct na tu půdu a tam byla připravená smyčka a on říkal, udělej to. A nejsmutnější vlastně na tom je, že ta smyčka tam visela do konce toho období, kdy my jsme v tom baráku žili. Tam prostě na tom trámu na té půdě visela celou dobu připravená ta smyčka.*“

Dále se mezi rizikové faktory mezigeneračního přenosu domácího násilí řadí i **závislost ekonomická**, která oběti znemožňuje opustit původce čistě z existenčních důvodů a strachu z toho, že nebude sama schopna se adekvátně postarat o sebe a své děti. Případně je zde i strach ze ztráty určitého standardu, na které jsou členové rodiny zvyklí. V tomto případě si na rozdíl od emocionální závislosti oběť často uvědomuje svou situaci, ale nedokáže ji uspokojivě řešit. Jak uvedla jedna z participantek, problém ekonomické závislosti však může být i opačný, tzn. že původce, který je násilnou osobou v rodině, je ekonomicky závislý na své oběti. „*Manžel měl firmu a podnikal, ale zkrachoval a to ho úplně odrovnalo, takže začal pít, a vždycky když byl opilý, tak byl agresivní slovně i fyzicky na mě a na syna. My jsme se ho pak začali bát a vyhazovali ho z domu roky, ale on vždycky řekl, že nemá kam jít, že už nebude pít. Od té doby co zkrachoval, tak vůbec nedělal, jako vůbec. A já jsem si uvědomila, že nejenom že platím jeho dluhy z podnikání, ale ještě si za moje peníze kupuje alkohol a pak je na nás agresivní. Tak jsem na něj zavolala měšťáky a oni ho vykazali. Dneska je z něho bezdomovec, prostě nechce si nechat pomoci a nás dostal všechny do průšvihů.*“

Jakákoliv závislost, která je v násilném vztahu obsažena, zvyšuje riziko mezigeneračního přenosu domácího násilí, protože závislost představuje další rovinu zranitelnosti v rodinném prostředí postiženém domácím násilím. Závislost může vést k narušení komunikace, zhoršení vzájemných vztahů a ztrátě kontroly nad chováním, a to vše může být reprodukováno a přenášeno na další generace. Děti vyrůstající v prostředí, kde je přítomna závislost, mohou přijímat tento vzorec chování jako normální a přijatelný, to zvyšuje pravděpodobnost, že budou reprodukovat podobné vzorce ve svých vlastních vztazích a rodinách v budoucnosti. Navíc závislost může snižovat schopnost rodičů poskytovat dětem bezpečné a podporující prostředí, což dále zvyšuje riziko negativních důsledků pro další generace. Celkově tedy závislost přispívá k udržení cyklu domácího násilí a ztížení jeho přerušování.

Akceptace role viníka

Situace, kdy oběť akceptuje sebe jako viníka v násilném vztahu, není bohužel ojedinělá, a to nám ve svých odpovědích potvrdili i někteří naši participanté. „*Bylo mi fakt psychicky už hodně blbě, jenomže to bylo pořád házený na mě, že za to můžu já. A já jsem tomu věřila, že se mnou není něco v pořádku, že za to můžu já. A když jsem s ním o tom, jak se chová, chtěla mluvit, tak mě vždycky posílal do blázince, že nejsem normální, že si pořád stěžuju a přitom ostatní ženské to mají doma stejné. Tak jsem mlčela a poslouchala ho.*“ Akceptace role viníka u oběti je dalším rizikovým faktorem, který vede k setrvání v násilném vztahu a větší pravděpodobnosti mezigeneračního přenosu domácího násilí, pokud jsou ve vztahu přítomny děti. Ty navíc mohou vnímat i to, že oběť přijímá vinu za chování původce a tento vzorec chování si přenést do svých vztahů v dospělém životě.

Popírání existence domácího násilí

Popírání toho, že domácí násilí existuje, bylo participanty také zmiňováno, jako jeden z dalších rizikových faktorů, které mohou mít vliv na přenos domácího násilí. Toto popírání může mít několik forem, kdy jednou z nich je **popření faktu, že oběť je obětí domácího násilí**. „*Já jsem hodně tolerantní člověk, takže takový ty náznaky třeba po dvou či třech letech vztahu, takový ty slovní věci, to jsem jako přecházela s tím, že prostě každý člověk je nějaký a každý se nějak projevuje, nějak reaguje na něco. Protože jsem se snažila ho omlouvat a nechtěla jsem si přiznat, že jsem obětí domácího násilí, a ani po všech zkušenostech mi to tady to slovní spojení nejde přes jazyk.*“

Respondenti, kteří zažili domácí násilí jako svědci v dětství, uváděli, že **popírání může být i intenzita domácího násilí a jeho dopadů** na oběť i na děti, které byly násilí přítomny. „*Já mám pocit, že moje matka je celoživotní oběť, ale tohle, kdybych jí řekla, tak ji absolutně zraním. Protože ona si celoživotně myslí, že ona to perfektně zvládla, že se postarala o dvě děti a nějakým způsobem se pak vymanila z toho domácího násilí, ale trvalo to tolik let, že ona má totálně zničený zdravotní stav a my jsme si taky odnesli různá traumata, jako důsledky otcova týrání, do dospělého života.*“ Zpětné popírání domácího násilí může vyvolat v dětech pocit zmatku a dezorientace. Ty se mohou cítit zmatené či zrazené tím, že byla realita jejich domácího prostředí zamaskována nebo ignorována. Tento pocit může mít negativní vliv na jejich psychické zdraví, čímž se zvyšuje riziko mezigeneračního přenosu domácího násilí.

Důsledky domácího násilí

Důsledků domácího násilí u obětí, ale i svědků, kteří jsou v dětství násilí přítomni, může být mnoho a tyto důsledky mohou mít vliv na jejich další život. Kromě okamžitých traumat způsobených týráním a zneužíváním přispívá život v násilí také například k chronickým zdravotním problémům. Důsledkem domácího násilí může být deprese, posttraumatická stresová porucha, závislost na alkoholu, ale i zvýšené riziko vzniku dalších onemocnění. Je důležité uvědomit si, že tyto problémy mohou mít významný dopad na život těchto ohrožených osob a také působit jako rizikový faktor mezigeneračního přenosu domácího násilí.

Psychické problémy jsou nejčastějším důsledkem, se kterým se osoba vystavená domácímu násilí potýká. Respondenti v rozhovorech uváděli, že díky zkušenosti s domácím násilím zažívali panické ataky, úzkostné či depresivní stavy, které u některých vedly k **sebepoškozování** či k pokusům

o sebevraždu. „Já jsem si během toho násilného vztahu vlastně vypěstovala takový vzorec, že jsem nesměla být agresivní vůbec na nikoho jiného, jenom na sebe, že agrese vůči komukoli jinému nedávala smysl, jakákoli agrese vůči němu tak byla absolutně zbytečná. Tak jsem raději ubližovala sama sobě.“ Další důsledek domácího násilí, který respondenti v rozhovorech také uváděli, je **emoční závislost na původci** násilí, kdy oběť původce nenávidí i miluje zároveň. Takto například jedna participantka popsala emoční závislost na sexuálním násilníkovi, který ji v dětství zneužíval. „Pak to přerostlo v to, že já jsem k němu začala utíkat, protože já jsem si nerozuměla s matkou a začaly jsme se hádat a on byl jediný, koho jsem měla. Byl to takový paradox, já jsem ho za to, co mi dělal, nesnášela, měla jsem k němu odpor, ale zároveň, když se něco dělo, tak jsem k němu utíkala. On mě opravdu tak jako patologicky miloval.“

Narušené vztahy k opačnému pohlaví³⁷ mohou být dalším důsledkem domácího násilí a mohou být rizikovým faktorem mezigeneračního přenosu domácího násilí. Osoby, které prožily násilí ve vztahu, často procházejí složitým procesem ztráty důvěry a respektu vůči opačnému pohlaví (příp. stejnému viz poznámka pod čarou). Tento stav může vést k obavám, nedůvěře a výrazným obtížím při budování dalších vztahů (u obětí) či nových partnerských vztahů v dospělosti (u dětí jako svědků). „Blbé je, že vlastně když potom člověk jde do svých vztahů, jako v dospělosti, tak vůbec neví, jak k tomu přistupovat. Já jsem vůbec nevěděla, co si k partnerovi můžu dovolit, co ne, a hrozný problém jsem měla vůbec někomu věřit. Pustit si někoho k tělu bylo těžké, a aby ten někdo se mnou sdílel stejné bydlení, tak to bylo jistou dobu jako úplně nepředstavitelné.“ Kromě toho narušené vztahy k opačnému pohlaví mohou být rizikovým faktorem pro mezigenerační přenos domácího násilí.

Dalším zmiňovaným a poměrně logickým důsledkem domácího násilí je **strach z původce**, ten se objevuje jak u obětí, tak u svědků domácího násilí **v době, kdy s původcem žijí v jedné domácnosti.** „Potom už byly hádky a nějaké bití na denním pořádku. My jsme fakt měli strach, s čím zase otec přijde domů, v jaké náladě bude. Stačilo jenom říct, že je něco špatně a mamka automaticky dostala facku. Ale vtipné na tom vlastně je to, že když dostala facku, tak to bylo asi to nejlepší, protože nejhorší bylo to jeho psychické týrání, to nešlo vydržet.“ Ale často i **dlouho poté, co se oběti podařilo původce opustit**, tak strach přetrvává. „Soud mu potom umožnil se se mnou stýkat, ale on většinou nepřišel. Já jsem teda vždycky onemocněla strachy, jo, takže já jsem většinou od čtvrtka začala zvracet, protože v sobotu jsme se měli vidět. A to bylo zvláštní, že na to jak on bojoval, tak jako tam bylo jasné, že o mě mu vůbec nejde. Takže když už mě tam teda mamka dovedla, já jsem tam šla v mrákotách a strašně jsem se bála, klepala se, tak on tam potom třeba nebyl, jo.“ Strach z původce násilí přispívá k mezigeneračnímu přenosu domácího násilí tím, že ovlivňuje způsob, jakým ženy vychovávají své vlastní děti. Ženy, které se obávají původce násilí, mohou být náchylnější k projevům nadměrné kontroly, izolace nebo dokonce fyzického trestu ve snaze chránit své děti. Tyto nezdravé dynamiky v rodině mohou vést k reprodukci násilí.

Důsledkem prožitého násilí může být i **vytváření nezdravých vztahových vzorců v rodině.** Může docházet k **opakování podobných vztahových vzorců**, kdy si oběť nachází podobné partnery. „Já nevím proč, ale já si prostě hledám jenom kriminálníky do života. Sice ten poslední z těch, se kterým mám dítě, tak ten kriminálník není, ale taky umí dát dobrou ránu.“ Nebo se může jednat o situaci, kdy si oběť

³⁷ Resp. vztah na základě zkušenosti s domácím násilím může být narušený i k osobám stejného pohlaví, pokud se jednalo o domácí násilí v homosexuálním vztahu, což nebylo předmětem našeho zkoumání.

z obavy, aby nedošlo k domácímu násilí, i sebemenší **přirozené asertivní projevy označuje za agresivní** a brání tím přirozenému vytváření hranic. „*My se snažíme momentálně úplně eliminovat přísun škodlivých elementů na tu nejmladší sestru. Když víte, že se ten její otec chová nějak nevhodně, třeba zvyšuje hlas a podobně, nebo že chce oponovat mamce, tak mu ukazujeme, že takhle ne, protože to není úplně správné právě pro to dítě. Jako zažili jsme si tady to násilí a chceme, aby se to neposouvalo dál.*“

Domácí násilí má významný dopad nejen na fyzickou, ale i na psychickou a emocionální stránku obětí. **Ztráta sebeúcty** je jedním z důsledků tohoto druhu traumatu. Oběti domácího násilí jsou často systematicky izolovány, ponižovány, a manipulovány, což vede k postupnému rozkladu jejich pocitu vlastní hodnoty a sebeúcty. „*Já si pamatuju ten stud, který jsem jako by cítila, už když mi bylo těch 13. Přitom vlastně ten stud by měl zažívat on, ale jako jsem se pořád cítila špinavá, a zůstalo to ve mně strašně dlouho. Já si pamatuju, jak mi třeba říkal, že jsem jako kurva, a já jsem si vlastně říkala, hmm asi jo, asi má pravdu. Já jsem si opravdu tohle o sobě, jako někde hluboko, myslela, hrozně dlouho jsem si to o sobě myslela, že jako vlastně za nic nestojím.*“ Kontrola a manipulace ze strany původce může oběť přesvědčit, že si nezaslouží lásku, respekt nebo bezpečí, a tím postupně podkopávat její sebeúctu. Často se oběti domácího násilí cítí bezmocné, zahanbené a izolované, což vede k dalšímu snížení jejich sebeúcty a sebedůvěry, což je jeden z rizikových faktorů mezigeneračního přenosu domácího násilí.

Ztráta sebedůvěry je dalším z důsledků domácího násilí. Původce násilí využívá mocenských dynamik a manipulace k tomu, aby podkopával sebedůvěru oběti. Častými prostředky jsou verbální útoky, ponižování a izolace, které mají za následek to, že oběť začne pochybovat o svých schopnostech a hodnotě. „*No a já jsem vlastně měla po mateřský jakoby nastupovat do práce, a protože jsem předtím pracovala v obchodě, tak jsem se tam chtěla vrátit. A on mi řekl, ať tam ani nelez, že už to stejně nezvládnu, že už po mateřské nezvládnu ani spočítat kasu. Navíc že vypadám hrozně po dětech, že nejsem hezká a hrozně jsem zestárla. Tak on mi shazoval to moje sebevědomí. A dělal to pak i dětem.*“ Agresor často využívá kontrolu nad obětí, aby ji přesvědčil, že není dost dobrá, ale je naopak bezcenná. Důsledkem toho se oběť začne cítit nejistě ve svých schopnostech a rozhodnutích, což má za následek ztrátu sebedůvěry. Pokud některý z rodičů trpí ztrátou sebeúcty a sebedůvěry kvůli domácímu násilí, může mít potíže v poskytování podpory a pozitivního vzoru dětem. Toto považujeme za rizikový faktor, který může vést k opakování cyklu domácího násilí a jeho důsledků v dalších generacích.

3.2.2. Protektivní faktory

Stejně jako rizikové faktory jsme v rámci rozhovorů zaznamenali i protektivní faktory, které mají opačnou funkci, tedy zabránit přenosu domácího násilí. Resp. čím více v rodině nebo u oběti převažují protektivní faktory, tím je větší pravděpodobnost, že dojde k zastavení přenosu.

OBRÁZEK 5: PROTEKTIVNÍ FAKTORY

Děti jako motivace ke změně

Jedním z dílčích faktorů, který může mít protektivní charakter, jsou děti jako motivace ke změně. Během analýzy dat jsme identifikovali několik různých příkladů toho, jak mohou děti fungovat jako motivátor ke změně. Prvním příkladem je narození dítěte, kdy si **oběť uvědomuje, že nechce, aby její dítě zažívalo domácí násilí stejně jako oběť**. Data ukazují, že pokud se k tomuto kroku oběť rozhodne, často je to z důvodu, že nechce, aby její dítě zažívalo domácí násilí jako svědek (nebo i jako oběť), tak jak to zažívala v dětství ona: „*Tím, že když jsem byla malá, tak otec dělal takové peklo doma, tak mi přišlo vlastně v pořádku to, co dělal ten můj partner. Akorát potom, co jsem malou porodila, tak jsem si uvědomila, že to je chyba, že on je vlastně špatný. A napadlo mě, co když to bude dělat i malé? Já nechci, aby moje malá žila v tom, v čem jsem žila já jako dítě.*“ Odchod od původce nemusí být bezprostředně po narození dítěte, nicméně narození dítěte je stěžejním motivátorem odchodu.

Druhým příkladem je situace, kdy **oběť motivují ke změně samy děti**, a to svým chováním nebo prosbou, aby od původce všichni odešli. Jedná se častěji o starší děti, které si situaci v domácnosti uvědomují a nějakým způsobem ji reflektují. „*Manžel dost pil, měl období, kdy pil opravdu hodně. V době kdy už synovi bylo 15 pryč, tak ho manžel taky fyzicky napadl. No a kluk začal hrozně brečet a říká, mamko, on je na nás hrozně zlý, já už to nevydržím, pojď, půjdeme pryč. Takže jsme se ze dne na den odstěhovali ke staršímu synovi, on měl tady blízko byt.*“ Data ukazují, že v těchto případech oběť většinou nemá zkušenost s násilím z původní rodiny (z dětství), chybí jí osobní zkušenost toho, co znamená být dítětem, které zažívá domácí násilí (jako svědek nebo oběť), a na situaci nahlíží pouze optikou dospělého.

Nový partner – dobrý otec

Z analýzy dat vyplynulo, že oběti, které z násilného vztahu odešly společně s dětmi, mají tendence k tomu, vybírat si dalšího partnera spíše jako dobrého otce pro děti, než jako partnera k sobě. „*Moje babička si potom vzala svého kolegu z práce, který si ji vzal s těma dvěma malýma dětma. On byl takový ten hodný a laskavý člověk, ale rozhodně to asi nebyl žádný génius. Prostě to byl takový člověk, který byl hodně obětavý. Babička si zvolila takovou jistotu pro děti.*“ I v tomto případě se oběť snaží fungovat protektivně nejen směrem k sobě, ale především ke svým dětem, což je důležité pro zastavení mezigeneračního přenosu.

Komunikace o domácím násilí

Pokud v rodině bylo přítomno domácí násilí, kterému byly vystaveny i děti, je pro zastavení mezigeneračního přenosu velmi důležitým protektivním faktorem **komunikace o proběhlém násilí** mezi obětí a dětmi jako svědky (nebo oběťmi). Pokud oběť s dětmi o situaci dostatečně komunikuje, snižuje se riziko přenosu na další generace. „*Ono už je to půl roku, co k poslednímu fyzickému napadení došlo. Dcera to viděla, co se stalo. Pak jsme o tom spolu hodně mluvily. Ona už to chápe, že to bylo špatné, že to není normální. Má to srovnané, ví, co se stalo, a ví, že už je to za námi a že už se to nikdy nestane. Komunikujeme o tom vždycky, když ona chce.*“

Fungující komunikace se ukazuje jako důležitý protektivní faktor, který pomáhá zabránit přenosu násilí do dalších generací. Oběť nemusí s dětmi o proběhlé situaci hovořit sama, ale pokud je to možné, tak může využít podporu dalších členů rodiny či blízkých přátel. „*Prostě moji synové mi přijdou, že i když v tom domácím násilí pár let vyrůstali, tak vědí, že se prostě takhle chovat nebudou. I můj bratr jim vysvětloval, že tohle se nedělá a že se takhle chlapí k ženám nechovají.*“

Podpora rodiny

Dalším z důležitých dílčích protektivních faktorů je podpora rodiny. Oběť (žena) se nejčastěji **s žádostí o pomoc obrací na své rodiče, častěji na matku**. Podmínkou jsou však dobré vztahy v původní rodině oběti. „*Ona babička toho chlapa mamce mnohokrát rozmlouvala, že to není zrovna muž, který je správný pro rodinu. Ukazovala mamce různé možnosti, jak od něho odejít, protože on jí vyhrožoval a mamka se bála. Potom babička třískla do stolu a řekla, že takhle už dál ne, že prostě i kdybychom měli žít všichni v jednom bytě, tak prostě půjdeme zpátky k ní. Takže jsme se přestěhovali k ní do menšího bytu. Babička měla určitě ten podíl na tom, že se mu mamka dokázala vzepřít a odejít. Protože kde je člověk zamilovaný, tak překousne spoustu věcí a je hrozně těžké vlastně toho člověka přesvědčit o tom, že by to tak nemělo být.*“ V tomto konkrétním případě byla podpora rodiny významným protektivním faktorem, který měl vliv na zastavení přenosu mezigeneračního násilí u oběti z dětství do dospělosti.

V jiných případech se oběť (žena) může **obrátit na rodiče původce, nejčastěji tchyni**. „*A když jsem to řekla tchyni, tak ona mi řekla, že jsem se s ním měla rozvést už dávno. Co vím, tak tchyně byla taky bita od svého manžela a asi hodně, protože vím, že po jedné takové bitce potratila dítě.*“

Ze získaných dat také vyplývá, že pokud má oběť (žena) **bratra, velmi často se na něj obrací s žádostí o pomoc**. V některých případech bratr nabízí oběti pomoc sám. *„Maminka se rozhodla, že to takhle nenechá, a opravdu jak kdybyste lusklá, tak za chvíli začala balit všechny věci, snažili jsme se sbalit veškeré věci z mého pokoje, pak myslím, že ještě skříň v síni a podobně. Druhý den ráno přijelo auto, kdy maminka požádala svého bratra, který přijel s dodávkou, a tak jako rychle jsme přesunovali naše věci z toho bytu do bytu naší babičky.“*

Nabídka pomoci od okolí

Nejen nejbližší rodina a blízcí přátelé, ale i **širší sociální okolí a vazby** mohou mít protektivní vliv na zastavení přenosu násilí na další generace. Data ukazují, že mezi širší sociální okolí mohou patřit například sousedi, kamarádi, kolegové z práce či rodiče spolužáků dětí. *„Tak jsem nastoupila do školky, kde byl úžasný kolektiv a ten mi dodal odvalu od manžela odejít. Ten odchod nebyl bezproblémový, nechtěl mě nechat jít. Pak mě paní ředitelka jeden den pustila z práce dříve, aby to nevěděl. Já jsem si to dopředu vyjednala s právníkem, aby mi sepsal žádost o rozvod. Všichni z práce mě pak hodně podporovali a pomáhali mi i po odchodu od manžela.“* Tato podpora pracovního kolektivu byla významným faktorem, který měl protektivní vliv na ukončení domácího násilí a tím i na jeho další přenos (u dětí oběti se již v dospělém životě domácí násilí nevyskytuje). Často může podpora oběti přicházet jak od rodiny, tak od okolí. Není tedy důležité, od koho nabídka pomoci přichází, ale zásadní je, že díky této pomoci dochází k přerušení přenosu domácího násilí na další generace.

Snaha nebýt jako rodiče

Oběti i původci v rozhovorech často uváděli, že **nechtějí být jako jejich rodiče**. Toto vyjádření bylo typické pro ty komunikační partnery, kteří byli v dětství svědky nebo oběťmi domácího násilí. Snaha nebýt jako rodiče se projevila ve více formách. Jednou z nich bylo **odmítání konzumace alkoholu** (záměrná snaha o abstinenci), protože alkohol byl ve většině případů součástí násilných situací v rodině. *„Děda i táta byli alkoholici. Oni všichni řešili svoje problémy skrz alkohol, a to se potom samozřejmě projevovalo i na jejich násilném chování. Já jsem dospěl k tomu, že budu striktně abstinent, což teď tady už musím říct, že úplně tak není. Ale pravda je, že jsem se ten alkohol nikdy nenaučil pít, že mi to ani nechutná.“*

Dalším příkladem může být snaha dětí, které byly v dětství svědci nebo oběti domácího násilí, **nebýt jako původce**. Tato situace se v našem případě týkala zejména chlapců, kteří si uvědomují, že chování původce není „normální“, a je zde patrný i strach, že oni sami by v dospělosti mohli být jako otec (původce). Významným prvkem je i vliv společnosti, která vytváří obraz tradičního přenosu rolí z otce na syna. *„Najednou jsem začal pocítovat, že tady je ten problém, že se svému otci podobám mnohem víc, než jsem si vůbec přál. Hrozně mě deptalo vždycky to, že kdykoli mě někdo viděl, tak říkal, že jsem přesná kopie svého otce. Já jsem si strašně přál, aby mě máma měla s nějakým jiným chlapem.“* Snaha nebýt jako rodič (otec) může v některých případech vést až k extrémním situacím, kdy si například dítě nechá změnit jméno i příjmení, aby nebylo s otcem spojováno, tak jak to ve svém příběhu uvedl jeden z participantů. *„Já jsem se tehdy v těch 12, 13 letech prostě jako zarazil a povídám, ne, já to nikdy dělat nebudu, protože nebudu jako on. A dokonce jsem si změnil i jméno. Řekl jsem si, budu prostě úplně někdo jiný, a fakt jsem si za tím šel, abych mohl být někdo jiný.“*

Reflexe původce

Jedním z projevů reflexe původce je výše popsaná **snaha nebýt jako rodiče**. Podstatou reflexe je uvědomění si, že v některých projevech se **původce chová stejně jako jeho rodič**, který byl původcem násilí v jeho dětství. „*Já se snažím s tím bojovat, protože mám takové názory, že to, co dělám, je špatně, a nejsem spokojený sám se sebou, nejsem spokojený se svými reakcemi. V tom si myslím, že se liším od otce, který je se svým chováním spokojený.*“

Dalším příkladem reflexe původce je situace, kdy si **uvědomuje, že to, jak se chová, není v pořádku, a projevuje snahu to změnit** například vyhledáním odborné pomoci či terapie. „*Já vím, že takhle se ty situace řešit nemají, ale prostě někdy ta protistrana toho člověka dostane do fáze, kdy nepřemýšlí, jak se chová. Mě to samozřejmě hrozně mrzí, že jsem do takové situace svoji partnerku dostal, a makám na sebekontrolu, aby už se nikdy nic takového nestalo.*“

Tento dílčí faktor je pro zastavené mezigeneračního přenosu velice důležitý, protože právě uvědomění si násilného chování může být prvním krokem k jeho zastavení. I přes pozvolné zlepšování intenzity práce s původci je v sociálních službách tato oblast stále poddimenzována a původcům násilí není věnována stejná pozornost jako ostatním aktérům.

Reflexe oběti

Taktéž jedním z projevů reflexe oběti je výše popsaná **snaha nebýt jako rodiče**. Reflexe oběti bývá **často zaměřena sebekriticky**, kdy si oběť dává za vinu, co se dělo, případně si vyčítá, že nechala situaci dojít tak daleko, či dostatečně nebránila své děti. Tato forma reflexe sice vede k uvědomění si toho, že prožitá situace nebyla v pořádku, ale oběť stále zůstává v pozici toho, kdo se za situaci cítí provinile, nebo se stydí ji přiznat. Kritika pak v některých případech **přichází i od dětí**, které také reflektují to, jak se oběť v situaci chovala, což u nich následně vede k uvědomění si toho, co podle nich bylo špatně a co by samy neudělaly a k zastavení přenosu násilí na další generace. „*Strašně se mi otevírá to, že mě máma před tátou neochránila, protože já si nedovedu představit, že by moje dítě něco z toho prožívalo. Snažím se z ní jako už teď dělat sebevědomého člověka, aby si tohle nikdo k ní nedovolil, protože ona bude tak sebevědomá, že prostě nebude nikdy oběť jako máma a já.*“

V dalším případě má reflexe formu **zpětné rekapitulace oběti toho, co se dělo, a uvědomění si, že to nebylo „normální“**, i přestože jí to tak v danou chvíli mohlo připadat. „*Myslím, že v rodině jsme měli strašně špatně nastavené vzorce jednání, což u mě vedlo k tomu, že jsem si hledala partnery, kteří mi vlastně budou tuto dynamiku připomínat, a přišlo mi to vlastně normální. Protože to rodinné zázemí nebylo zdravé, tak já jsem pak nedokázala rychle vlastně zhodnotit, že tohle je něco, v čem bych být neměla. Takže myslím si, že kdybych měla zdravé prostředí, tak bych logicky i hledala lepší partnery.*“ Toto uvědomění si je důležitým faktorem, který má na zastavení přenosu mezigeneračního domácího násilí vliv.

V některých případech se objevila i **snaha o odpuštění původci**. „*Říkám si, že on si to taky odnesl možná z rodiny a jenom prostě nebyl na to dostatečně inteligentní, aby si uvědomil, že takhle by to fungovat nemělo.*“

3.2.3. Situační faktory

Další faktory, které mají na transgenerační přenos vliv jsme nazvali situačními, protože záleží na situaci, ve které se daný faktor vyskytne a stane se z něj faktor rizikový či protektivní.

OBRÁZEK 6: SITUAČNÍ FAKTORY

Vliv společnosti

Za významný faktor, který hraje v procesu mezigeneračního přenosu klíčovou roli, je považován vliv společnosti. Česká společnost dlouhou dobu ignorovala problém domácího násilí. Před rokem 1989 se zdálo, že problematika domácího násilí vůbec neexistuje, protože se o ní veřejně nehovořilo. Existovala skupina lidí, které se vůbec nedotýkal fakt, že ve vztazích a rodinách může docházet k týrání, ponižování a ubližování. Ti, kteří s tímto násilím přišli do styku, se s ním potýkali soukromě, protože se obávali jeho veřejného odhalení a reakcí okolí. Se vznikem pomáhajících organizací, které se zaměřily nejprve na práci s oběťmi domácího násilí, později i se svědky a původci násilí, se začala role společnosti měnit. Z původně rizikového faktoru, kdy domácí násilí bylo tabu a ostuda, o které se nemluví, protože probíhá za zavřenými dveřmi domácnosti, se společnost částečně stala i protektivním faktorem, kdy se o problematice domácího násilí (ale i jeho přenosu) více a otevřeněji mluví, domácí násilí se řeší.

Vliv společnosti může být v rámci mezigeneračního přenosu domácího násilí rizikovým faktorem, především pokud je přítomna vyšší tolerance násilí ve společnosti či lhostejnost vůči projevům domácího násilí v domácnostech. Typickým příkladem, který je důkazem rizikového vlivu společnosti, je nepřiměřené fyzické trestání dětí, které je v Česku stále poměrně časté a které má významný vliv na mezigenerační přenos domácího násilí.

Přestože povědomí o domácím násilí a o jeho závažnosti ve společnosti stále stoupá, což dokazují nejen naše ale i další výzkumy, společnost jako rizikový faktor ve výše uvedeném kontextu stále hraje významnou roli. Participantů v rozhovorech uvedli, že vnímají, že **potřeba řešení problematiky domácího násilí není ve společnosti stále vnímána v takové míře, v jaké by jí bylo potřeba**. A přístup k osobám, které mají s domácím násilím zkušenost, není vždy zvolen nejvhodněji, vzhledem k situaci. Toto vnímání ve společnosti se v minulosti často objevovalo a bohužel ještě v některých případech stále **objevuje nejen u laické veřejnosti, ale i u té odborné**, která by měla být o problematice domácího násilí a jeho rizicích edukována mnohem více. „*Já si pamatuji, jak jsem jako malý dítě seděla v té soudní síni, úplně jsem se tam klepala na té obrovské lavici. Tehdy šlo o opatrovnictví a o to, že komu půjdeme a komu budeme svěřeni, a oni jako zpochybňovali to, co jsem říkala. Já jsem tam strašně plakala, protože mě nechali vyprávět nějaké věci, které se děly u nás doma. Já vůbec nevím, co ten táta s námi chtěl dělat, protože nás v podstatě neznal a my se ho báli. Pamatuju si, jak to bylo šíleně traumatizující pro mě, jak jsem tam plakala a jak se mi ta soudkyně vysmívala za to, co jsem říkala. A jako pojďme si říct, že mi bylo třeba sedm nebo osm let. Věčně jsem byla tahaná přes nějaké psychology, psychiatry, pak dokonce navrhovali, že mě někam zavřou na tři měsíce a půjdu rovnou k němu. A že pak se teda uvidí, jestli maminka je opravdu ta dobrá maminka.*“

Protektivní funkci k zabránění mezigeneračního přenosu domácího násilí má ve společnosti její **právní a legislativní rámec**, prostřednictvím kterého může stanovit normy a zákony, které chrání oběti domácího násilí a trestají pachatele. V rámci našich rozhovorů jsme se s účastníky nepouštěli do diskuzí o legislativním rámci souvisejícím s domácím násilím a tento protektivní faktor jsme zaznamenali především v případech, kdy byl využit institut vykazání a zákazu styku. „*Když to maminka nahlásila a začalo se to řešit, tak jí bylo řečeno, že si pro něj přijde kriminálka, a odvedli si ho tehdy v poutech. My jsme byli schovaní. A tři dny tam nějak byl na výsleších. A potom už měl zákaz přístupu na sto metrů, zákaz jakéhokoliv kontaktu s námi, a postoupilo se to k soudu.*“

Významným protektivním společenským faktorem je také **veřejná osvěta**, kdy se o problematice domácího násilí stále více mluví, a to nejen v kontextu závažnosti pro oběti, ale také pro ostatní osoby, kterých se domácí násilí dotýká. Objevuje se stále více výzkumů zabývajících se fenoménem domácího násilí, jsou realizovány přednášky pro veřejnost, projekty a osvětové kampaně. Jednou z nich je i kampaň Kolotoč násilí, která je v rámci projektu Děti dětí bez násilí realizována spolu s naším výzkumem, s cílem upozornit odbornou i širokou veřejnost na problematiku mezigeneračního přenosu násilí. Významný podíl na šíření osvěty mají organizace či iniciativy, které se dlouhodobě prací s osobami ohroženými domácím násilím zabývají. Tyto organizace často také působí protektivně díky poskytování podpory osobám, které mají zkušenost s domácím násilím. Nabízejí nejen bezpečné útočiště, právní pomoc, psychologickou podporu ale i další služby, a to jak obětem a svědkům, tak i původcům násilí. Protektivní vliv těchto organizací je dále popsán v textu dále.

Vliv služeb

Jako služby jsme souhrnně nazvali všechny dostupné služby a organizace, které osoby se zkušeností s domácím násilím mohou oslovit a využít.

Ochrana před domácím násilím je v České republice upravena zákonem č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím, ve spojení se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Policie je oprávněna v případech incidentů se znaky domácího násilí a zjištěného rizika dalšího násilí **ochránit ohroženou osobu vykazáním násilné osoby** (je-li na místě přítomna) nebo zákazem vstupu (pokud není v bytě nebo v domě přítomna). Rozhodnutí o vykazání je preventivním opatřením, které má chránit ohrožené osoby před dalšími útoky, které by jim hrozily od původce násilí. Policie by měla původce násilí vykazat vždy tehdy, zjistí-li, že se v dané věci jedná o případ domácího násilí. Tato zákonná úprava velmi pomohla v situacích domácího násilí, které se do té doby dle slov participantů řešilo spíše domluvou, a je výrazným protektivním faktorem, který může mít vliv na zastavení mezigeneračního přenosu domácího násilí. Policie před zavedením zákona mohla sehrát pouze uklidňující roli, kdy se snažila vyjasnit na místě konflikt a domluvit násilné straně, aby své chování uklidnila a lépe se ovládala. To samozřejmě v případech, kdy nedošlo k trestnému činu ublížení na zdraví či těžších forem. Situace byla tímto zásahem zpravidla jen krátkodobě vyřešena. „*Mamka volala policii, ale protože on měl s námi trvalé bydliště, tak ho jenom zklidnili a nechali ho tam, protože ho nesmí vyvést z trvalého bydliště. Jo, takže to nevedlo nikam.*“ Je zjevné, že zákon na ochranu před domácím násilím výrazně posílil preventivní rozměry působení policie v oblasti mezigeneračního přenosu domácího násilí.

Jako rizikový se dle výpovědi některých participantů ukázal konkrétní **přístup policistů**, kteří ne vždy domácí násilí jako ohrožující vyhodnotili, a tedy k vykazání původce nedošlo, což zpravidla situaci ještě zhoršilo. V některých případech pak hrála roli i osobní známost mezi původcem a policisty, což zpravidla na menších městech či na vesnici bývá častý problém. „*Tak já jsem tehdy udělal fakt to, co mi radila naše sousedka, že jsem utekl z toho domu do budky a zavola jsem policii. Ta policie přijela a byli to prostě policisté z nedalekého městysu a prakticky nic neudělali. Nejvtipnější na tom bylo, protože oni se s otcem znali, že jen mamku poplácali po ramenou a přesněji řekli jí, že ho nemá provokovat. Takže to tehdy vlastně vůbec nebylo řešení, je zavolat.*“

S přístupem policie úzce souvisí i **důvěra v policii**, která hraje klíčovou roli v tom, zda se na ni ohrožená osoba obrátí či nikoliv. Ve výpovědích se často objevovala nedůvěra v policii a její kompetence, v mnohých případech se však jednalo o situaci před legislativní změnou ve prospěch ochrany před domácím násilím. „*Tehdy jí v práci doporučili, že teda ať to řeší na OSPODu, a pracovnice OSPODu jí poradily, že se má obrátit přímo na státní zastupitelství, ať to vůbec neřeší s policií, protože ta není moc schopná tady toto řešit správně. Neumí na to jako nahlížet, tak jak by měli, a neumí to tak nějak jako zpracovat dostatečně rychle.*“

Intervenční centra

V souvislosti se zákonem č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím vznikla na území České republiky síť poradenských center s názvem intervenční centra, která jsou jednou ze služeb sociální prevence dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Do té doby v naší zemi chyběla specializovaná pracoviště sociálních služeb, která by byla schopna pracovat s tak náročnými případy, jako jsou oběti domácího násilí, což byl rizikový faktor ovlivňující mezigenerační přenos domácího násilí.

Z analýzy dat se ukázalo, že intervenční centra, jako služba pro osoby ohrožené domácím násilím, jsou **participanty vnímána kladně** a poskytovanými službami přispívají k protekci mezigeneračního přenosu domácího násilí. „*To intervenční centrum, to je opravdu něco, o čem by se mělo začít mluvit pořádně, protože myslím, že takových lidí, kteří hledají pomoc a neví, kam se obrátit, je hodně.*“ A nejen oběti, ale i **původci** násilí mají v intervenčních centrech „otevřené dveře“ a je jim **nabízena pomoc**. „*Já jsem samozřejmě taky chtěl, aby jako vlastně byl vidět můj náhled na tu věc, aby v tom intervenčním centru poznali, jaký já jsem člověk a aby mi řekli, jestli se ještě teď dopouštím něčeho špatného vůči té své dceři. Povídali jsme si, já jsem se jich ptal na nějaký názory ohledně výchovy, jestli nedělám něco špatně, něco, co bych měl třeba zlepšit. Tak s některými věcmi mi samozřejmě poradili, nebo mi prostě ukázali náhled z jiných stran, to, co já v tom neviděl. Za mě to působilo velice profesionálně a byla z nich cítit obrovská jako snaha mi pomoci.*“

Kromě intervenčních center jsou osobám, které mají zkušenost s domácím násilím, k dispozici další organizace, sociální služby a OSPOD.

Vliv prevence

Prevence je u problematiky domácího násilí, stejně jako u jiných sociálně-patologických jevů ve společnosti, velmi důležitá. Zda bude její role spíše protektivní, anebo naopak přenosu mezigeneračního násilí nepomůže zabránit, závisí na mnoha faktorech. Preventivní programy mají spojitost jak se společností a jejím vlivem, tak i s výše uvedenými službami, které v rámci dané společnosti fungují.

Preventivní programy mohou být zaměřené obecně, jako **osvěta a vzdělávání společnosti**. Tyto programy mohou zahrnovat mediální kampaně, workshopy ve školách, semináře pro veřejnost apod. Z analýzy dat vyplynulo, že participanti často vnímají osvětu jako nedostatečnou. „*Nám nikdo neřekne, co není normální, co si máme nechat líbit, co už je přes čáru, protože ve škole nás to nikdo neučí, nikdo s námi o tom nikdy nemluvil.*“

Jako prevence však jsou vnímány i **programy pro původce násilí**, které se nejčastěji zaměřují na prevenci recidivy a rehabilitaci pachatelů domácího násilí. Tyto programy mohou zahrnovat terapeutické programy, skupinovou terapii, poradenství pro pachatele a programy kontroly chování. „*Já jsem potom docházel i na ty setkání a hodně mi pomohlo, že jsem si mohl popovídat s dalšími lidmi, kteří měli taky zkušenost s agresivním chováním.*“

Participanti sami v rozhovorech upozorňovali na **důležitost prevence jako protektivního faktoru** při mezigeneračním přenosu domácího násilí. „*Bylo by potřeba, aby se o tom domácím násilím mluvilo, aby měly třeba i děti ve škole přednášky. Protože myslím si, že díky té přednášce by i některé dítě mohlo poznat, že v takové nezdravé rodině vyrůstá. Protože si myslím, že ta pravděpodobnost je vždycky větší, že se dostane zase v dospělosti do nezdravého vztahu, tak aby to ty děti prostě věděly, co je normální a co si líbit nechat nemusí.*“

Délka vystavení domácímu násilí

Jako další faktor, který ovlivňuje mezigenerační přenos domácího násilí, se v rámci analýzy dat ukázala **délka vystavení domácímu násilí**. Je zřejmé, že čím déle jsou děti vystaveny domácímu násilí jako svědci či oběti, tím je pro ně situace rizikovější a tím horší dopady na ně bude mít. S prodlužující se délkou vystavení se rovněž zvyšuje i míra pravděpodobnosti přenosu násilí. „*Ta nejstarší sestra, ona je rok ode mě, nás dva to násilí asi zasáhlo nejvíce. U ní je vidět, že to někdy nezvládá, ona se někdy chová hystericky, jak maminka prostě dělá ty situace jo. Zatímco ta prostřední, to je dcera toho nevlastního otce, tak ta je úplně někde jinde, ta je zase strašně hodná. No a vlastně ona je o 6 roků mladší, takže když on odešel, tak jí bylo šest, sedm let. Jo, takže tam se to asi ještě zachránilo, že odešel. No ale ta nejmladší ta je o 16 let mladší. Ta je s tím posledním otčímem. A ta je úplně super, no ta má vysokou školu všechno udělanou jako jo, jako jediná vlastně. Ta vypadá, že to prostě žije normálně.*“

Brzký odchod dětí

Rizikový i protektivní vliv může mít i **brzký odchod dětí z domu**, který byl v rozhovorech v souvislosti s domácím násilím často zmiňován. Děti, které jsou svědky nebo oběťmi domácího násilí, se velmi často snaží co nejdříve opustit původní rodinu, **aby tak unikly vlivu původce násilí**. Tento únikový mechanismus může mít protektivní vliv na snížení pravděpodobnosti přenosu domácího násilí do jejich dospělého života. „*Dcera i syn v tom domácím násilí vlastně vyrůstali, oni věděli, co se děje. Oba dva utíkali brzo z domu, dcera odešla už v 17, kdy si tenkrát našla kluka a odstěhovala se k němu, a s náma už nechtěla mít vůbec nic společného. No oni před náma prostě oba utíkali.*“

Nepřipravenost dětí opustit rodinu v tak brzkém věku a přijmout plnou samostatnost může být naopak rizikovým faktorem. Když děti opustí rodinu, jsou často ještě nedostatečně připraveny na život dospělého člověka. Nejsou vybaveny potřebnými dovednostmi pro samostatný život a často se ocitají v nebezpečných situacích. Navíc mohly vyrůstat v prostředí, kde byly patologické vzory chování běžné, a proto nemusí mít adekvátní návyky ani znalosti, jak fungovat mimo rodinné prostředí. V rozhovorech zaznívalo, že v některých případech dívky volí formu úniku z rodiny tím, že si najdou partnera. Avšak vzhledem k jejich omezené životní zkušenosti mohou tyto partneři být pro ně nevhodní a může se opakovat cyklus násilí, před kterým se snažily uniknout. „*Tak tam to bylo takové rychlé, on je umělec, takový ten podmanivý, tak jsem se do něho zamilovala. Ze začátku to bylo asi jako fajn, prostě klasicky jsme spolu začali randit a velice rychle jsme se teda rozhodli, že se vezmeme, už po 4 měsících. Pro mě to byl asi i nějaký útek, tady z té reality doma. No a s tím manželem se to potom velice rychle začalo vybarvovat. Měsíc po svatbě jsem věděla, že to je průšvih jako no. Manipuloval se mnou, já jsem se dost nenechala, proto jsme se šíleně hádali a ty hádky různě eskalovaly, pak až k fyzickému násilí zase.*“

3.2.4. Osobnostní charakteristiky a způsoby zvládání

Dalším významným faktorem ovlivňujícím mezigenerační přenos domácího násilí jsou **osobnostní charakteristiky**. Tyto charakteristiky představují rysy osobnosti, které formují způsob, jakým jedinec projevuje své chování. Jsou to jakési vnitřní determinanty jednání dané osoby, které ovlivňují, jak situaci domácího násilí prožívá, co o něm ví a jaký k němu zaujímá postoj. Detailní popis osobnostních

charakteristik osob, které mají zkušenost s domácím násilím, ať už jako původci, ale hlavně jako svědci a oběti, a jejich vliv na mezigenerační přenos domácího násilí je velmi komplexní a náročný úkol, vyžadující hlubší znalosti psychologie. Předmětem našeho výzkumu nebylo provádění tohoto hloubkového psychologického zkoumání účastníků, neboť z pozice sociologického výzkumu nemáme ani mandát, ani kvalifikaci k provádění takových analýz. Osobnostní charakteristiky jsou determinantou, která má vliv na mezigenerační přenos domácího násilí. Mohou mít prokazatelně jak protektivní, tak i rizikový vliv na přenos násilí mezi generacemi a považujeme za nutné na tuto skutečnost upozornit, i přesto, že se osobnostním charakteristikám sami více nevěnujeme.

Pro nás asi nejzajímavějším fenoménem, který se ve spojitosti s osobnostními charakteristikami osob se zkušeností s domácím násilím v datech objevil, jsou **rozdíly mezi sourozenci**. Kdy v rámci jedné rodiny dva či více sourozenců situaci domácího násilí vnímalo, prožívalo a zpracovávalo odlišným způsobem, a to i přesto, že byli ve stejné situaci i pozici (tzn. nešlo o situaci, kdy jeden ze sourozenců byl svědek a druhý oběť). *„To je právě zajímavé. Vychovávali nás všechny úplně stejně. Já si myslím, že jsme s bráchou hodně takoví možná až přecitlivělí takoví, možná psychicky labilnější. Ani pořádně nevím, co to znamená, ale vím, že mi to hodně lidi říkali, že jsem labilnější. A ségra mi přijde, že je taková silná. Ona už když jsme byli malí, tak byla taková klidná, taková vždycky rozumná. Že je to nějakým možná i osobnostním nastavením, ne jenom tím stylem výchovy.“*

Mezi faktory, které mohou mít na mezigenerační přenos domácího násilí vliv protektivní i rizikový, jsme také na základě analýzy získaných dat zařadili **způsoby zvládání**. V tomto případě jde především o to, jakou strategii daná osoba zvolí a jak jí pomůže se se zátěžovou situací vyrovnat. Způsoby zvládnutí mohou být jak nevědomé, tak i vědomé. Nevědomé způsoby zvládání, nazývané obranné mechanismy, jsou procesy, které pomáhají jedinci zmírnit pocity ohrožení a jsou přirozenou součástí každého z nás, chrání naši identitu. Jde opět spíše o psychologické téma, na které jsme v rámci rozhovorů nebrali ohledy, protože odkrývání niterných nevědomých procesů nebylo předmětem našeho výzkumu. V rámci našich rozhovorů jsme se zaměřili zejména na vědomé způsoby zvládání a vyrovnávání se se situací domácího nebo genderově podmíněného násilí, které se nazývají **copingové strategie** neboli techniky zvládání stresu.

Obecně se rozlišují dvě hlavní funkce copingu, kterými je zvládání zaměřené na problém a zvládání zaměřené na emoce. Zatímco při strategii zvládání zaměřené na problém se daná osoba snaží působit na stresor, u zvládání zaměřeného na emoce se snaží pouze zvládat emoce, které jsou se stresorem spojené³⁸. Obecně řečeno, působení přímo na stresor pomocí zvládání zaměřeného na problém je považováno za efektivnější strategii zvládání než zvládání zaměřené na emoce. Jak nám ukazují data, v případě situace domácího násilí má oběť či svědek domácího násilí malou šanci, že působením na původce domácího násilí dojde ke změně jeho chování, proto častěji tyto osoby využívají zvládání zaměřené na své emoce. V některých případech i s **pomocí poškozujících, nebezpečných strategií**, jimiž mohou být návykové látky, jako tvrdé drogy či alkohol. *„Ale oni též byli furt opilí, všichni, tak jako já jsem též pil už od 13 let.“*

³⁸ Compas, B. E., Orosan, P. G., & Grant, K. E. (1993). Adolescent stress and coping: Implications for psychopathology during adolescence. *Journal of adolescence*, 16(3), 331-349.

Lazarus, R. S. (1993). Coping theory and research: Past, present, and future. *Psychosomatic Medicine*, 55(3), 234-247.

Zajímavou copingovou strategií, která byla v rozhovorech často zmiňována a která je taktéž zaměřená na emoce, je **snaha vidět původce lepšíma očima**. „Bylo to, bylo to takové zmatené a vůbec jsem nedokázala pochopit, proč to vlastně ten otec dělá, proč je na nás a maminku zlý. Ale maminka nám pak vždycky říkala, že on to tak určitě nemyslí, že to z něj dělá ten alkohol a že je to náš otec a nemáme na něho být jako na cizího.“

Participant dále zmiňovali další protektivní strategii, kterou je **odlišné vnímání situace zpětně**, což oběti pomáhá zpracovat nepříjemnou situaci tím, že ji interpretuje jinak, než se ve skutečnosti odehrála, nebo ji zcela vytěsňuje. „A když se potom v mém manželství začalo projevovat domácí násilí, tak jsem začala mít i otázky ohledně toho, co se odehrávalo v mém dětství mezi rodiči. Začala jsem se na některé věci mámy doptávat a chtěla jsem se zachovat jinak než ona. Tak mi vlastně vždycky řekla, že tak jak si to pamatuju, tak to nebylo, a já z toho pak byla dlouho zmatená, protože mi vlastně říkala, že věci, které si jasně pamatuju, se odehrály úplně jinak.“

Závěr

Shrnutí hlavních zjištění

Porovnáním všech skupin respondentů, tedy těch s různými zkušenostmi s domácím násilím a těch bez zkušenosti, jsme v rámci kvantitativního šetření identifikovali skupinu, ve které dochází k mezigeneračnímu přenosu. Z hlediska výzkumu se jedná právě o kategorii osob, která nás zajímá z hlediska cíle nejvíce – právě zde lze identifikovat příčiny/faktory vedoucí k mezigeneračnímu přenosu, porozumět mechanismům přenosu domácího a genderově podmíněného násilí v domácnostech a přemýšlet nad způsoby, jak transmissi zabránit. Vážením souboru dle znaků z reprezentativního šetření zaměřeného na fenomén domácího násilí v populaci ČR z roku 2015 bylo odhadnuto, že **mezi osobami se zkušeností s domácím násilím tvoří přibližně třetinu (31,8 %) osoby, které mají tuto zkušenost reprodukovanou, a to z dětství do dospělosti**. Jejich zkušenost tedy nese znaky mezigeneračního přenosu.

Mezigenerační přenos domácího násilí zaznamenáváme častěji u žen a převážně u osob žijících ve městech s více než 100 tisíci obyvateli a v obcích s počtem obyvatel do 4 999. Věkově se jedná především o osoby ve věku 15 až 39 let, avšak pravděpodobnost přítomnosti starších osob v této kategorii je vyšší než v jiných. Méně často využívají k informování o domácím násilí televizi a rozhlas. Namísto toho častěji hledají specifické informace o domácím násilí jinde, převážně na internetu. Za nedostatek považujeme, že povědomí o domácím násilí není vytvářeno např. v rámci školního vzdělávání, ani prostřednictvím preventivních programů, které by měly hrát klíčovou roli v pojmenování problému a jeho řešení. Kategorie osob s mezigeneračním přenosem sice reflektuje zlepšení politiky potírání domácího násilí a to v posledních 10 letech, zároveň ale tématu není ve veřejném diskurzu věnován dostatek prostoru. Tato kategorie osob vykazuje o něco větší senzitivitu k různým projevům a formám domácího násilí, např. více odmítají fyzické tresty uplatňované při výchově dětí. To naznačuje, že zkušenost s mezigeneračním přenosem domácího násilí ovlivňuje postoj k výchově dětí i přístup k aktérům násilí. Za zmínku stojí skutečnost, že u identifikované kategorie nalézáme větší nedůvěru vůči soudům, policii, OSPOD a sociálním odborům obcí, což může komplikovat intervence v jejich prospěch. Situaci komplikuje i čtenější výskyt psychiatrických diagnóz u obětí nebo původce násilí v původní rodině/domácnosti. Domácí násilí se také častěji opakovalo ve více partnerských vztazích v dospělosti (vícečetný přenos). V kategorii osob s mezigeneračním přenosem jsou také hůře hodnocené komunikace ve své současné rodině/domácnosti a vztahy se svou původní rodinou. Tolik k identifikované kategorii osob s mezigeneračním přenosem a jejich charakteristice.

Vlivů působících na mezigenerační přenos je vícero, rozděleny byly do kategorií vlivů rizikových, protektivních a situačních. Vedle těchto působících faktorů však hrají roli i osobnostní charakteristiky jedince a způsoby, jimiž zvládá zátěžové situace (copingové strategie). Mezigenerační přenos domácího násilí podle expertů představuje závažný problém. Ovlivňuje všechny zúčastněné strany, včetně obětí, původců násilí a svědků, přičemž děti byly uváděny jako častí svědci domácího násilí. Děti, které jsou vystaveny domácímu násilí, mají tendenci replikovat násilné vzorce chování, které přijímají jako normu v primární socializaci, což vede k internalizaci těchto vzorců a přenosu do vlastních vytvářených vztahů v dospělosti. Čím déle jsou děti vystaveny násilí, tím vyšší je pravděpodobnost

přenosu na další generace. Nezpracovaná traumata z dětství, nedostatečně rozvinutá emoční inteligence a problémy s řízením stresu mohou být podle odborníků dalšími faktory, které přispívají k opakování násilných vzorců chování v dospělosti. Motivace ke změně je klíčovým faktorem při práci s oběťmi i původci násilí, avšak někteří jedinci mohou být neochotní nebo mít zkreslený pohled na domácí násilí právě kvůli svým zkušenostem z dětství.

Výzkum v prostředí výskytu domácího násilí ukázal, že domácí násilí je v rodině/domácnosti mezi jednotlivými generacemi předáváno jako „součást rodinného dědictví“. Klíčovým aktérem tohoto přenosu je právě dítě, které se jako svědek či oběť domácího násilí ve své primární rodině s domácím násilím setkává a skrze něj se mohou násilné vzorce chování přenášet do další „nastupující“ generace a promítnout se do budoucích rolí obětí nebo původců domácího násilí v dospělosti. V rámci mechanismu přenosu hraje zkušenost z dětství významnou roli, ať už dítě bylo svědkem či obětí domácího násilí. Přítomnost dětí v rodině zasažené domácím násilím byla identifikována jako jeden z rizikových faktorů, který má významný vliv na mezigenerační přenos domácího násilí. Přítomnost dětí může působit jako bariéra odchodu dospělé osoby (rodiče) z násilného vztahu. Snaha udržet rodinu pohromadě, obavy z toho, že nebude odchozí osoba schopna zajistit dětem obživu nebo udržet rodinný standard, společně s dalšími překážkami, jako jsou finanční nebo emoční závislosti, mohou oběti zabránit opustit násilné prostředí. Tím dochází k udržování násilného vztahu, který může mít závažné negativní důsledky na psychické i fyzické zdraví obětí i dětí. Pokud jsou děti svědky násilí mezi rodiči a nedochází k odchodu oběti, mohou si vzorce chování jednotlivých aktérů internalizovat a přenést je do vlastních budoucích vztahů. To zvyšuje riziko cyklu domácího násilí, který se opakuje v dalších generacích. Děti však mohou fungovat i jako motivace ke změně a představovat naopak protektivní vliv na proces mezigeneračního přenosu domácího násilí. Narození dítěte může motivovat oběť k odchodu od původce násilí. Oběť si uvědomuje, že nechce, aby dítě zažívalo domácí násilí stejně jako ona v minulosti, takže narození dítěte se stává důležitým impulzem k odchodu. Další motivací k odchodu může být situace, kdy samy děti prosí, aby od původce všichni odešli. Děti školního věku, které si uvědomují situaci a chápou ji, mohou svým chováním nebo naléháním přimět oběť k odchodu od původce násilí a aktivně se snažit o změnu v domácnosti i ve svém budoucím životě.

Rodina sehrává velmi významnou roli v procesu přenosu domácího násilí. Nedostatek podpory ze strany rodiny je pokládán za rizikový faktor, který k přenosu přispívá. Nedostatečná podpora může být klíčová pro oběť domácího násilí a také může přispět k přenosu násilí na další generace. Z některých výpovědí participantů je patrné, že když hledali pomoc u své rodiny, chtěli se cítit v bezpečí a hledat společné řešení, ale místo toho byli odmítnuti. To vedlo k jejich izolaci a pocitu bezmoci. Dalším souvisejícím významným rizikovým faktorem pro přenos domácího násilí je nefunkční rodinná komunikace. Nedostatečná schopnost rodiny komunikovat efektivně může zhoršit nedorozumění, vyvolat konflikty a zvýšit nespokojenost v partnerských a rodinných vztazích. Neefektivní komunikační vzorce často souvisejí s dalšími rizikovými faktory a mohou posílit akceptování domácího násilí jako běžné normy chování. V některých domácnostech není zvykem otevřeně diskutovat o problémech, protože započatí diskuse ústí podle výpovědí v hádky postrádající smysl. Nedostatek dialogu může vést k tomu, že děti budou vnímat násilí jako součást každodenního života a přijmou ho jako běžné. Komunikační bariéra může také bránit dětem v porozumění, že násilí není přijatelné a že mají právo na bezpečí, čímž opět dochází k přenosu násilných vzorců chování do dalších generací.

Domácí násilí je často obklopeno mlčením, stigmatizací a nedostatkem otevřeného dialogu. I přes pokrok v oblasti potírání domácího násilí za posledních deset let, respondenti nebyli spokojeni s tím, jak je téma domácího násilí nastolováno ve veřejném diskurzu. Absence této podpory může vyvolávat pocit frustrace a negativně ovlivňovat i snahu osob ohrožených domácím násilím svou situaci řešit. Oběti se nerady svěřují se svou situací kvůli pocitu studu a obavě z možné stigmatizace. Oběti se obávají, jak budou jejich zkušenosti přijaty ve společnosti, a obávají se možných následků, jako je zvýšené násilí ze strany původce nebo odmítnutí pomoci zvenčí. To může vést k tomu, že oběti svou situaci neřeší, čímž se zvyšuje riziko mezigeneračního přenosu domácího násilí.

Přestože se obecné povědomí o domácím násilí zvyšuje, mnohdy není v dostatečné míře akcentována potřeba řešení. Osoby s přenosem domácího násilí projevily vyšší nedůvěru vůči institucím jako soudy, policie, úřady sociální péče a sociální odbory obcí. Pokud měli respondenti v minulosti špatné zkušenosti s reakcí nebo podporou ze strany institucí, může to prohloubit jejich nedůvěru. Tento nedostatek důvěry může ztížit nebo zpomalit proces hledání pomoci a podpory pro oběti domácího násilí a jejich rodiny. Důsledkem pak může být popírání domácího násilí, které se může projevovat odmítáním oběti uznat svůj status a zlehčováním intenzity násilí a jeho dopadů. To může mít negativní vliv na psychické zdraví dětí v roli svědků a zvýšit riziko dalšího přenosu násilí do budoucích generací. Nicméně v postojích společnosti jsou pozorovány i pozitivní změny, kdy se o domácím násilí více diskutuje a řeší jeho důsledky. Společnost je stále více vnímána jako důležitý prvek pomoci osobám ohroženým domácím násilím, což snižuje negativní vliv společnosti na přenos domácího násilí. Osvětové kampaně a veřejné diskuse hrají důležitou roli v prolomení tabuizace domácího násilí a zvyšování povědomí o tématu.

Situaci přenosu domácího násilí mohou značně zkomplikovat závislosti, neboť mohou být jak příčinou násilí, tak i následkem setrvávání v násilném prostředí. Závislosti spojené s domácím násilím se projevují jako závislosti na látkách a hrách, přičemž nejčastěji zmiňovanými jsou alkohol, drogy a hazardní hry. Tyto formy závislostí mohou buď přímo přispívat ke vzniku či eskalaci domácího násilí, nebo mohou být používány jako mechanismus k úniku či sebedestrukci v důsledku násilných situací. Dále se jedná o závislosti vztahové, které obvykle zahrnují závislost oběti na původci násilí, kdy je pro oběť obtížné opustit násilný vztah a udržet si vlastní autonomii. Tato forma závislosti může být vyvolána emocionálním vydíráním, manipulací nebo hrozbami ze strany původce násilí. Ale může jednat i o závislost původce násilí na oběti, kdy původce využívá násilí jako kontrolního mechanismu, ale sám se může bez přítomnosti oběti cítit bezmocný nebo ztracený.

Psychické obtíže patří k dalšímu rizikovému faktoru mezigeneračního přenosu domácího násilí. S psychickými potížemi se setkáváme u obětí i u původců násilí, mají různé projevy. U obětí se často vyskytují jako reakce na násilí v podobě deprese, úzkosti nebo posttraumatického stresového syndromu. Není výjimkou, že se oběti začínají léčit až po ukončení násilného vztahu, což může zvýšit riziko jeho přenosu na další generace. Původci násilí také mohou trpět psychickými obtížemi, které jsou důsledkem vlastních zkušeností s násilím v dětství nebo současného násilného chování. Tyto obtíže mohou ovlivňovat jejich schopnost vnímat a reagovat na situace v rodině. Kvantitativní výzkum potvrdil, že respondenti s mezigeneračním přenosem domácího násilí vykazují větší incidenci psychiatrických diagnóz v rodinné historii, což naznačuje spojitost mezi domácím násilím a rizikem výskytu duševních poruch. Dále byla u této skupiny respondentů zjištěna vyšší prevalence zkušenosti s domácím násilím v různých partnerských vztazích v dospělosti, což poukazuje na skutečnost, že

vzorce nezdravých mezilidských interakcí a konfliktní dynamiky, které se projevují v partnerských vztazích v dospělosti, jsou často zakotveny již v raném vývoji jedince. To znamená, že i podněty z prenatálního období a raného dětství mohou hrát klíčovou roli při formování způsobu, jakým jedinec vnímá a reaguje na mezilidské vztahy v pozdějším životě. Uvedená dynamika může mít dlouhodobé dopady na sociální a emocionální fungování jedince, což může ovlivnit jeho schopnost budovat zdravé a harmonické partnerské vztahy v dospělosti. Klíčovou roli zde sehrává kvalita rodinné komunikace, jejíž snížené hodnocení bylo pozorováno právě u respondentů s mezigeneračním přenosem domácího násilí. Tento fakt signalizuje možnou dysfunkci v rodinných interakcích, což může dále komplikovat procesy zvládání a následné zotavení se z dopadů domácího násilí v dospělosti. Psychické obtíže tedy hrají v procesu mezigeneračního přenosu domácího násilí klíčovou roli a je důležité je identifikovat a poskytnout potřebnou podporu a léčbu, aby se mohlo předejít dalšímu přenosu násilí mezi generacemi.

Neznalost podpůrných služeb představuje další výzvu spojenou s domácím násilím a jeho následným přenosem. Lidé ohrožení domácím násilím často nemají dostatečné informace o existenci organizací, které by jim mohly poskytnout pomoc. Tento problém je zejména patrný v menších městech a na venkově, kde mohou chybět dostupné služby. Nedostatek informací o těchto službách zvyšuje riziko přenosu násilí na další generace.

Doporučení

Na základě zjištění z výzkumu a analýzy související s mezigeneračním přenosem domácího násilí lze navrhnout několik doporučení. Tato doporučení by měla být implementována s ohledem na specifické potřeby a kontext respondentů s mezigeneračním přenosem domácího násilí, s cílem snížit incidenci a dopady domácího násilí a posílit ochranu a podporu všech osob, které mají s domácím násilím zkušenost.

- Zlepšení informovanosti o domácím násilí

Je důležité poskytnout široké veřejnosti přístup k informacím o domácím násilí a jeho přenosu prostřednictvím různých zdrojů, které jsou pro ně relevantní a dostupné. To může zahrnovat vytváření specializovaných osvětových kampaní, online zdrojů a podpůrných skupin. Je důležité poskytovat informace o důsledcích domácího násilí, mechanismech přenosu a dostupných zdrojích podpory a pomoci a vzdělávání nejen obětem, ale i veřejnosti. Veřejná osvěta je dalším významným protektivním faktorem. O problematice domácího násilí se stále více mluví a věnuje se jí pozornost nejen z hlediska závažnosti pro oběti, ale i o problému obecně. Osvětové kampaně, výzkumy, popularizační texty a přednášky přispívají k šíření informací a zvyšování povědomí o tématu.

- Podpora preventivních programů

Se zvýšením informovanosti úzce souvisí i zahrnutí problematiky domácího násilí do školního vzdělávání na všech úrovních. Preventivní programy na školách v oblasti domácího násilí mají významnou roli v osvětě a prevenci. Jejich funkce spočívá ve vhodném a uzpůsobeném poskytování informací o domácím násilí, rozpoznávání znaků a rizikových faktorů, posilování dovedností pro řešení konfliktů a komunikaci a podporování zdravých mezilidských vztahů. Tyto programy mohou zahrnovat workshopy, diskuse, vzdělávací materiály a osvětové kampaně. Cílem je nejen prevence domácího násilí, ale i podpora uvědomění si jeho závažnosti a poskytnutí podpory pro ty, kteří jsou násilím

postižení. Programy prevence by také měly cílit na posílení rodičovských dovedností, komunikace a konfliktního řešení v rodinách, aby se snížila pravděpodobnost přenosu násilných vzorců chování na další generace. Je nezbytné se zaměřit na zlepšení komunikačních dovedností v rodině a podporovat otevřený dialog o těchto citlivých tématech, aby se mohlo zabránit dalšímu přenosu násilí v rodině.

- Posílení důvěry v instituce

U osob ohrožených je třeba domácím násilím (a nejen u nich) vyvinout úsilí k posílení důvěry v instituce jako jsou soudy, policie, OSPOD a sociální odbory obcí. To může zahrnovat zlepšení transparentnosti, dostupnosti služeb a citlivějšího přístupu k obětem domácího násilí. Je třeba zajistit, aby veřejný diskurz a politiky byly senzitivní vůči potřebám osob se zkušeností s domácím násilím. To znamená zvýšit povědomí o problému, poskytnout relevantní podporu a zlepšit kvalitu služeb poskytovaných institucemi, aby se následně zlepšila důvěra veřejnosti v jejich schopnost pomoci a ochránit oběti domácího násilí.

- Podpora organizací poskytujících intervenční a terapeutické služby

Organizace a iniciativy, které se zabývají pomocí obětem domácího násilí, hrají významnou roli v prevenci jeho mezigeneračního přenosu. Poskytují bezpečné útočiště, právní a psychologickou podporu a další služby nejen obětem a svědkům, ale i původcům násilí. Tyto organizace a iniciativy působí protektivně tím, že pomáhají lidem v nouzi, zvyšují povědomí ve společnosti a poskytují prostředky pro boj proti domácímu násilí. Jsou tak důležitým prvkem v prevenci jeho dalšího přenosu mezi generacemi. Spolupráce a síťování s dalšími organizacemi a institucemi zabývajících se domácím násilím může posílit dostupnost služeb a podpory pro oběti a původce násilí a zlepšit koordinaci intervencí a prevence. Osoby ohrožené domácím násilím by měly mít přístup k terapeutickým a podpůrným službám, které jim pomohou zpracovat jejich traumata a posílit jejich schopnost navazovat zdravé vztahy. Poskytování podpory a intervence by mělo být komplexní a zahrnovat různé aspekty života obětí a původců násilí, včetně emocionální podpory, bezpečného bydlení, právní pomoci a terapeutického poradenství. Pracovníci by měli vykazovat empatii, porozumění a respekt k individuálním potřebám a zkušenostem obětí, svědků a původců násilí a vytvářet bezpečné prostředí.

Seznam grafů

Graf 1: Incidence domácího násilí mezi respondenty	21
Graf 2: Identifikace původce domácího násilí a u dětských obětí DN	23
Graf 3: Identifikace původce domácího násilí a obětí u dětských svědků DN	24
Graf 4: Identifikace původce domácího násilí u dospělých obětí domácího násilí	24
Graf 5: Doporučený způsob řešení domácího násilí respondenty, výzkum domácího násilí 2015	27
Graf 6: Materiální zajištění rodin, v nichž docházelo k domácímu násilí, výzkum domácího násilí 2015	28
Graf 7: Hodnocení dopadu násilí v rodině na dítě, výzkum domácího násilí 2015	33
Graf 8: Přítomnost dětí u domácího násilí	34
Graf 9: Počet vlastních dětí v rodině, kde probíhalo domácí násilí	35
Graf 10: Proporcionální rozložení kategorií respondentů	40
Graf 11: Zdroje informací o problematice domácího násilí a jejich oblíbenost mezi respondenty	44
Graf 12: Informovanost respondentů o doporučené reakci na zážitek domácího násilí	45
Graf 13: Znalost organizací pracujících s osobami ohroženými domácím násilím	47
Graf 14: Představy respondentů o práci s původci domácího násilí	47
Graf 15: Postoje respondentů k tvrzení „Myslíte si že je na téma problematiky domácího násilí dostatečně upozorňováno?“	49
Graf 16: Hodnocení politiky boje proti domácímu násilí	50
Graf 17: Rozdíly v průměrech percepce násilí mezi kategoriemi respondentů podle zkušenosti s domácím násilím	53
Graf 18: Rozdíly v průměrech tvrzení „Při výchově dětí je škoda každé rány, která padne vedle“ mezi kategoriemi respondentů podle zkušenosti s domácím násilím	58
Graf 19: Rozdíly v průměrech tvrzení „Fyzické tresty dětí nadělají víc škody než užitku“ mezi kategoriemi respondentů podle zkušenosti s domácím násilím	58
Graf 20: Rozdíly v průměrech tvrzení „Fyzické tresty užívají jen rodiče, kteří výchovu svých dětí nezvládají“ mezi kategoriemi respondentů podle zkušenosti s domácím násilím	59
Graf 21: Rozdíly v průměrech tvrzení „Ženy si samy vybírají (i nevědomky) partnery, kteří je týrají“ mezi kategoriemi respondentů podle zkušenosti s domácím násilím	59
Graf 22: Respondenti podle zkušenosti s domácím násilím a institucionální důvěry	61
Graf 23: Výskyt vybraných sociálně-patologických jevů	64
Graf 24: Opakování výskytu partnerského násilí	66
Graf 25: Hodnocení kvality komunikace v dospělé rodině respondentů	67
Graf 26: Hodnocení vztahů respondentů se zkušeností s DN v dospělosti s vybranými osobami	68
Graf 27: Vážený podíl respondentů se zkušeností s DN jako dítě i dospělý mezi všemi respondenty se zkušeností s DN	72

Seznam obrázků

Obrázek 1: Určení kategorie s mezigeneračním přenosem DN	71
Obrázek 2: Mechanismus přenosu	75
Obrázek 3: Linie přenosu mezi generacemi	76
Obrázek 4: Rizikové faktory	78
Obrázek 5: Protektivní faktory	91
Obrázek 6: Situační faktory	95

Seznam tabulek

Tabulka 1: Interpretace hodnot korelačních koeficientů	18
Tabulka 2: Respondenti podle pohlaví, věku a velikosti místa bydliště	20
Tabulka 3: Výskyt domácího násilí v domácnosti respondenta podle životního období	21
Tabulka 4: Výskyt domácího násilí v domácnosti dítěte respondenta, který má zkušenost s domácím násilím v dětství nebo v dospělosti	22
Tabulka 5: Porovnání rolí, ve které respondent zažil/zažívá domácí násilí, podle životního období....	23
Tabulka 6: Identifikace oběti domácího násilí u dětských původců domácího násilí	24
Tabulka 7: Identifikace původců domácího násilí a osob ohrožených domácím násilím u dospělých a dětských svědků domácího násilí	25
Tabulka 8: Porovnání délky trvání domácího násilí podle životního období.....	25
Tabulka 9: Porovnání způsobu řešení domácího násilí podle životního období	26
Tabulka 10: Porovnání Materiálního zajištění rodiny v době, kdy docházelo k domácímu násilí, podle životního období.....	28
Tabulka 11: Porovnání bydlení rodiny v době, kdy docházelo k domácímu násilí, podle životního období	29
Tabulka 12: Porovnání hodnocení komunikace v rodině v době, kdy docházelo k domácímu násilí, podle životního období.....	30
Tabulka 13: Přítomnost sociálně-patologických jevů v rodině v době, kdy docházelo k domácímu násilí, podle životního období.....	31
Tabulka 14: Počet vztahů zatížených přítomností domácího násilí, podle životního období, kdy k násilí docházelo	31
Tabulka 15: Počet dětí v rodině, kde probíhalo domácí násilí	34
Tabulka 16: Věk dětí v rodinách, kde probíhalo domácí násilí	35
Tabulka 17: Respondenti se zkušeností s domácím násilím v dětství i v dospělosti	36
Tabulka 18: Respondenti se zkušeností s domácím násilím v dospělosti a v dospělém životě svých dětí	37
Tabulka 19: Respondenti se zkušeností s domácím násilím v dětství a v dospělém životě svých dětí.	38
Tabulka 20: Respondenti se zkušeností s domácím násilím v dětství a v dospělosti, jejichž dospělé děti také zažívají/zažily domácí násilí ve vztahu ke členům své domácnosti	39
Tabulka 21: Přehled počtu přenosů domácího násilí z generace na generaci	39
Tabulka 22: Kategorie respondentů	39
Tabulka 23: Zkušenost s domácím násilím podle velikosti místa bydliště	41
Tabulka 24: Zkušenost s domácím násilím podle věku	42
Tabulka 25: Zkušenost s domácím násilím podle pohlaví	42
Tabulka 26: Seznam informačních zdrojů o tématu domácího násilí	43
Tabulka 27: Zkušenost s domácím násilím podle informačního zdroje – televize, rozhlas.....	44
Tabulka 28: Zkušenost s domácím násilím podle – ve škole, v rámci výuky nebo prevence	45
Tabulka 29: Zájem respondentů o informace o doporučené reakci na zážitek domácího násilí	46
Tabulka 30: Zkušenost s domácím násilím podle postoje k nastolování tématu domácího násilí.....	49
Tabulka 31: Respondenti podle zkušenosti s domácím násilím a postojů k vybraným projevům domácího násilí.....	51
Tabulka 32: Popis škály Percepce DN	52
Tabulka 33: Analýza rozptylů v postojích k domácímu násilí jednotlivých kategorií respondentů podle zkušenosti s DN, měření asociace	53
Tabulka 34: Respondenti podle zkušenosti s domácím násilím a postojů k vybraným projevům násilí.....	55
Tabulka 35: Obecné postoje respondentů k násilí mezi lidmi obecně.....	56

Tabulka 36: Analýza rozptylů v postojích k násilí mezi lidmi mezi jednotlivými kategoriemi respondentů podle zkušenosti s DN, měření asociace	57
Tabulka 37: Respondenti podle zkušenosti s domácím násilím a důvěry v soudy	62
Tabulka 38: Respondenti podle zkušenosti s domácím násilím a důvěry v policii	62
Tabulka 39: Respondenti podle zkušenosti s domácím násilím a důvěry v OSPOD	63
Tabulka 40: Respondenti podle zkušenosti s domácím násilím a důvěry v sociální odbor obce	63
Tabulka 41: Souvislost psychiatrického onemocnění u původce domácího násilí v původní rodině respondenta s přenosem DN do rodiny, kterou respondent založil	65
Tabulka 42: Souvislost psychiatrického onemocnění u oběti domácího násilí v původní rodině respondenta s přenosem DN do rodiny, kterou respondent založil	65
Tabulka 43: Souvislost zkušenosti s DN s četností partnerského násilí v dospělosti	66
Tabulka 44: Souvislost zkušenosti s DN s kvalitou komunikace v rodině.....	67
Tabulka 45: Souvislost zkušenosti s DN se vztahem k matce.....	69
Tabulka 46: Souvislost zkušenosti s DN se vztahem k otci.....	69
Tabulka 47: Souvislost zkušenosti s DN se vztahem se sourozenci.....	70
Tabulka 48: Souvislost zkušenosti s DN se vztahem se širší rodinou	70

Seznam použité literatury

Compas, B. E., Orosan, P. G., Grant, K. E. (1993). Adolescent stress and coping: Implications for psychopathology during adolescence. *Journal of adolescence*, 16 (3), 331–349.

Geoinovace. Testování hypotéz a měření asociace mezi proměnnými. http://geoinovace.data.quonia.cz/materialy/ZX510_Pokrocile_statisticke_metody_geografickeho_vyzkumu_MU/Testovani_hypotez_a_mereni_asociace_mezi_promennymi.pdf

Lazarus, R. S. (1993). Coping theory and research: Past, present, and future. *Psychosomatic Medicine*, 55 (3), 234–247.

Stočesová, V.; Čáp, D. (2020). *Psychoterapeutická práce s původci domácího násilí: zvládání vzteku, agrese a násilných projevů*. Praha: Portál.

Topinka, D. (ed.). (2016). *Domácí násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu: základní fakta a výsledky*. Ostrava: SocioFactor.